

HİTİT UYGARLIĞI SERAMİKLERİNİN FORM, DEKOR VE DESENLERİNİN İNCELENMESİ

Filiz YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Anasanat Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Cemalettin SEVİM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran-2001

90

HİTİT UYGARLIĞI SERAMİKLERİNİN
FORM, DEKOR VE DESENLERİNİN
İNCELENMESİ

Filiz YILDIZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2001

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

HİTİT UYGARLIĞI SERAMİKLERİNİN FORM, DEKOR VE DESENLERİNİN İNCELENMESİ

Filiz YILDIZ

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2001

Danışman: Yrd.Doç.Cemalettin SEVİM

Bu çalışmada, üzerinde yaşadığımız topraklarda doğan, gelişip serpilen ve günümüz plastik sanatlarına olan etkileri nedeniyle hala yaşayan, “Hitit Uygarlığı Seramikleri’nin, form, dekor ve desenlerinin incelenmesi” yapılmıştır. Anadolu’ya bin yıl boyunca özgün bir uygarlık olarak damgasını vuran, böyle büyük bir uygarlığın seramiklerini, form, dekor ve desen açısından mercek altına alırken, bu uygarlığı genel olarak bir bütün içinde görmek gereği, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Böylece, mümkün olduğu kadar daraltılarak yapılan bu genel bakış altında, Hitit Uygarlığı’nın keşfi ile birlikte, bu uygarlığın devlet olarak geçirdiği evreler, dili, yazın karakterleri, dini inançları ve plastik sanatları da incelenmiştir. Tez konusu irdelenirken, uygarlığın sosyal ve kültürel çatısı ile birlikte ele alınması ve yorumlanması, konunun bilimsel bir platforma taşınmasına da yardımcı olmuştur.

Hitit seramiklerinin oluşumunda inançların, sosyal yaşamın ve kült törenlerinin çok büyük etkileri olduğu görülmektedir. Denilebilir ki; Hitit seramik formları, dekor ve desenleri bu etkilerin ışığı altında şekillenmektedir.

Sanat insan duygu ve düşüncelerinin aktarılmasında yardımcı olan bir iletişim aracıdır. Sanat, bir iletişim aracı olma özelliğini geçmiş kültürlerde olduğu gibi bu günde sürdürmektedir. Çağlar öncesinden süzülerek gelen bu etkileşimin izleri, günümüz sanatçılarının eserlerine de yansiyarak varlığını ortaya koymaktadır. Hitit seramik sanatları da tarihin derinliklerinden çıkarak günümüz seramik sanatlarını etkileyebilmiş olması bakımından önemli bir yer tutmaktadır.

ABSTRACT

In this research a study on the form, decor and design of Hittite civilization ceramics has been carried out, which bloomed and flourished on the land we live and has still been preserving its survival due to its influence on the current plastic arts. While we are focusing on ceramics of such a great civilization, which is marked as an original civilization in Anatolia for a thousand years, in terms of its decor, form and design it turns out that it is a necessity to see this civilization as a whole. So, in this general outlook, narrowed as much as possible, with the discovery of Hittite civilization its phases as a state, its language, characteristics of its literature, religious beliefs and plastic arts also have been studied. When the thesis statement (subject) is studied, that the civilization is handled and evaluated with its social and cultural structure has helped put the subject on a scientific platform.

It has been observed that the beliefs, social life and cultural ceremonies have a great influence in the formation of Hittite ceramics. It can be asserted that form, decor and designs of Hittite ceramics have been molded with the light of this influence.

Art is a means of communication which contributes to the conveyance of human feelings and thoughts. Art still maintains to be a means of communication as it was in other civilizations in the past. The traces of this influence which has come to the present, being strained through the ages, appear by reflecting upon the works of today's artists. Arts of Hittite ceramics, although coming through the depths of history, has a significant place owing to its influence on present ceramic arts.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Filiz YILDIZ'ın “**Hitit Uygarlığı Seramiklerinin Form, Dekor ve Desenlerinin İncelenmesi**” başlıklı tezi **27 Temmuz 2001** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Seramik** Anasanat Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Cemalettin SEVİM

Üye : Prof.Zehra ÇOBANLI

Üye : Doç.Dr.Şerife ÖZÜDOĞRU

Prof.Dr.Enver ÖZKALP

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Estetik ve teknik açıdan çok başarılı uygulamaları bulunan Hitit Seramikleri, Anadolu'nun tarihe dayalı zengin kültürünü gözler önüne seren seçkin örneklerdendir. Henüz ortaokul yıllarımda bir okul gezisiyle gördüğüm, şaşkınlık ve hayranlıkla izlediği Karatepe Açık Hava Müzesi'ndeki Geç Hitit Dönemi eserleri ve ardından lise yıllarımda Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde gördüğüm Hitit Sanatı eserlerinin güzelliği, bende bu uygarlığa karşı gizemli bir ilgi uyandırmıştı. Daha sonraki yıllarda, yüksek lisans tez konusu seçerek, bu büyük uygarlığın seramiklerini daha derinden tanıma fırsatı yakaladığım için çok mutluyum.

Bu tezin hazırlanması sırasında Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi idarecilerine, kütüphane kaynaklarından faydalanmam konusunda yardımlarını esirgemeyen Marmara Üniversitesi Kütüphanesi idarecilerine, moral desteğini her zaman yanımda hissettiğim hocam Prof.Zehra ÇOBANLI'ya, kıymetli bilgilerini benimle paylaşan arkeolog Yrd.Doç.Dr.Nejat BİLGİN'e, her türlü problemime yardımcı olan Seramik Bölümü hocalarıma çok teşekkür ederim.

Bu tezi danışman hocam Yrd.Doç.Cemalettin SEVİM'in yol gösterici katkıları ile gerçekleştirebildim. kendilerine içten teşekkürlerimi sunarım.

Filiz YILDIZ
Eskişehir-2001

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

HİTİT UYGARLIĞI

1. HİTİT UYGARLIĞINA GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. Hitit Uygarlığının Keşfi	4
1.2. Hitit Dili, Çivi Yazısı ve Hiyeroglif	4
1.3. Hititlerde Din	5
2. HİTİT UYGARLIĞI DÖNEMLERİ	6
2.1. Eski Hitit Krallık Çağı- M.Ö. 1750-1460	6
2.2. Büyük Hitit İmparatorluğu M.Ö. 1460-1190	7
2.3. Geç Hitit Devletleri M.Ö. 1190-715	9

İkinci Bölüm

HİTİT SANATLARI

1. MİMARLIK	10
1.1. Askeri Mimari	10
1.2. Dinsel Mimari	11
2. HEYKEL SANATI	12
2.1. Maden Heykel	12

2.2.	Taş Şehir Kapıları Heykelticiliği	16
2.3.	Fildişi ve Dağ Kristalinden Heykelticikler	17
2.4.	Seramik (Pişmiş Toprak) Heykeller	18
3.	KABARTMA SANATI	19
4.	HİTİT MÜHÜRÇÜLÜK / GLİPTİK SANATI	24
5.	HİTİT SERAMİK SANATI	27
5.1.	Eski Hitit Krallık Çağı Keramik Sanatı (M.Ö. 1750-1460)	32
5.1.1.	Eski Hitit Krallık Çağı Rölyefli Keramikler	34
5.2.	Büyük Hitit İmparatorluk Dönemi Keramik Sanatı (M.Ö. 1460-1190)	36
5.2.1.	Büyük Hitit İmparatorluk Dönemi Rölyefli Keramikler	37

Üçüncü Bölüm

HİTİT SERAMİK FORMLARI, DEKOR TEKNİKLERİ VE DESENLERİ

1.	HİTİT SERAMİK FORMLARININ KULLANIM ÖZELLİKLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	38
1.1.	Testiler	38
1.1.1.	Gaga Ağızlı Testiler	39
1.1.2.	Yuvarlak Ağızlı Testiler	40
1.1.2.1.	I. Tip Yuvarlak Ağızlı Testiler	40
1.1.2.2.	II. Tip Yuvarlak Ağızlı Testiler	41
1.1.3.	Yonca Ağızlı Testiler	41
1.1.4.	Gagası Boğa Başı Biçimli Testi	42
1.1.5.	Şişe Biçimli İri Testiler	43
1.2.	Çanaklar	44

1.2.1. Kulplu Çanaklar	45
1.2.2. Kulpsuz Çanaklar	45
1.3. Fincanlar ve Maşrapalar	47
1.4. Çaydanlıklar	48
1.5. Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap	49
1.6. Vazolar	51
1.6.1. Kulplu Vazolar	51
1.6.1.1. Çift Kulplu Orta Boy Vazolar	51
1.6.1.2. Çift Kulplu İri Boy Vazolar	52
1.6.1.3. Kapaklı Kulplu İri Boy Vazolar	52
1.6.2. Kulpsuz Vazolar	54
1.7. Riton (Hayvan Şekilli Kaplar)	55
1.8. Mataralar	56
1.9. Kantaroslar	57
1.10. İbrikler	58
1.11. Küpler	59
1.11.1. Erzak Küpleri	59
1.11.2. Mezar Küpleri	60
1.12. Banyo Kabı	61
1.13. Kapaklar	63
1.14. Tencereler	63
1.15. Sunaklar/Buhurdanlık ve Meyvelik	64
1.16. Huni	65
1.17. Şişeler	66
1.18. Maltız	67
1.18.1. Ocak Maltızlar	67
1.18.2. Mangal Maltızlar	68
1.19. Çömlekler	69
1.20. Dişli Kaide	70
1.21. Gövdesi Boru/Kol Biçimli Libasyon Kabı	71
1.22. Bardaklar	71

1.22.1. Sivri Dipli Bardaklar	71
1.22.2. Düz Dipli Bardaklar	73
1.23. Özel Formlardaki Seramikler	73
1.23.1. Boru Biçimli Kap	73
1.23.2. Heykelli Fincan	74
1.23.3. Kule Biçimli Törensel Kap	74
1.23.4. Küçük Mabedin (Shrine'ın) Pişmiş Toprak Modeli İçinde Oturan Çıplak Tanrı Heykelciği	76
1.23.5. Çift Başlı Ördek	76
1.24. Figürinler/Heykelcikler	77
1.26. Tabletler	78
1.27. Seramik Mühür Matrisleri	79
1.28. Bullalar	79
1.29. Ağırşaklar	80
2. HİTİT SERAMİK DEKOR TEKNİKLERİ	81
2.1. Perdah/Açkı Dekor Tekniği	81
2.2. Kabartma Dekor Tekniği	83
2.3. Fırça Dekor Tekniği	86
2.4. Sgraffito Dekor Tekniği	87
2.5. Kertik ve Yiv Dekor Tekniği	89
3. HİTİT SERAMİKLERİNDE KULLANILAN DESENLER	90
3.1. İnsan Figürlü Desenler	91
3.2. Hayvan Figürlü Desenler	94
3.3. Geometrik Desenler	97
3.4. Bitkisel Desenler	99

Dördüncü Bölüm

HİTİT SERAMİK SANATI ÜZERİNE GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELER

1. HİTİT SANATININ GÜNÜMÜZ SERAMİK SANATINA ETKİLERİ	101
---	-----

2.	HİTİT FORM VE DESENLERİNDEN ETKİLENEN SERAMİK SANATÇILARI	102
2.1.	Füreyâ Koral (1910-1997)	102
2.2.	Sadi Diren (1927)	103
2.3.	Erdinç Bakla (1939)	105
2.4.	Güngör Güner (1941)	106
2.5.	Ekrem Kula (1954)	107
2.6.	Cemalettin Sevim (1957)	108
2.7.	S.Sibel Sevim (1964)	110
3.	HİTİT FORM, DEKOR VE DESENLERİNİN GÜNÜMÜZ SERAMİK ENDÜSTRİSİNE ETKİLERİ	111
4.	HİTİT SERAMİK SANATI İLE İLGİLİ UYGULAMA VE YORUMLAR	113
	SONUÇ	118

EKLER

ÇİZİMLER	121
RESİMLER	123
KAYNAKÇA	130

GİRİŞ

“Hitit Seramiği” dediğimiz ve ilk bulguları M.Ö. II. Binin başına kadar uzanabilen seramikleri Form, Dekor ve Desenleri yönüyle araştırır ve incelerken, “Anadolu’da yaşamış, yazılı tarihi bilinen” bu en eski uygarlığı bir bütün içinde ele alma gereği bir zorunluluk haline gelmektedir. Hititler’i tanımadan “Hitit Seramiği”ni tanımaya çalışmak yanlış bir yöntem olacaktır. Bu bakımdan Hitit Seramikleri’ni bir sanatçı gözüyle anlamlandırmak, bu büyük uygarlığın tarihini ve kültürünü de birlikte incelemekle mümkün olabilecekti. Bu bakış açısından hareketle Hitit Uygarlığı’nın keşfi ve bu uygarlığa genel bir bakış, araştırmada atılan ilk adım olacaktır. Anadolu’da varlığı süresince bu uygarlığın geçirdiği evreler, (Eski Hitit Krallık Çağı-M.Ö. 1750-1460, Büyük Hitit İmparatorluğu M.Ö. 1460-1190, Geç Hitit Devletleri M.Ö. 1190-715) incelenerek, bu evreler içinde Hitit Sanatları ele alınmaktadır. Hitit Sanatları içinde toplayabileceğimiz Mimarlık, Heykel, Kabartma ve Mühürçülük (Gliptik) sanatlarını yatay bir perspektif bakışla ele alırken, asıl konumuz olan Hitit Seramik Sanatları daha dikey ve detaylı bir şekilde gözlem altına alınarak incelenmiştir. Bu incelemede Hitit Seramikleri’nin teknolojik ve minerolojik yapısına girilmemiştir. Çünkü gerek tez kapsamı dışında olması, gerekse “Seramik Teknolojisi ve Minerolojisinin” farklı disiplinlerin konuları olmaları nedeniyle araştırmada konunun bu yönü ele alınmamıştır. Hitit Seramikler’i “Formları”, “Dekorları” ve “Desenleri” açısından ele alınarak sınıflandırılmıştır.

Hitit Seramikleri formları bakımından oldukça çok çeşitlilik gösterirler. İçinde sıvı barındırmak, ısıtmak, pişirmek veya kült törenlerinde kullanmak amacı ile yapmış oldukları vazolar, testiler, çanaklar, tencereler, ibrikler, mataralar, kantaroslar vs. form bakımından geniş bir yelpaze oluştururlar. Sıvıları kaptan kaba boşaltmak için kullandıkları huniler, temizlik amacıyla yaptıkları banyo kabı, çeşitli kokuları barındırmak amacı ile yaptıkları buhurdanlıklar da Hitit seramik form yelpazesinde önemli yer tutar.

Seramiğin şekillendirmeye son derece uygun bir malzeme olduğunu bilen Hititler seramikten heykelcikler, figürinler yaparken; bununla birlikte seramiğin ısıya dayanıklı bir malzeme olma özelliğinden yararlanarak, seramik ocaklar ve seramik mangallar da yapmışlardır.

Bütün bunların yanı sıra Hititler, çeşitli amaçlarla seramikten mühürler, matrisler, bullalar ve ağırşaklar üretmişlerdir. Bunlar arasında özellikle mühür ve matrislerin Hitit kültürünü tanımamızda önemli bir yeri vardır.

Hitit Seramik Formları üzerinde görülen “Dekor” teknikleri ve “Desenleri” de kendi içinde sınıflandırılarak tanıtılmaya çalışılacaktır.

Hitit sanatıyla ister kültürel anlamda derinliğine ya da yalnız görsel anlamda yüzeysel bile olsa tanışıklığı olan günümüz sanatçılarının Hitit Seramik Sanatıyla olan etkileşimleri araştırılıp örneklerle tanıtılacaktır.

Birinci Bölüm

HİTİT UYGARLIĞI

1. HİTİT UYGARLIĞINA GENEL BİR BAKIŞ

Anadolu’da yazılı tarihi bilinen en eski uygarlık Hitit uygarlığıdır. Bu uygarlık bin yıl boyunca Anadolu’da güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmüş ve özgün bir uygarlık olarak günümüze değişik biçim ve özelliklere sahip eserler bırakmıştır. İ.Ö. 2000 yıllarında Hind-Avrupalı kavimler Kafkasya üzerinden Anadolu’ya gelmişler, burada yerli bir halk olan “Hatti” uygarlığıyla karşılaşmışlardır. Yeni gelenler ileri bir kültür düzeyine erişmiş olan Hattilerle barışçıl bir biçimde “...kaynaşmışlar ve yerli halk Hatti’lerin adını da alarak kendilerine Hitit ismini koymuşlardır. Hitit’ler yerli halkın kültür sanat ve inançlarını kabul etmiş, ama dillerini korumuşlardır.” (Sinemoğlu, 1984, s.265). Hattiler Anadolu’nun yerli halkı idi ve aşağı yukarı M.Ö. üçüncü binin ortalarından beri küçük krallıklar, beylikler halinde idare edilmişlerdir. Bu beylikler M.Ö. 2200’den sonra birer birer Hititlerin eline geçmişlerdir. Günümüze ulaşan yazılı metinlerden anlaşıldığına göre Hititler “...Anadolu’yu ‘Hatti Ülkesi’ ve orada oturanları da ‘Hatti Sakinleri’ olarak...” (Akurgal, 1995, s.18) adlandırmışlardır.

Önasya’nın büyük bir devletini kurmuş olan Hitit topluluğunun adının kökenini incelersek; Tevrat’ta “Hittim” olarak geçen Hitit’leri Fransızlar kendi dillerine “Hittites” olarak geçirmişler ve bugün onların kullandığı ad benimsenmiştir.

1.1. Hitit Uygarlığının Keşfi

Hitit yerleşim yerlerinden ilk keşfedileni, başkentleri olan Hattuşaş diğer ismiyle Boğazköy'dür. Bir gezgin olan Charles Texier Anadolu'da atla gezinti yaparken büyük taşlarla yapılmış yapılarla karşılaşılıyor. Bölge halkının ona Yazılıkaya'yı da göstermesiyle bu gördüklerinin çok eski çağlardan kalma medeniyet izleri olduğunu düşünmüş ve Paris'te yayınladığı Küçük Asya adlı kitabında bunu savunmuştu.

Texier'den kısa bir süre sonra Anadolu'ya gelen İngiliz gezgin William Hamilton'da Boğazköy'den sonra Alacahöyük'ü de keşfetti. "Boğazköy'de Yazılıkaya'da, İvriz ve İzmir'de Kemal Paşa kaya kabartmalarında bulunan hiyeroglifler araştırmacıların dikkatini çekmeye başladı. Aynı hiyeroglifleri yerlerinde görüp inceleyen İngiliz bilgin A.H.Sayce 1880'de Bible Arkeoloji Derneği önünde okuduğu yazısında, Anadolu'daki hiyeroglifli kaya kabartmalarıyla onlara benzeyen diğer kaya kabartmalarının Hititlere ait olduğunu ve Mezopotamya'nın kuzeyindeki dağlık bölge ile bütün Anadolu yarımadasının Hitit Ülkesi olduğunu dile getirdi." (Akurgal, 1995, s.19) Bu araştırmalar Hitit uygarlığının keşfine ışık tutmuştur.

1.2. Hitit Dili, Çivi Yazısı ve Hiyeroglif

Hititce Hind-Avrupa dil ailesine bağlıdır. Öteki Hind-Avrupa dillerinde bulunmayan gırtlaksıl bir ses birimi vardır. Hitit uygarlığı döneminde başlıca üç Hind-Avrupa dili konuşuluyordu. Hititler bu dillerden "Nesit"e Orta Anadolu'nun bir kenti olan Neşa'dan dolayı "Neşa" ağız derlerdi. Diğer iki dil ise Luvi ve Pala dilleridir. "... Luvi dili Güney Anadolu'da Lykia'dan Adana'ya uzanan ve Arzava ile Kizzuvanta ülkeciklerini içeren bölgelerde kullanılıyordu. Pala dili Paflagonya bölgesinde yani Kızılırmak'la Sakarya arasındaki yörelerde konuşuluyordu." (Akurgal, 1995, s.20)

1907'de gün ışığına çıkarılan çivi yazısıyla yazılmış Boğazköy tabletleri 1910'larda okunmaya başlamış ve 1917'de Çekoslovak bilimadamı Bedrich Hrozny tarafından Hind-Avrupalı dil olarak çözülmüştür. "Hititler çivi yazısını Mezopotamya'dan Sümer'lerden almışlardır. Kültepe çağında Asurlu kolonistler..."(Özsait vd., 1991, s.114) tarafından M.Ö. 2000-1850 Hititlere öğretildiği kabul edilmektedir.

Hititlerin diğer bir yazı türüde hiyerogliftir. Hiyeroglif resimli yazı türüdür. Daha çok taş, kaya anıtlar ve mühürler üzerinde kullanılmıştır. Henüz bu yazının çözümü tamamlanamamıştır. Hitit hiyeroglif yazı türü daha fazla Güney ve Orta Anadolu'da yaygındır.

1.3. Hititlerde Din

Hititler'de din çok tanrılıdır. "Hititler tabletlerde sık sık "Hatti Ülkesi'nin Bin Tanrısı"ndan söz ederler." (Akurgal, 1995, s.79) Hititler yalnız kendi tanrılarına değil, Anadolu'da yaşayan diğer toplulukların tanrılarına da tapıyorlardı. Hititler'de baş tanrı Gök Tanrısı'dır ve "... Metinlerde genellikle "Hatti Ülkesinin Gök Tanrısı", "Göğün Tanrısı", "Hattuşa'nın Tanrısı", "Sarayın Tanrısı" gibi adlarla anılmaktadır." (Akurgal, 1995, s.80) Gök tanrının en önemli sembolü boğadır. Malatya'da bulunan bir kabartmada Hurri (gece), Serri (gündüz) adlı boğalar gök tanrısının arabasını çekerken görülmektedir. Hititler'de güneş tanrıçası gök tanrısının eşi "Hebat"tır. Hititler'de pekçok tanrı vardır. Fakat bunların "... en önemlileri Deniz Tanrısı Aruna, Ocak Tanrısı Haşşaş, Güneş Tanrısı Dutu, Ateş Tanrısı Puhhur, Pınar Tanrısı Şuppilulia, Aşk ve Savaş Tanrıçası Lelvani..." (Özsait vd. 1991, s.116) dir.

Hititler tapınımlarda temizliğe çok önem vermişlerdir. Kendi temizliklerine, tapınak temizliklerine ve sunu yiyeceklerinin temizliğine özen göstermişlerdir. Bütün eskiçağ toplulukları gibi batıl inançlara sahiptirler. Falcılık ve büyücülük bunların en önemlileridir.

Hititler “...ölülerini yakarlardı ve küllerini sakarlardı. Gömme mezarlarının armağan bakımından fakirliğinden bu topluluğun ölümden sonraki yaşama inanmadıkları sanılmaktadır. Tanrıların mekanı olarak Gök’ü düşündüklerinden mezar yapımına önem vermemişlerdir... Krallar öldükten sonra tanrılaştırılıyorlardı. Alacahöyük Kral mezarlarından zengin eşyalar bulunmuştur. Halk mezarları ise oldukça fakirdir.” (Özsait vd., 1995, s.117) Bu da bize gösteriyor ki Hitit mezar hediyelerinin azlığı onların inanışlarından kaynaklanmaktadır.

2. HITİT UYGARLIĞI DÖNEMLERİ

2.1. Eski Hitit Krallık Çağı- M.Ö. 1750-1460

Asurlu tüccarlar Anadolu’dan çıkarıldıktan sonra Hitit’ler siyasi egemenliği ellerine almış ve Anadolu’daki kent devletlerini birleştirerek merkezi bir devlet kurmuşlardır. Bu çağa Eski Hitit Krallık Çağı denilebilir. Çeşitli kaynaklarda ise “Eski Hitit Devleti”, “Eski Hitit İmparatorluğu” olarak geçmektedir.

Bu çağın en önemli kenti devletin merkezi olan Boğazköy ve onun yanındaki Alaca Höyük’tür. “... Çok kuvvetli kale ve surlarla çevrilmiş olan Boğazköy (Hattuşaş) geniş, arızalı kayalık bir alanı kaplamaktadır. Kent, Büyük Tapınağın bulunduğu alandaki aşağı kentten ve sarayların, resmi binaların, devlet arşivinin bulunduğu yukarı kentten, yani Büyük Kale’den ibaret olmak üzere iki bölümlüdür. Kent surunun çeşitli kapıları olup, bunlar sfenksler, tanrı kabartması ve arslan heykelleri ile süslenmiştir.” (Aytaç, 1981, s.63)

Hititlerin ilk kurucusu olarak tarihlerde Kral Labarna’nın adı geçer. “...Çok muhtemeldir ki, Labarna başkenti Neşa’dan Hattuşaş’a taşınmış, bu nedenle Hitit İmparatorluğu’nun kurucusu sayılmıştır.” (Akşit, 1981, s.59) Eski Krallık dönemi kurucusu olan Kral Labarna’dan sonra yerine yeğeni Labarna geçer. Ancak ikinci Labarna başkenti Hattuşaş’a nakletmiş ve Hattuşlu anlamına gelen Hattuşili adını

almıştır. I. Hattuşili'den sonra yerine evlatlığı I. Murşuli kral olmuştur. I. Murşuli en büyük Hitit krallarından biridir. Hitit egemenliğini Babil'e kadar yaymıştır.

“I. Murşili'nin Babil seferi Hitit tarihi bakımından çok önemlidir. Çünkü o çağda Babil ünlü bir kent idi. İşte böylece Hititler Mezopotamya uygarlığını temsil eden Babillilerin inançlarının, edebiyatının ve sanatının etkisi altında kalmışlardır. Mezopotamya kültürü, Anadolu'ya ilk kültür etkinliğini... göstermiştir.” (Özsait vd., 1991, s.100)

I. Murşili'den sonra kral olan Telipnuş döneminde ve sonrasında Hitit ülkesinin egemenliği altında bulunan küçük krallıklarda ayaklanmalar çıkmış, karışıklıklar ve sıkıntıların yanısıra, Gaşka'ların, Azzi'lerin ve İşuva'lının da saldırılarıyla, devletin sınırları kuruluş çekirdeği olan Kızılırmak yayı içerisine kadar küçülmüştür.

2.2. Büyük Hitit İmparatorluğu M.Ö. 1460-1190

Hititleri, çeşitli saldırılardan dolayı içerisine düştüğü kaostan, Hitit ileri gelenlerinin tahta oturttukları Şuppiluliuma kurtarmıştır. Şuppiluliuma kral olunca, Hitit Devleti tekrar Ön-Asya'da, hatırı sayılır bir güç haline gelmiş ve ondan itibaren Hitit tarihi “Büyük Hitit İmparatorluğu” ismi altında tanınmıştır. Bu dönemin büyük devletleri Mısır, Babil, Mittani ve Hitit devletleridir. Önasyanın geleceği bu dönemde Mısır kralının elinde idi. Ne varki Mısır kralının yapmış olduğu reformlara tepkiler doğmuş, karışıklıklar çıkmış bu durumdan da Hitit kralı faydalanmıştır. Şuppiluliuma Anadolu'nun çeşitli yönlerine ve Suriye'ye seferler yapmıştır. Gaşka, Azzi ve Hayaşa kralları ile anlaşmalar imzalamış, diğer küçük krallıkları da “... ya savaşlarla ya da akrabalık kurarak Hitit egemenliği altında toplamıştır.” (Özsait vd., 1991, s.103) Bu sırada Mitanni krallığında taht kavgaları çıkmıştır. Şuppiluliuma çıkan taht kavgalarından faydalanarak Kuzey Suriye'ye seferler düzenlemiş, Mitanni kralının oğluna kızını vererek ileride oluşacak Asur tehlikesine karşı tampon bir Mitanni devleti oluşturmuştur.

Šuppiluliuma'nın ölümünden sonra başa geçen krallar içinden Muvattali dönemi Hitit tarihinin önemli bir devridir. Bu dönemde "Hitit ve Mısır devletlerinin birbirlerine denk ve rakip birer güç durumuna gelmesi ve iki büyük devletin ekonomik çıkarlarının Kuzey Suriye topraklarında birleşmesi..." (Özsait vd., 1991, s.104) nedeniyle Kadeş meydan savaşı yapılmıştır. Mısır Firavunu II. Ramses'in döneminde başlayan savaşın barış anlaşması III. Hattuşili zamanında eşit koşullarla imzalanmıştır. "... Anlaşma bir saldırmazlık sözleşmesidir, ayrıca karşılıklı askeri yardım ve kaçak iadesi maddelerini içermektedir...." (Akurgal, 1995, s.58) Mısır'la barış, Hattuşili'nin büyük kızını II. Ramses'e verip, evlendirmesiyle pekiştirildi. Bu önemli olay Mısır kaynaklarında en ince ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

"III. Hattuşili'nin yönetiminin sonlarında Asur ilişkileri gerginleşmişti." (Özsait vd., 1991, s.105) Ölümünden sonra yerine küçük yaştaki oğlu IV. Tuthaliş ve kraliçe "Tavannana" Pudahepa bakmıştır. Bu kral zamanında Asurlular Mitanni devletini yıkmış ve Hitit Devletinin güney kıyılarını ciddi bir şekilde tehdit eder olmuşlardı. Aşşuwa'lılar, Gaşka'lılarla savaşlar, yapılmış Batı Anadolu beyliklerinde ayaklanmalar çıkmıştı. IV. Tuthaliş'ın ömrü de hep bu isyanları bastırmakla geçip gitti. M.Ö. 1220 yıllarında yerine oğlu IV. Arnuvanda, o ölünce de M.Ö. 1190'da kardeşi II. Šuppiluliuma Hitit kralı oldular. Bu kral zamanında "... M.Ö. 1200'lerde Avrupa kıtası kaynamaktaydı. Anadolu'ya Ege göçleri denilen muazzam bir kavim göçü olmuş, bunlar önüne çıkan herşeyi yakıp yıkarak Mısır'a doğru ilerlemişlerdir." (Akşit, 1981, s.87) Nil ülkesi "kuzey kavimleri" bazen de "deniz kavimleri" diye adlandırılan bu büyük kavimler göçünün, ancak son dalgası ile karşılaştı. "Mısır Kralı III. Ramses... bu korkunç saldırıyı şöyle anlatmaktadır; Hatti ülkesi'nin hiçbir krallığı bu saldırıya karşı koyamadı, önlerinde bir ateşle Mısır'a doğru gelmeye başladılar" demektedir...." (Akurgal, 1995, s.65)

M.Ö. 1800 yıllarında kurulan ve "Büyük Hitit İmparatorluğu" haline gelen bu büyük devlet takriben M.Ö. 1190'da "Kuzey Kavimlerinin" saldırılarıyla yıkılmıştır.

2.3. Geç Hitit Devletleri M.Ö. 1190-715

“Kuzey Kavimleri” saldırılarından kurtulabilen Hitit’ler daha sonra “Torosların güneyinde, Orta ve Güneydoğu Anadolu’da, Kuzey Suriye’de kurulan küçük kent beyliklerinde...” (Özsait ve diğerleri, 1991, s.106) varlığını sürdürmüştür.

“Yıkılan Hattuş, Kaniş, Şamuha gibi önemli Hitit şehirlerinin yerini Malatya, Maraş, Kargamış, Zincirli, Karatepe, Sakçagözü gibi şehirler almış ve üç asır kadar da bunlar Hitit örf ve ananelerini sürdürmeye çalışmışlardır.”(Akşit, 1981, s.130)

Bundan sonra bir daha merkezi bir Hitit devleti kurulamamış, Asurluların sürekli saldırılarıyla M.Ö. 700 yıllarında tarihten silinmişlerdir.

İkinci Bölüm

HİTİT SANATLARI

1. MİMARLIK

Hitit binalarının temel planlarında simetrik bir düzen yoktur. Şehir plancılığında da aynı simetrik olmayan davranış egemendir. Diyebiliriz ki; Hitit mimarlığının en belirgin özelliği asimetrik oluşudur. Büyük Hitit İmparatorluğu döneminde mimarlık ve buna bağlı yontu sanatı, anıtsal boyutlara ulaşmıştır. Hititler kaleler ve surlar inşa etmeyi teknik bir ustalıkla başarmışlardır. "...Hitit mimarlığında sütun tanınmıyor, onun yerine dörtköşe direkler kullanılıyordu...." (Akurgal, 1995, s.84) Hitit mimarisinde görülen bir başka özellik, pencerelerin bir hayli büyük olmalarıdır. Büyük İmparatorluk çağı başlarına tarihlenen Maşat Höyük "anıtsal saray yapıları" son yılların en önemli mimarlık buluntusu olarak görülmektedir. Hititlerde Askeri ve dinsel mimari de önemli yer tutmaktadır.

1.1. Askeri Mimari

Askeri alanda başarılı olan Hititler kaleler ve surlar inşa etmeyi ustalıkla başarmış, askeri mimarlığın öncülüğünü yüzyıllar boyu sürdürmüştür. Hitit askeri mimarlığının en önemli yapıtları olan tahkimat sistemi ve surlar Boğazköy ve Alışar'da gün ışığına çıkarılmıştır. Bu surların "... kuleleri, şehir kapıları, poternleri (sur altı geçitleri) ... kalker ocak taşlarından örülmüştür." (Darga, 1992, s.80) Eski Hitit Çağı tahkimatında özellikle Boğazköy ve Alışar'da sur bedeni altından geçen ve suru dikey kesen geçitler bulunmaktadır. Sivri kemerli, bindirme tekniğinde yapılmış bu geçitlere "Potern" adı verilir.(Resim 1) Hitit başkentinde en çok tanınan kapılar, Yerkapı veya Sfenksli kapı, Kral kapısı ve Aslanlı Kapı'dır. "Alacahöyük'te sfenksli kapının iki kanadını süsleyen kabartmalar Hitit dini törenlerinden birini tasvir etmektedir." (Aytaç, 1981, s.64)

Resim 1: Boğazköy’de Bulunan Bir Potern

1.2. Dinsel Mimari

Başkentin en önemli binaları tapınaklardır. Anıtsal tapınaklar Hitit mimarlık özelliği sayılan “asimetrik” bir plan şemasına uygun olarak kurulmuşlardır. Büyük bir orta avlu etrafına odalar ve koridorlar sıralanmıştır. Ortadaki üstü açık avlunun bir yönünde tanrı heykelinin bulunduğu oda/aditon ve yan odaları yer almaktadır. Aditon ve ikincil odalardaki alçak pencereler sayesinde yapılar aydınlıktır. “Ortaya çıkan tapınakların en büyüğü (160 m.x135 m.), Hattuşa da Kuzey şehrin merkezini oluşturan Büyük Tapınak’tır. Bu anıtsal yapı, Hatti’nin Fırtına/Hava Tanrısı ve Arinna Şehri’nin Güneş Tanrıçası’nın evi (sarayı) olarak yapılmıştır.” (Darga, 1992, s.90)

Eski Hitit Krallık Çağı'nda yapılmış olan İnandıktepe Mabedinde yangınla tahrip olduktan sonra terk edilmiş bir Hitit tapınağı bulunmuştur. “Bu tapınak 4 veya 6 odalı tipik Hitit evlerinin yanyana ve arka arkaya inşa edilmesiyle meydana gelmiştir...”(Darga, 1992, s.31)

İmparatorluk döneminde yapılmış olan Yazılıkaya'daki tapınak doğal kayalardan oluşmuştur. “Boğazköy yakınındaki Yazılıkaya açık hava tapınağının iki kutsal odasında, bütün Hitit tanrıları tasvir edilmektedir.” (Aytaç, 1981, s.64)

2. HEYKEL SANATI

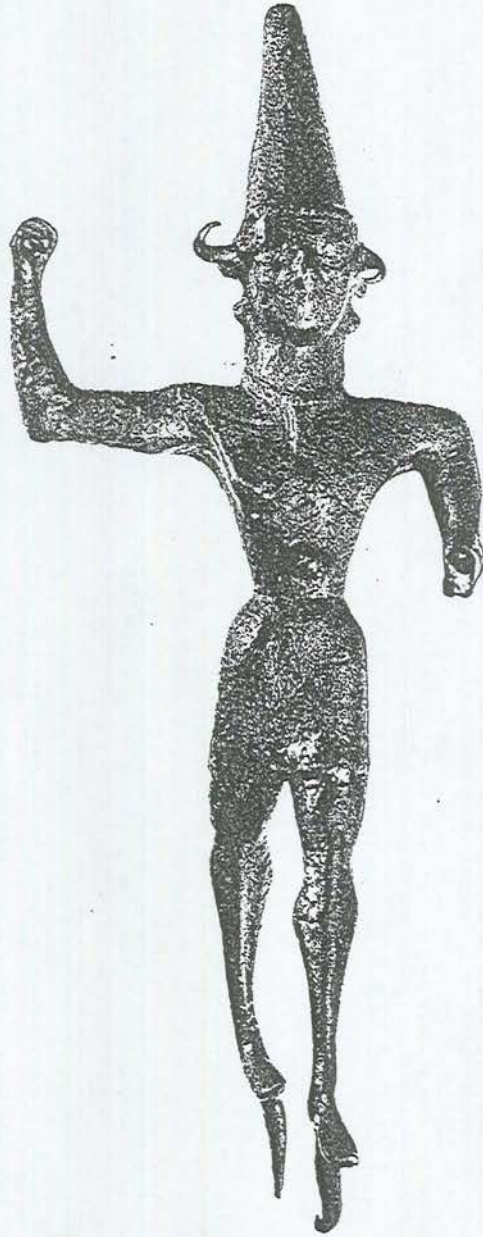
Hititler maden, taş, fildişi, dağ kristali ve pişmiş topraktan heykeller yapmışlardır. Ele geçen örnekler Hititlerin heykel sanatındaki başarılarını göstermektedir. Heykelcilik yapıtları arasında tam plastik işlenmiş olanlar, küçük boyutlu heykelciklerdir.

2.1. Maden Heykel

Maden heykellerden Eski Hitit Krallık Dönemine ait pek az örnek kalmıştır. Bu çağa ait maden heykellerinin çoğunluğunu Güneydoğu Anadolu kökenli olduğu düşünülen yapı-adak çivileri oluşturur. Bunların görünümü yassı olup, üst kısımları stilize insan gövdesi (tanrı, tanrıça) biçiminde ve alt kısımları ise bir yere sokulmak için, bir tür çivi/kama gibi yapılmışlardır.

Eski Hitit Çağı'nın en çok tanınan maden eseri, döküm tekniği ile yapılmış bronzdan (11,4 cm), "Dövlek" heykelciğidir. (Resim 2) Dövlek heykelciğinde tanrı "... ileri çıkık bir çift boynuzla betimlenmiş sivri başlığı..." (Darga, 1992, s.36) bedene yapışık kısa bir giysi ve kalın uzun bir boyunlu üçgen bedeniyle Büyük Hitit Krallık Döneminde görülmeyen stilistik özelliklerine sahiptir. Benzer bir bronz tanrı heykelciğide Tübingen Üniversitesi koleksiyonunda bulunmaktadır.

Hitit maden sanatının baş yapıtları arasında maden hayvan heykelcikleri de yer almaktadır. Şu anda Norbert SchimmeI koleksiyonunda bulunan gümüş geyik ve boğa ritonu'nun çok detaylı yayınları Kurt Bittel tarafından yapılmıştır. "... Hayvan biçimli kaplar, geyik ve boğa, baş, boyun ve gövdenin altına kıvrılmış iki bacadan oluşurlar. Geyik biçimli kabın kulbu vardır, boğa biçimli kabın tahrip olmuş kulbu buna göre tamamlanmıştır. Bu kapların içleri boş, başın ağız kısmında da delik yoktur. Gümüş ritonlar iki parça halinde yapılmış ve baş ile protan kısım birbirlerine eklenerek bir bütün oluşturmuşlardır..."(Darga, 1992, s.39) Geyik biçimli kabın ağız kenarında 4-5 cm eninde bir friz bulunmaktadır. Bu frizde doğada yapılan bir kült töreni (Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara, nesnelere karşı gösterilen saygı, tapınış) betimlenmiştir. Hitit İmparatorluk döneminde de insan biçimli heykelciklerin hemen hepsi tanrı betimleridir. Maden heykelcik örnekleri arasında çok küçük boyda (3 cm) altında, (arka yüzlerindeki halkalar sayesinde muska gibi beden üzerinde taşındığı sanılan) heykelcikler vardır.

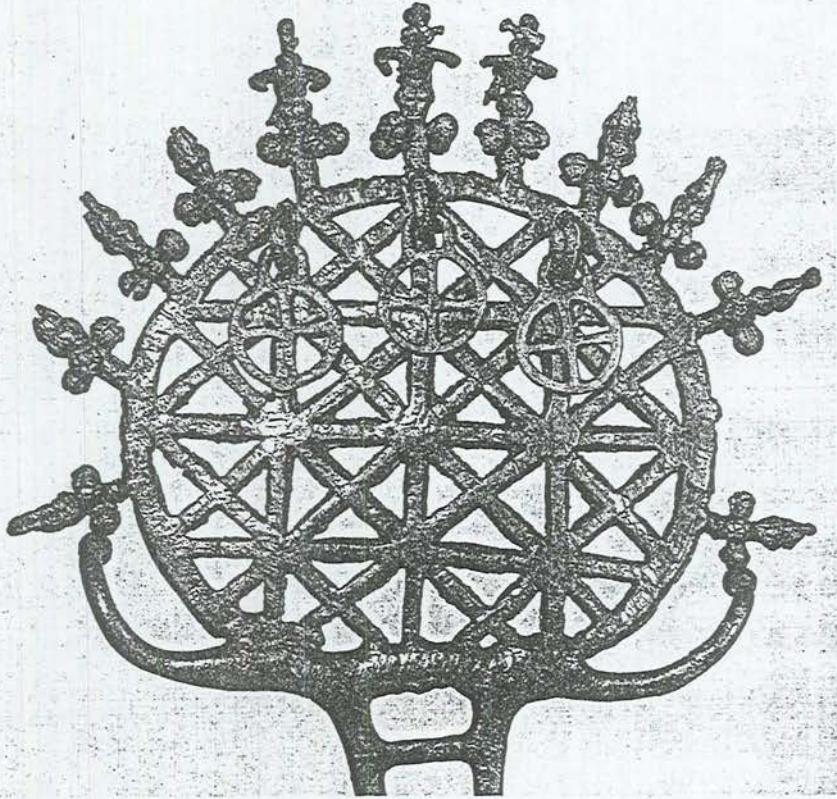

Resim 2: “Dövek” Heykelciği. Yük. 11.4 cm.

Hitit imparatorluk döneminde maden işçiliğinde yeni bir teknik bulunmuştur. Beden kısmı, kollar, bazen bacaklar ayrı ayrı yapıp bedene perçinlenmiştir. “... Bu tekniği Hititler bulmuş olmalıdır....”(Darga, 1992, s.100) Ayrıca heykellerin bazen

tamamı bazende belli bölümleri altın veya gümüşle kaplanmışlardır. Maden tanrı heykellerinin başlarında boynuzlarla süslü külah başlık vardır. “... Boynuzlar bir tür rütbe işareti olmuştur. Küçük tanrıların sivri külahlarındaki boynuz sayısı az, büyük tanrılarda ise çoktur....” (Akurgal, 1995, s.86). Tanrılar ve kralların kolları biraz diagonal durumda öne uzatılmış, öteki kolları ise göğüs hizasında yere paralel biçimde tasvir edilmektedir. Eller bütün figürlerde yumruk biçiminde sıkılmış haldedir.

Hitit kral mezarlarında bulunan maden eserler arasında kutsal bir anlam taşıyan hayvan heykelcikleri ve “güneş kursları” yani dinsel sancaklar bulunmuştur. Bunlar dinsel törenlerde bir sopanın tepesi üzerine takılarak rahipler tarafından taşınmışlardır. (Resim 3)

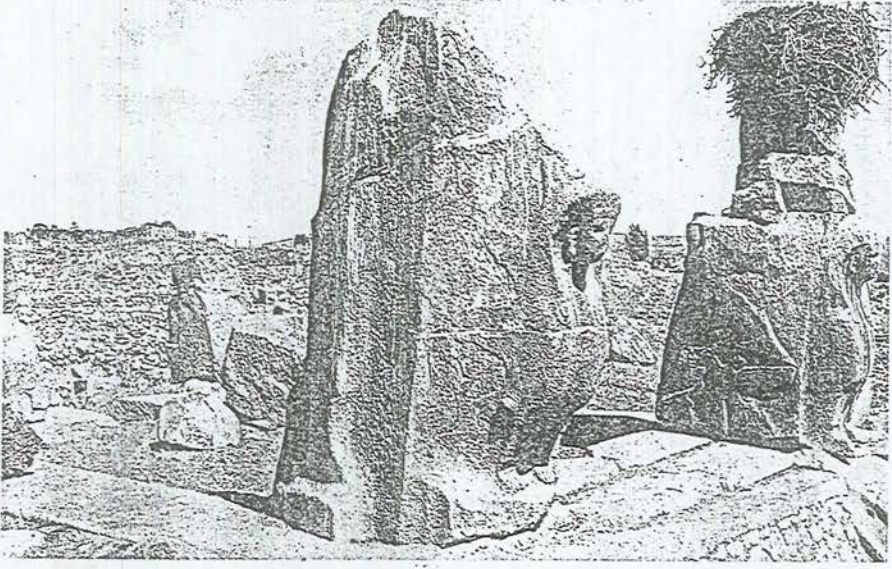

Resim 3: Güneş Kursu. Yük. 24 cm.

2.2. Taş Şehir Kapıları Heykelciliği

Boğazköy ve Alaca Höyük'teki anıtsal şehir kapılarında bulunan aslan ve sfenks protomları dışında taş heykellere ait, özellikle insan biçimli heykellerden pek az örnek kalmıştır. Büyük imparatorluk çağında mimarlığa bağlı heykelcilik çok gelişmiştir. "Mimarlığa bağlı heykelcilik, özellikle Alacahöyük'ün Sfenks'li kapısında en gelişmiş örnekleri ile izlenmektedir. (Resim 4) Kral ailesinin kullandığı ve kutsal sayılan bu kapıda ikisi şehrin içine, ikisi de dışına yönelmiş dört sfenks protomu yer almaktadır. Sfenks'ler tek parça taştandır (monolit). Protom halinde (bedenin ön kısmı) olan, kanatlı ve kadın başlı bu sfenkslerin vücudu işlenmemiştir. Yüzde ise çok tatlı ve yumuşak bir ifadeyi yüzün tümüne yayılarak yansıtan bir gülümseme egemendir." (Sinemoğlu, 1984, s.276) Boğazköy surunun batısında bulunan aslanlı kapıda yer alan aslanların bedeninin ön kısmı işlenmiştir ve sanki dışarı fırlayacakmış gibi durmaktadır.

İnsan biçimli taş heykele en iyi örnek olarak Alaca Höyük heykeli verilebilir. Bu heykel 1964 yılında Alaca Höyük'te Sfenksli Kapı kazılarında bulunmuştur. "... Tam plastik işlenmiş bedenin başı yok olmuştur. İnsan boyunu aşan 2.10 m. yüksekliğindeki erkek heykeli kalkerden yontulmuş olup, uzun bir manto giymektedir. Ayakları kapatan manto öne kıvrık sol kolu da örtmektedir. ... Bedenin önündeki hafif çıkıntı M.Mellink tarafından âsa olarak yorumlanmıştır. Heykelin arka kısmı az işlenmiştir. Böylece, arkadan görünmeyecek bir yerde durmuş olduğu anlaşılıyor. Baş kısmı çok harap olduğundan kime ait olduğu -tanrı veya kral- anlaşılmıyor...." (Darga, 1992, s.98) Anıtsal heykellere somut bir kanıt olarak verilebilecek bu önemli eser Büyük Hitit İmparatorluk dönemine aittir. Hitit başkenti Boğazköy'de insan betimi taş heykellere ait bazı baş parçaları bulunmuştur. Buna örnek olarak 1973 kazılarında gün ışığına çıkarılan Boğazköy başı verilebilir. "...Oldukça harap durumda olup, hale biçimi diskus şapkalı bu başın bir heykele veya bir stele ait olduğu sanılmaktadır. Chlorit cinsi taştan yontulmuştur..." (Darga, 1992, s.99)

a

b

c

Resim 4: Alaca Höyük (a, c) ve Boğazköy (b) Kapı Sfenksleri

2.3. Fildişi ve Dağ Kristalinden Heykelcikler

Hititlerin çoğu simgesel kült eşyaları fildişi ve dağ kristalinden yapılmıştır. Boğazköy'de fildişinden yapılmış Dağ Tanrısı heykelciği bulunmuştur. Bu heykelcikte dağ tanrısı boynuzlu başlığı, göğüs hizasında birleşmiş elleri, pullu giysisi, uzun sakalı ve iri kulaklarıyla betimlenmiştir.(Resim 5)

Hititler kült objelerinin yapımında dağ kristalini işlemişlerdir. Tarsus-Gözlükule kazılarında gün ışığına çıkarılan heykelcik, bir erkeğe aittir. Baş üzerinde sivri külaha benzer bir başlık vardır. Bu heykelcik uzun giysili, kolları göğsünün altında birleşmiş durumdadır. (Resim 6)

Resim 5: Dağ Tanrısı Heykelciği.

Yük. 3,6 cm.

Resim 6: Ayakta Tanrı Heykelciği

Yük. 6.1 cm.

2.4. Seramik (Pişmiş Toprak) Heykeller

Eski Hitit Krallık çağında seramik heykeltiliği de oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu türün hayvan figürleri zengin, insan figürleri ise çok azdır. Alışar, Alaca Höyük, Boğazköy ve İnandık kazılarında hayvan heykelleri bulunmuş ve bunlardan çift boğa biçimli heykellerin boylarının büyük tutulduğu görülmüştür. (Resim 7) Bu büyük boy boğalarda alın üstüne üçgen rölyef işlenmiş, gözlerin akı ve alt kenarı burun deliklerinden geçen yularlar, ön bacakların üst kısmındaki stilizasyonlar beyaz ile boyanmıştır. “... Kuşkusuz ayakta duran bu büyük boğalar Fırtına Tanrısı’nın ritonlarıydı ve bunlar elde taşınarak sıvı kurban akıtmak için değil

de, büyük bir olasılıkla belli yerlerde duran kült objeleri olarak, sırtlarındaki huni-
emzik vasıtasıyla içlerine sıvı kurban akıtılıyordu. Fırtına Tanrısı'nın kutsal boğaları,
D^{Hurri} geceyi, D^{Serri} ise gündüzü temsil ediyordu....” (Darga, 1992, s.43) Hititler
kutsal saydıkları boğa figürünü, heykeltcilik de dahil olmak üzere pek çok sanat
dalında kullanmışlardır.

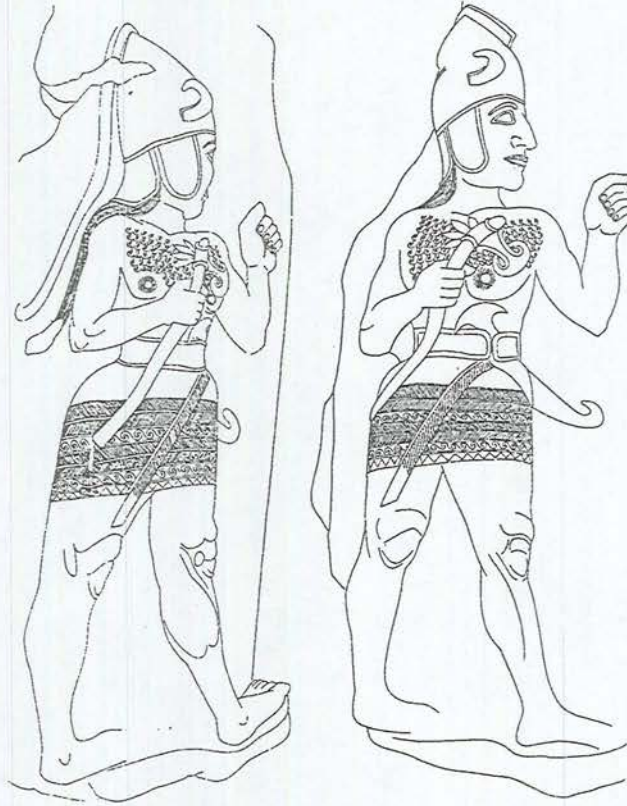

Resim 7: Pişmiş Toprak Boğa Ritonları

3. KABARTMA SANATI

Hititlerden elimize geçen kabartmalar, heykeller ve mühürler “saray sanatı”
ürünleridir. Büyük Hitit Krallık Çağı'nın baş yapıtını Kral Kapısındaki ‘Savaşçı
Tanrı’ kabartması oluşturmaktadır “... Burada, sanatçı büyük bir ustalık ve beceriyle,
yüksek kabartma yonttuğu bu tanrıya, adeta üç boyutlu bir ifade kazandırmıştır. İlk

bakışta profilden gösterildiği sanılan, sağa bakan baş, iki plan üzerinde şekillendirilmiştir. Boyun, gövde/torso, kollar ve bacaklar fondan yumuşak çizgilerle yükselmektedir. Kabartmanın tümünde sert konturlar görülmez. İki planda işlenmiş olan baş, dörtte üç profil, beden cepheden, sol bacak profilden, sağ bacak ise iki plan üzerinde şekillendirilmiştir. Böylece, başındaki boynuzlu miğferden bir tanrı olduğu anlaşılan genç erkek figürü yürürken hareket halinde betimlenmiştir... (Darga, 1992, s.125) Bu kabartmada en çok dikkati çeken tanrının ayaklarının çıplak olarak işlenmesidir. (Çizim 1) Hititlerin Boğazköy'de kendilerini kötülüklerden koruduğuna inanarak yaptıkları kapı yontularından Savaşçı Tanrı, aslanlar ve sfenksler üslup açısından çok ince bir teknikle işlenmiştir. Bu özellikleriyle başkentin diğer yontu eserlerinden ayrılırlar.

Çizim 1: Hitit Savaş Tanrısı. Yük. 200 cm.

Alaca Höyük'te bulunan Hitit şehrinin güneydoğusundaki tapınak-saraya yönelik "Sfenksli Kapı"da, doğu ile batı kapı kulelerinde temel üstü blok taşların kabartmalarla bezeli olduğu görülüyor. Bu blok taşlarda kabartmalar bir friz bantını hatırlatmaktadır.

Yazılıkaya açık hava tapınağında bulunan kabartmalar bu sanat dalına ışık tutmaktadır. Bu kabartmalarda, görsel tasarım, istifleme, kompozisyon ve yontu sanatının ustalıklı oluşmuş tarzı, Hitit sanatında özgün bir yeri kapsamaktadır. Yazılıkaya Boğazköy'ün iki kilometre kuzeydoğusundadır. Açık hava tapınağında bulunan ve sayıları sekseni aşan yazılı figürler Hitit dinini görsel yolla öğretirler. "...Doğal kayalar üzerine yontulmuş olan figürleri ile Yazılıkaya hemen hemen Hitit tanrılarının tümünün ve İmparatorluk Çağı Hitit üslubunun temsil edildiği bir tanrılar evi yani "Pantheon"dur." (Sinemoğlu, 1984, s.279) Yazılıkaya IV Tuthalia (M.Ö.1250-1220) tarafından yaptırılmıştır. Yazılıkaya'nın yan doğu hücresi ölmüş kralın kültüne tahsis edilmiş ve bu hücrenin dışında, kral dağlar üstüne basar vaziyette kabartmayla gösterilmiştir. "...Yazılıkaya figürleri kaya üzerine sol taraftan erkekler, sağ taraftanda kadınlar içeri doğru ortada buluşmak üzere yürüyen sıralar halinde yontulmuşlardır. (Resim 8) İki grubun karşılaşması olayı iri boy kabartmaların oluşturduğu bir kompozisyon ile sunulmaktadır...." (Sinemoğlu, 1984, s.281)

Resim 8: Yazılıkaya Tapınağının Ana Sahnesi

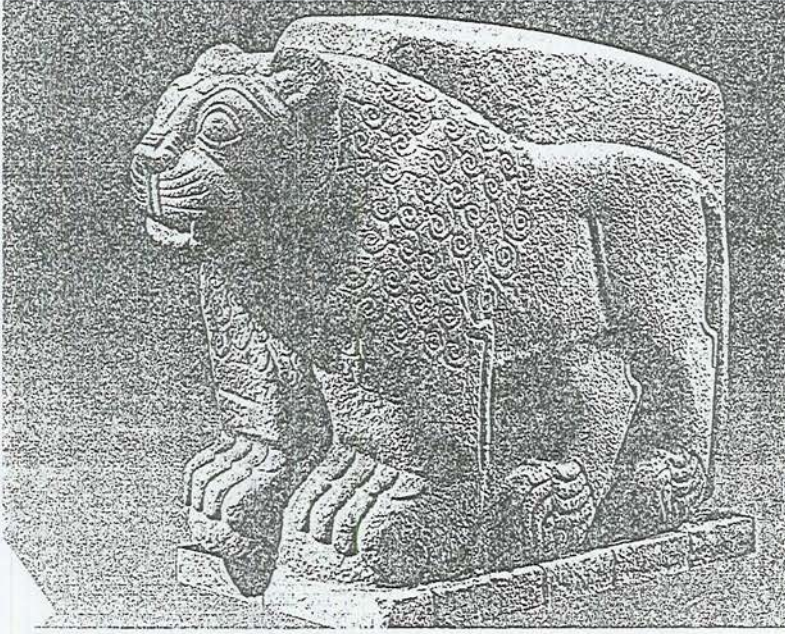
Kabartma sanatında önemle üzerinde durulması gereken bir konuda Hititlerin kaya anıtlarıdır. Bu kaya anıtları Büyük Hitit İmparatorluk döneminde ülkenin önemli doğal yol geçitleri ve su kenarlarındaki sarp kayaların yapay olarak düzeltilmiş yüzeylerine uygulanmıştır. Bu kabartmaların yapılmasındaki amaç Kral'ın tanrılara minnettarlığını görsel olarak dile getirmesidir. Bu kaya anıtlarına örnekler vermek gerekirse Franktin, Taşçı, Hemite, Hanyeri, Karabel, Gavurkalesi, Eflatunpınar kabartmaları sayılabilir.

Geç Hitit Devletleri döneminde Hitit sanat merkezlerinde gözlenen üsluplar birbirlerinden açıkça ayrılırlar. Böylece değişik yontu ekolleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Hitit Sanatı yontu yapıtlarında dört üslubun olduğu görülür bunlar;

“... i. Geç Hitit Sanatı I / Geleneksel Hitit Biçemi, M.Ö. 1050-850

- ii. Geç Hitit Sanatı II / Asur etkisi gösteren Geç Hitit Biçemi M.Ö. 850-800
- iii. Geç Hitit Sanatı III a / Asurlaşmış Geç Hitit Biçemi, M.Ö. 800 / 750-700
- iv. Geç Hitit Sanatı III b / Aramileşmiş-Fenikeleşmiş Geç Hitit Biçemi, M.Ö. 800-8. yy.'ın sonu, 7.yy.'ın başı..." (Darga, 1992, s.224)

Geç Hitit Sanatı I üslubunda, Büyük Hitit Krallık sanatı gelenekleri sürdürülmüş olup, yapıların altında yer alan blok taşlar üzerindeki insan, hayvan betimleri ayrıntısız bir şekilde yüksek kabartma olarak işlenmiştir. (Resim 9)

Resim 9: Malatya-Aslantepe "Aslanlı Kapı" Aslanı

Geç Hitit Sanatı II / Asur etkisi gösteren Geç Hitit üslubunun en yetkin örneklerini Malatya, Kargamis ve Zincirli kabartmalarında görüyoruz. Bu kabartmalarda ilk bakışta kompozisyon ve istiflemenin Geç Hitit Sanatı I üslubundaki figürlerden ayrıldığı görülür. Genellikle kabartmalar yüksek değildir ve figürlerde belli bir yuvarlaklık dikkati çeker. Malatya kabartmalarının en önemli özelliği çok figürlü ve hareketli sahnelerin yer almasıdır. (Resim 10)

Resim 10: Malatya-Aslantepe. Aslan Avı

Geç Hitit Sanatı III a biçiminin ortaya çıktığı dönemde Asur ve Aramî sanat akımlarının ve etkilerinin kabartmalarda ve yontularda Hitit biçimine ağır bastığı gözlenmektedir. Bu grubun kabartmaları yüksek işlenmiş ve insan betimlerine bir hacim kazandırılmıştır.

Geç Hitit Sanatı III b / Arami üslubunda işlenmiş figürler, değişik yüz biçimleri, saç-sakal stilizasyonu, zengin pileler, püsküllerle bezeli giysileri ve daha başka özellikleriyle Geç Hitit üsluplarından ayrılırlar. Arami sanatında dünyevi konularda kabartmalar ağırlıktadır. Kabartmalar özenli düzeltilmiş yüzeylere alçak rölyef olarak yontulmuşlardır.

4. HİTİT MÜHÜRCÜLÜK / GLİPTİK SANATI

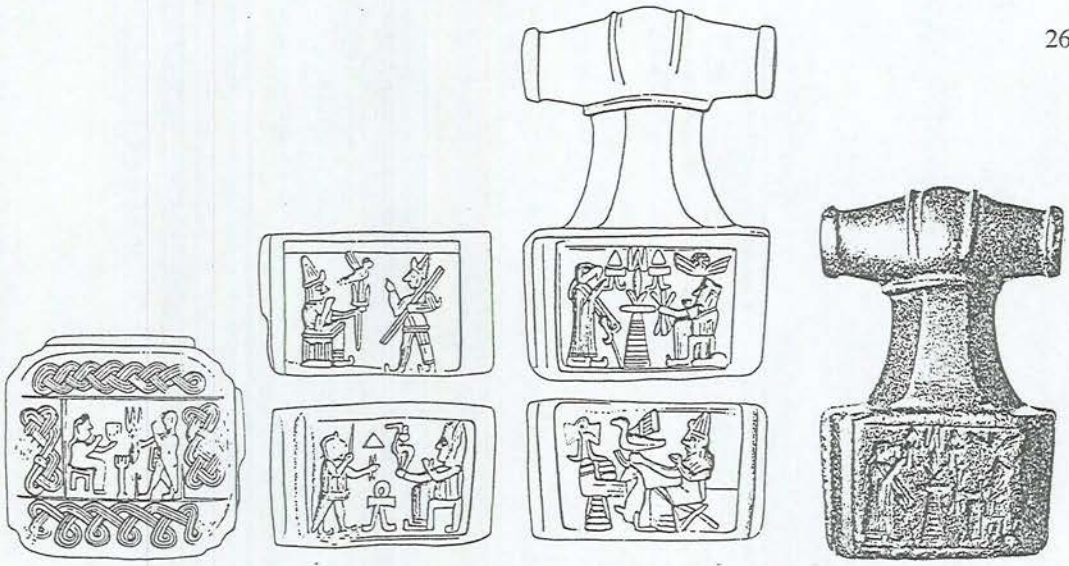
“Gliptik” deyiimiyle dile getirilen, Mühürcülük Sanatı, Hitit görsel sanatları bölümlerinden birini oluşturmakta ve ele geçen zengin örneklerle bu sanata ışık

tutmaktadır. Gliptik kelimesi dilimize Yunanca'dan geçmiştir ve bu dilde "taş ve metal üzerine kazılarak figürleri işleme sanatı" anlamına gelmektedir.

"... Dilimize arapçadan geçmiş olan mühür, üzerinde isim veya betim işaret kazılı olup düzen, yetki ve mülkiyet belgesi olarak mektup, senet ve diğer kağıtlara basılan, ayrıca üzerinde dualar yazılan, sihir ve tılsımla ilgili yazılar bulunan ve koruyucu niteliğine inanılan, çeşitli taşlardan veya madenlerden yapılan küçük bir gereçtir...."(Darga, 1992, s.68) Bahsi geçen bu gereç kaynaklarda mühür matrisi olarak geçmektedir. Hititlerin yazılı belgelerinden anlaşılacağı üzere mühür baskıları, damgalarında ifade etmektedir. Hititler damga mühürlerin malzemesi olarak taş türleri içinde en çok hematit, diorit, serpantin, alabaster ve steatiti seçmişler ve değerli maden türlerinden, kemikten, pişmiş topraktan da mühür matrisleri üretmişlerdir. (Resim 11) Mühür ve baskılarının çeşitli anlamları kısaca şöyledir:

- "... a. Bir nesne veya malın sahibini bildirmek,
 b. Bir nesne veya malın el değmesi veya ihlâlini korumak,
 c. Bir malın ölçüsü, ağırlığı, içeriği ve kalitesini kesin bildirmek veya açıklamak,
 d. Bir malı veya nesneyi yapan veya yollayanı tanıtmak,
 e. İmza yanında, mektup, kontrat, ferman, tüzük gibi belgeleri onaylamak,
 f. Bir yazının ifadesinin doğruluğunu onaylamak,
 g. Bir kişi veya otorite tarafından yapılan aleti onaylamak,
 h. Bir antlaşma içinde kişinin ve tarafların varlığını kanıtlamak.

Sıraladığımız bu maddeleri içeren eski Anadolu ve Hitit uygarlığından örnekler verecek olursak, bir küp üzerindeki kilden kapatma, yukardaki a, b, c maddelerini ifade etmektedir. Asur'dan Anadolu'ya yollanan denk, balyalar ve eşya üzerinde bulunan mühür, malın sahibini göstermekte ve a ile b maddelerinin anlamını taşımaktadır. Toprak bağış belgeleri üzerindeki Tabarna mühürleri e maddesine girmektedir."(Darga, 1992, s.69)

Resim 11: Tarsus Mühürü. Hematit'ten

Eski Hitit Çağı'nın başlarına tarihlenen silindir mühür betimlerinde belli konuların akışı çizilirken anlatımcı betimlemenin yer yer uygulandığı görülmektedir. Eski Hitit Krallık Çağında çok kullanılmış olan kaidesi yuvarlak, sırt kısmı yarım küre olan mühür biçimi hematit, statit veya maden, gümüş ve bronzdan yapılmışlardır. Bu mühürlerde mühür sahibinin adını oluşturan Hitit yazısının yuvarlak kaideleri, gioş motifi, örgü, çifte örgü motifi, bitkisel ve simgesel motifler, yarısı gioş, yarısı heraldik motifler ile bezenmiştir. "Eski Hitit Dönemi'nin "kral" mühürlerinin matrisleri bulunamamış, tabletler ve çeşitli kil malzeme üzerinde baskıları ele geçmiştir...." (Darga, 1992, s.74)

Büyük Hitit İmparatorluk çağında mühürcülük sanatında, fonksiyonel olduğu kadar estetiğide sağlayan yeni görsel motifler uygulanmıştır. Bu dönemde halktan kişilere ait mühürlerin varlığıda kazı buluntuları sayesinde gün ışığına çıkmıştır. Hitit mühür sanatının izlenmesi sayesinde Eski Hitit Çağından Büyük İmparatorluğun yıkılışına kadar olan gelişmeleri görebiliriz. Büyük Hitit İmparatorluk döneminde, Eski Hitit döneminde olduğu gibi, kral ve kraliçelere ait mühür matrisleri yalnız bir örnek dışında ele geçmemiştir, fakat bunları tabletler ve kil bullaların üzerindeki baskılardan tanıyabiliyoruz. (Çizim 2) M.Ö.14. yy.'dan itibaren Büyük Kral Mühürlerinde büyük çeşitlemeler olduğu gözlenir. Mühür alanının ortasında kral adının üstünde kanatlı güneş kursu görülmektedir. Kralın baş unvanı "DUTUSİ- Güneşim" kanatlı güneş kursu ile ifade edilmektedir. Daha sonraki dönemlerdeki

mühür baskılarında ise çift güneşli kanatlı güneş kursunu izleyebiliyoruz. Hititler’de çeşitli boyda seramik kapların üzerinde de mühür damgalarına rastlanmaktadır. “Kulpların üst kısımları arasında, pişirilmeden önce bir silindir mühür yuvarlanmıştır. Bu yuvarlama sırasında mührün alt kısmına daha kuvvetli basılmıştır. Zira tekrar edilmiş baskıların çoğunluğunda, mührün alt sınırının görülmesine karşın, üst sınır yalnız birkaç yerde saptanabilmektedir....”(Uzunoğlu, 1979, s.180)

Çizim 2: II. Mursili’nin Mühürü

5. HİTİT SERAMİK SANATI

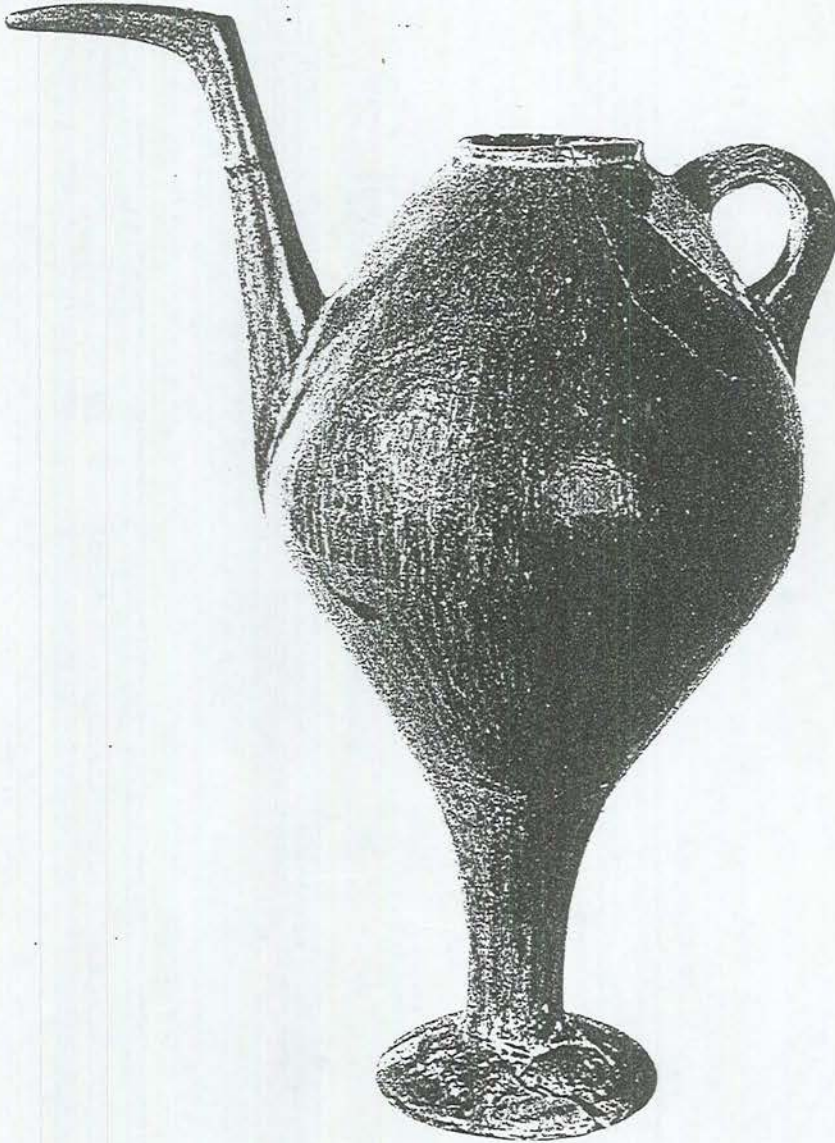
Bize kadar ulaşan seramik ürünleriyle bu konudaki ustalık ve becerilerine tanık olduğumuz Hitit çömlekçileri, saray ya da tapınaklara bağlı personel arasında yer almaktadır. Hitit seramik ustaları yaratıcı kişilikleri sayesinde çok güzel seramikler üretmişlerdir. Bu sanatın “Hitit Sanatı” içinde özel bir yeri vardır. Geneline torna yapımı olan seramikler “... özünde kendisinden önceki Hatti-Hitit Beylikleri (M.Ö. 2000-1700) çömlekçiliğinin devamıdır. Bir kaç örnek verelim:

i. Eski Tunç Çağı ürünü olup Hatti Döneminde gelişmeye başlayan ve Hatti-Hitit Beylikleri zamanında klasik tipine ulaşan gaga ağızlı testiler, Hitit sanatçıları tarafından yeni ve ilginç biçimlere dönüştürülmüşlerdir. (Resim 12,13, 14)

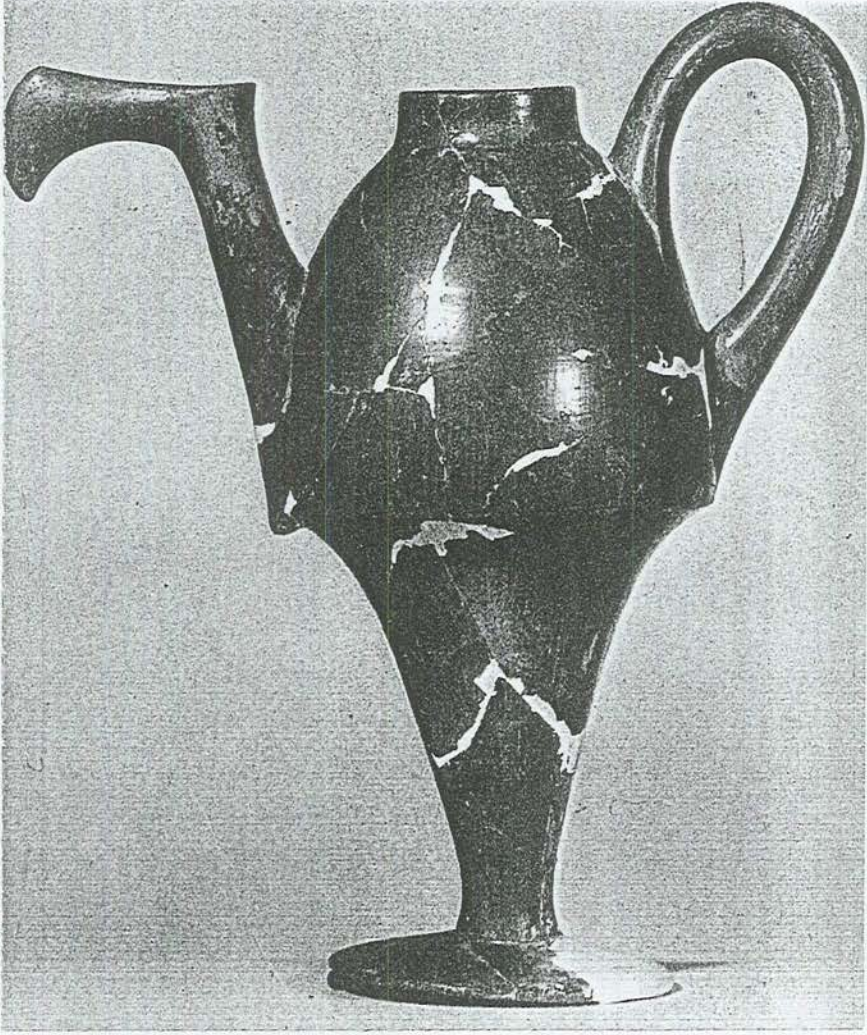
ii. Aslan ve boğa gibi hayvan tasvirlerinden oluşup, genellikle rhyton yani

sunu kapları olarak kullanılan Hatti-Hitit Çağı hayvan şekilli heykelcikleri (Resim 15) Hitit Dönemi'nde de gözde eserler olmuşlar ve anıtsal diyebileceğimiz boyutlara ulaşmışlardır. (Resim 16)

iii. Hatti-Hitit Beylikleri sanatında çok sevilen insan ve hayvan tasvirli kabartmalarla bezeli kaplar Hititlerde yeni ve değişik bir biçim kazanmışlardır. Gerçekten Bitik (Resim 17) ve İnandık'ta gün ışığına çıkarılan kabartmalı vazolar M.Ö.2 bin Yakınoğu sanatının nadide eserlerindendir." (Akurgal, 1995, s.88)

Resim 12: Gaga Ağızlı Çaydanlık. Yük. 32,6 cm.

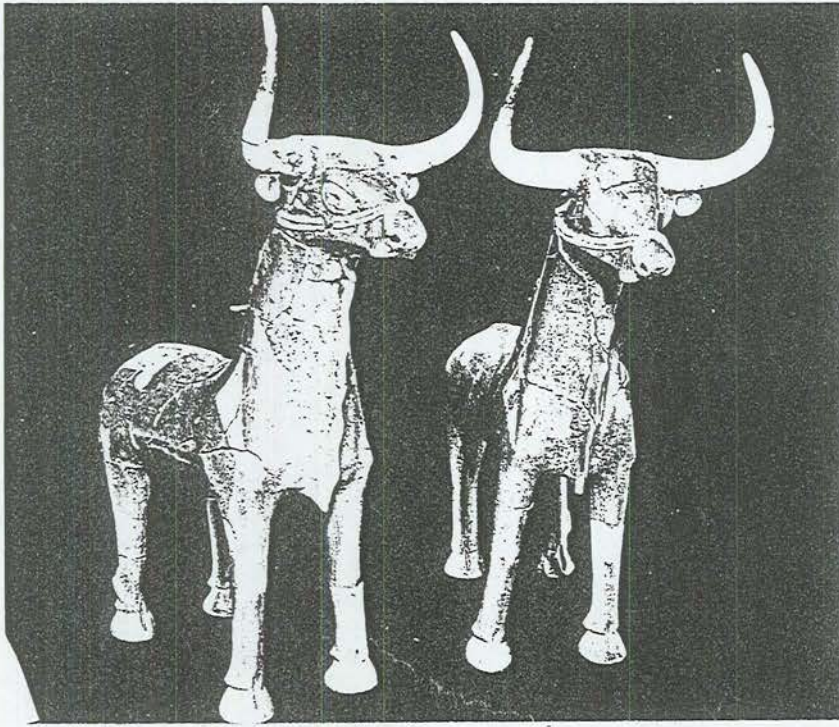
Resim 13: Gaga Ağızlı Çaydanlık. Yük. 35,8 cm.

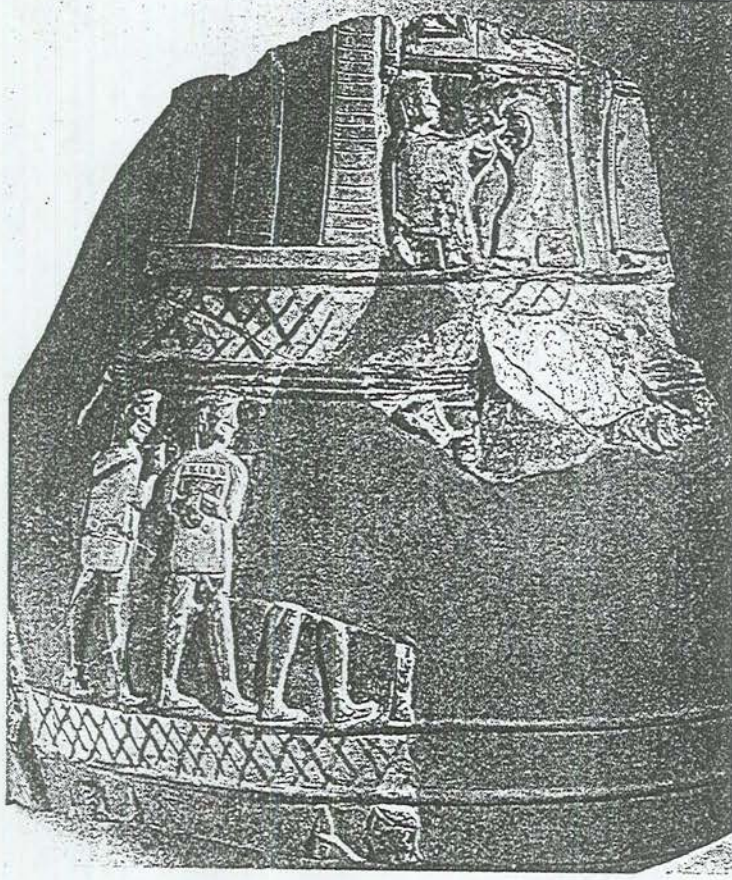
Resim 14: Gaga Ağızlı Testi. Yük. 39.9 cm.

Resim 15: Aslan Ritonu. Yük. 20,5 cm.

Resim 16: İiz Boğa Heykelleri. Yük. 90 cm.

Resim 17: Bitik Vazosu. Yük. 36.5 cm.

Hitit seramik sanatını iki dönemde incelemek değişiklikleri ve sonucu görmek açısından doğru olacaktır.

5.1. Eski Hitit Krallık ağı Seramik Sanatı (M.. 1750-1460)

Eski Hitit seramiğinin gün ışığına çıkarılan en önemli merkezleri olarak Boğazköy, Alişar, Alaca Höyük, Eski yapar, İnadıktepe, Maşat Höyük, Ferzant ve Kabaklı sayılabilir.

Eski Hitit Krallık Çağı seramik sanatı ustaları teknik ve form bakımından bir evvelki çağın biçimlerine bağlı kalmışlarsa da yaratıcı kimliklerine çarkın kullanımının yaygınlaşması da eklenerek son derece yetkin formlar üretmişlerdir. Seramikler genelinde torna yapımı olup, tek renk, et kırmızısı veya kahverenginin tonlarında olup parlak perdahlıdır.

Alaca Höyük kazısında ele geçen seramikler incelendiğinde kapları kırmızı ve kara renkli diye ikiye ayırmak mümkündür. Fakat “... kara renk pişme tekniği neticesi olmalıdır. Hemen hepsi kumlu, çakıllı, çöplü olan kap hamurlarının arası hemen mutlaka isli kalmıştır. Torna bu tabaklar için tamamı ile bilinip kullanılmış olmakla beraber kaplar daima perdah görmüş ve böylece «porozite=süzgeçlilik» giderilerek dayanıklı olması temin olunmuştur. Tornada yapılmış olanların bile iç ve dış yüzü daima -taş, kemik, tahtadan...- bir köştere «Polissoir=perdah aleti» ile düzeltilmiş, parlatılmıştır. Kapların hepsi denecek çokluğu, bir mat veya parlak boya astarı (=couverte) görmüştür...” (Arık, 1937, s.47) Eski Hitit katında ince hamurlu, grinin tonlarında, tornada yapılmış bir seramik cinsi de bulunmuştur. “... Bu çeşit eserler Bakır devrinin elle yapılmış ince hamurlu griden siyahımsı griye kadar nüanslar gösteren çanak şekillerinin eski Hitit çağında devamı kabul edilmelidir. (Koşay, 1951, s.14) Eski Hitit çağı merkezi olan Alaca Höyük kazısında ortaya çıkan seramikler şu renk gruplarına ayrılırlar:

“... i. Monochrom Çanak Çömlekler.

- a. Tamamen hamurun rengini taşıyan astarsız veya kırmızı boya astarlı parçalar. Bu eserler çoğunluktadır.
- b. Siyah boya astarlı ve perdahlı parçalar.
- c. Krem rengi boya astarlı eserler. Eski Hitit devrinde de rastgelinmekle beraber nadirdir.
- d. Gri eserler. Rengini hamurundan alan bu eserler bir aletle perdahlanmışlardır.

ii. Polichrom Çanak Çömlekler

- a. Kısmen (genellikle kenarları) boya astarlı diğer kısımları hamurunun rengini taşıyan eserler.
- b. Beyaz astar üzerine kırmızı çizgilerle süslü kaplar. Bu eserler eski Hitit devrinde bir kiler içinde bulunmuştur.” (Koşay, 1951, s.14)

Eski Hitit kap formları arasında en çok rastlanan gaga ağızlı testilerdir. Bunların bir kısmı omurgalıdır. Bu gaga ağızlı testilerin Alaca Höyük örnekleri ise ince-uzun gövdeli ve yüksek ayaklıdır. Gaga biçimli akıtacak çeşitli kap türlerinden çaydanlık, maşrapa ve testilere uygulanmıştır.

Hitit eserlerine son derece ilgi çekici kap çeşitleriyle katkıda bulunan Yanarlar mezarlığı seramikleri “... M.Ö. II. bin yılına ait ana tipleri, kendine özgü detay özellikleriyle yansıtmaktadır. Bu özelliklere diğer bölgelerde rastlanmamaktadır.” (Emre, 1978, s.67) Yuvarlak ağızlı testiler ve emziği kulbunun yan tarafında bulunan ibrik bu konuda örneklerdir.

Eski Hitit Seramiği’ne Ferzant mezarlığında bulunmuş olan seramiklerde ışık tutmaktadır. Bu mezarlardan çıkan eserlerin çoğunluğunu “... kulpsuz ve kulplu çanaklar, gaga ağızlı testiler, çift kulplu derin çömlekler teşkil eder....” (Özgüç, 1986, s.384-385) Ferzant seramiğinde çoğunlukla formların yarısı astarlanmıştır. Astarsız kesimler hamurunun renginde ve perdahlıdır. Astarlı kısımların çok ince astarlandığı görülmektedir. Bu ince astarlama Ferzant seramiğinin ortak karakteridir.

5.1.1. Eski Hitit Krallık Çağı Rölyefli Seramikler

Eski Hitit Krallık çağının rölyefli seramik ürünleri Hitit sanatçılarının kile şekil vermedeki üstün başarılarını isbat eden eserlerdir. Tornada yapılmış bu kaplar monokrom, et veya toprak kırmızısı renginin tonlarında ve parlak ağızlıdır. Rölyefli kaplar teknik ve biçim yönünden Eski Krallık Dönemi’nin özgün tiplerini

oluştururlar. Bu türe giren ve baş yapıt niteliğini taşıyan Bitik, İnandık ve Eskiyyapar kült amforaları üzerindeki konular anlatımcı üslupta yapılmışlardır.

Bitik vazosunun bulunuşundan yıllar sonra bulunan İnandıktepe kült amforasının yüzeyi toprak kırmızısı renginde ve açıkıldır. Vazonun gövdesi üzerinde dört dikey kulbu vardır. Vazonun yuvarlatılmış alt kısmından başlayarak dört frize ayrıldığı gözlenir. Bunlardan ikisi gövde, ikisi boyun üzerindedir. Kırmızı zemin üzerine uygulanan kabartma figürler krem rengi astarla boyanmıştır. Bazı yerlerde soluk siyah astar ile çizgi bezemeler görülür. (Resim 18)

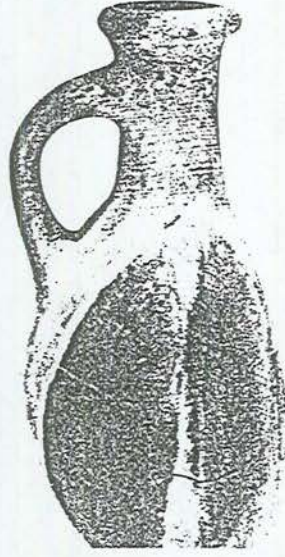
Resim 18: İnandık Vazosu. Yüksek. 82 cm.

5.2. Büyük Hitit İmparatorluk Dönemi Seramik Sanatı (M.Ö. 1460-1190)

Büyük Hitit İmparatorluk dönemi seramiğinde “... M.Ö.2.binyılının ilk yarısına oranla yozlaşma, kalitede düşme görülmektedir. Keramiğin hamuru mineral katkılı olup, toprağın renginde ve mat görünümüdür. Renk olarak beyaza bakan açık zemin, gri, toprak renginin ve bej / krem bütünü tonları egemendir....” (Darga, 1992, s.212)

Bu dönemde de kaplar perdahlanmıştır. Ele geçen kaplar üzerinde, krem renginde, gri renkte, devetüyü renginde, kahverengi, kırmızı tonlarda pek çok astar renklerine rastlanmıştır. “... Kap biçimleri, Eski Hitit Dönemi’nde bilinen formları devam ettirmektedir. M.Ö.14.yy.da bazı tipler, amfora, vazo ve küçük delik kulplu çanaklar ortadan kalkmıştır....” (Darga, 1992, s.212) Büyük Hitit İmparatorluk Dönemi’nin başlıca kap tipleri olarak, pitos-gaga ağızlı testiler (kulpsuz) bazılarında dikey bir kulp vardır. Çaydanlıklar, çömlekler, çanaklar, tabaklar ve geniş ağızlı kulpsuz ve dikey kulplu büyük küpler sayılabilir. Günlük işler için kullanılan kapların tekniği ve kalitesi iyi değildir. Bu kaplarda boya bezek görülmez. Günlük kaplarda kaba yapım çanakların yanında, çok ince yapımlılarda vardır.

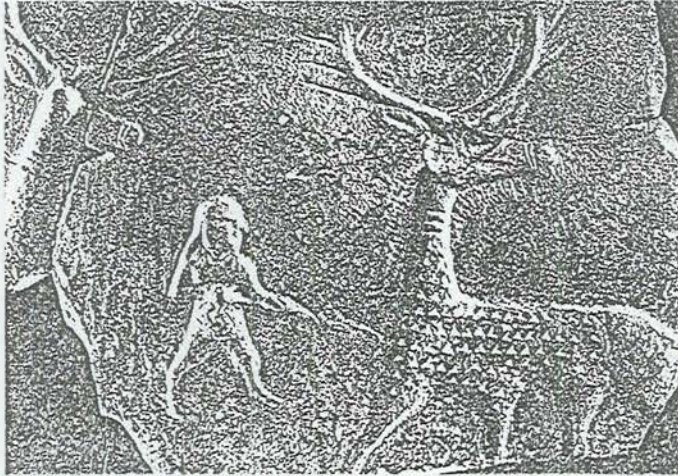
Bu dönemin seramiğinin aydınlatılmasına önemli katkıları bulunan Maşat Höyük kapları daha çok günlük gereksinimler için kullanılmış olan türdendir. “...Bu katta mataralar, bol örneklerle temsil edilmiştir. Maşat Höyük mataraları, Eski Hitit Çağı’nın özgün mataralarına oranla teknik ve yapım açısından daha kabadırlar. Bunlar kırmızı, kahverengi astarlı ve açkılı, asimetrik mercek gövdeli, uzunca boyunlu, tek veya üç kulpludurlar. (Resim 19) Tek kulplu olanlarda ön ve arka yüzün ortasında eski geleneğin devamı, yivli, tek merkezli birer daire görülür. I. yapı katında en çok bulunan form uzunca boyunlu, yumurta gövdeli, yuvarlak dipli, tek veya üç kulplu testiler oluşturur. Örneğin; gaga, gövdeye oranla küçülmüş, kulbun gövdeye bağlandığı kısım düğme gibi kalınlaştırılmış, omuz kısmı kalın kırmızı bantlarla bezenmiştir....” (Darga, 1992, s.213)

Resim 19: Tek Kulplu Matara. Yük. 28-38 cm. Arası.

5.2.1. Büyük Hitit İmparatorluk Dönemi Rölyefli Seramikler

Bu dönem seramiklerinde görülen kalitedeki düşme rölyefli seramiklerde de kendini göstermektedir. Bu dönemin kabartmalı vazolarının yüzey ve istiflenmesi değişmiştir. Kapların "... yüzü boya astarlı ve açkılı olup, friz bantları ve bunları ayıran kalın şeritler görülmez...." (Darga, 1992, s.216) Rlyefler, gövde üzerinde, geniş ve serbest bir alanda belli bir konu içerisinde serbest olarak düzenlenmişlerdir. Bu dönemin vazolarında kült sahnelerinin betimlenmesi azalmış, konu olarak daha çok hayvan ve av sahneleri yer almıştır. (Resim 20)

Resim 20: Selimli Vazosundan Avcı ve Geyikler

Üçüncü Bölüm

HİTİT SERAMİK FORMLARI, DEKOR TEKNİKLERİ VE DESENLERİ

Hitit Seramik formları denince hemen aklımıza gelen; gaga ağızlı testiler, rhyton diye adlandırdığımız sunu kapları ve kabartmalarla bezeli vazolar dönemin zengin çeşitleriyle ve yüksek kalitesiyle bizlere ulaşmıştır. Hititler kült törenlerinde kullandıkları seramiklerin formlarına ve süslemesine çok önem vermişlerdir. Zaman içinde değişen ve gelişen formların imparatorluk döneminde kalitesinin düştüğü görülmektedir.

1. HİTİT SERAMİK FORMLARININ KULLANIM ÖZELLİKLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

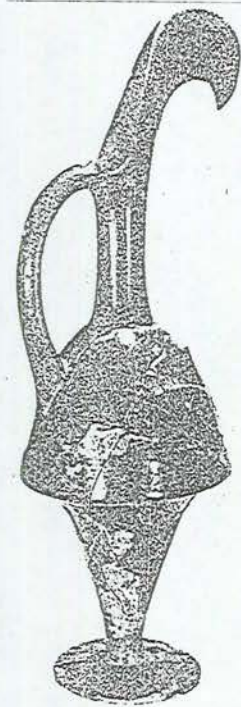
1.1. Testiler

Sıvıların depolanması ve taşınması için elverişli, genellikle boyunlu, genişçe gövdeli, kulplu, ağız dar olan kaplardır. Testiler beş tipe ayrılır:

- Gaga ağızlılar
- Yonca ağızlılar
- Yuvarlak ağızlılar,
- Gagaları boğa başı biçimliler
- Yuvarlak ağızlı, çok uzun silindir boyunlu, dibine doğru daralan oval gövdeli; çoğu yuvarlak, azı halka dipli; çoğu tek, biri üç kulplu, şişe biçimli büyük testiler.

1.1.1. Gaga Ağızlı Testiler

Gaga ağızlı testiler Hitit seramiğini karakterlendiren ve çok zengin çeşitleri bulunan bir formdur. Bunlar mabette kullanılmış kült objelerinin en güzel örnekleridir. Bu testilerde boyun, gövde, kaide ve kulplarda çeşitlilikler görülmekle birlikte, emziklerinin gaga biçimli olması ortak özellikleridir. “T. Özgüç, Kültepe’de bulunan II. Bin kaplarından M.Ö. III. Bin kap şekillerine bağlanan formlar arasında, gaga ağızlı testilerinde bulunduğu belirtmiştir. Bu testilerin, Batı Anadolu’da Troia I, Thermi ve Kumtepe Medeniyetlerinde görülmeye başladığını, Yortan’da da yüksek bir seviyeye ulaştığını ifade etmiştir. Alaca Höyük mezarlarındaki altın-gümüştan yapılmış testilerden başka pişmiş topraktan yapılmış ve şekilleri bakımından Hititler’inkine benzeyen gaga ağızlı testilerin bulunduğu işaret etmiştir. Gaga ağızlı testi tipinin, III Alishar medeniyetinde tanındığı da bilinmektedir. Çömlekçi çarkının keşfi ile, seramik sanatında kaydedilen gelişme sonucunda, gaga ağızlı testiler, M.Ö. II. Binde, Orta Anadolu seramik repertuarındaki gelişkin örnekleri ile karşımıza çıkar.” (Kulakoğlu, 1997, s.48.) (Resim 21)

Resim 21: Gaga Ağızlı Testi. Yü. 51 cm., gen. 16,5 cm.

Yukarıdaki örnek gaga ağızlı testilerin en önemli örneklerindendir. Günlük işlerde kullanılmayan bu kaplar libasyon (dinsel törenlerde tanrıya, çeşitli kaplarla, çeşitli yiyecek ve özellikle de içki sunulması) törenlerinde kullanılmak üzere yapılmışlardır. Bu kap biçiminin benzerleri bulunmuştur.

1.1.2. Yuvarlak Ağızlı Testiler

Yuvarlak ağızlı testiler farklı detay özellikleri gösteren çeşitli tiplere ayrılabilirler. Bunların boyun ve gövdeleri yivlerle bezenmiş olanlarının üzerlerinde yuvarlak düğme biçimi bezek bulunmaktadır.

1.1.2.1. I. Tip Yuvarlak Ağızlı Testiler

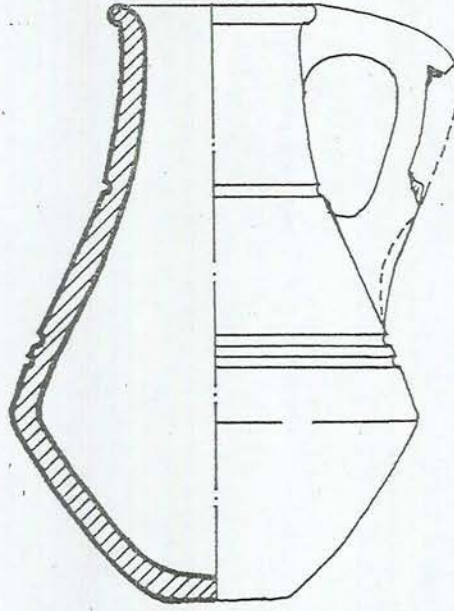
İnce uzun boyunlu, yuvarlak omuzlu keskin karınlıdırlar. Ağız kenarını omuza bağliyan, yuvarlak kesitli, tek kulpları bulunmaktadır. (Resim 22)

Resim 22: I. Tip Yuvarlak Ağızlı Testi. Yük.19,8 cm., gen. 12,2 cm.

1.1.2.2. II. Tip Yuvarlak Ağızlı Testiler

Kısa ve kalın boyunlu, kalın cidarlı testilerdir. Dipleri düz ve küçüktür. “...Boyun dibi ile, karın genişliklerinin üst kısmında yer alan yiv sıraları ile özellik gösterirler. Ağız kenarları dıştan kalınlaştırılmıştır. Hamurları kabaca işlenmiş olup nemliyken düzeltilmişlerdir. (Emre, 1978, s.29.) (Çizim 3)

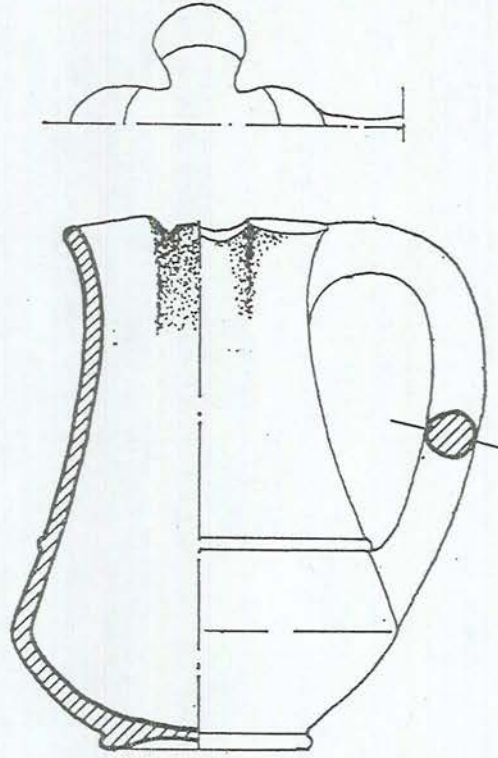

Çizim 3: II. Tip Yuvarlak Ağızlı Testi. “Yük. 16 cm., gen. 9 cm.

1.1.3. Yonca Ağızlı Testiler

Yonca ağızlı testilerin iki, üç veya dört yapraklı olanları vardır. Ağızları omurgalı olup gövdeye tek kulpla bağlanırlar. (Çizim 4)

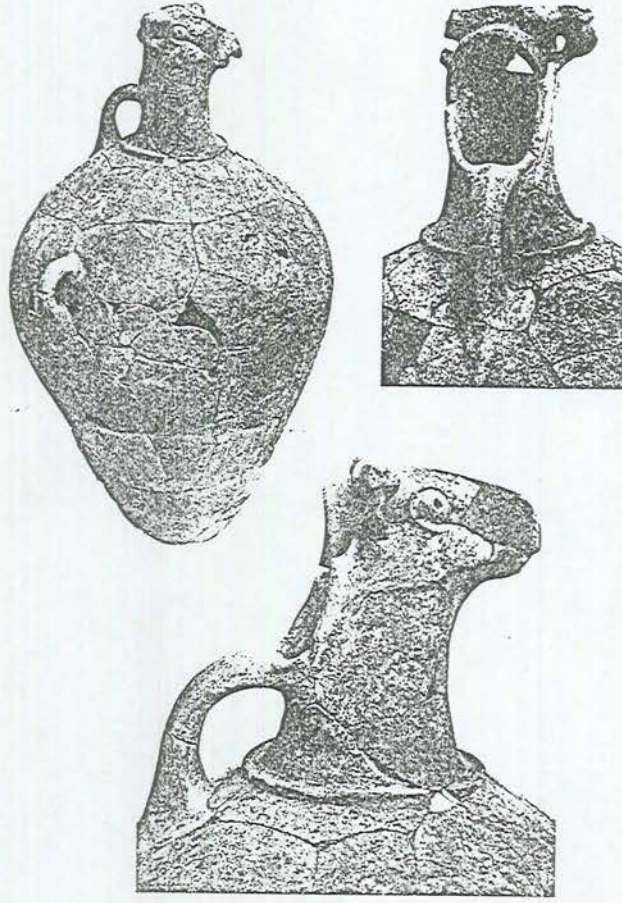
Bunlar ufak boylu kaplar olup, ortalama yükseklikleri 10-20 cm. arasında değişmektedir. Farklı detay özelliklerine göre çeşitli yan tiplere ayrılmaktadırlar.

Çizim 4: Yonca Ağızlı Testi. “Yük. 14 cm., gen. 10 cm.

1.1.4. Gagası Boğa Başı Biçimli Testi

Gagası boğa başı biçimli yapılmıştır. “Orta Anadolu’da gagaları boğa başı şeklindeki büyük testiler, ilk defa Kaniş’te I b katında, Hammurabi ile Çağdaş dönemde kullanılmışlardır. (Resim 23). Testi, bu tipin Eski Hitit çağında da kullanıldığını ispat etmektedir. Bu, Assur Ticaret Kolonileri Çağının Seramik Sanatını Eski Hitit Çağı sanatına bağlayan canlı örneklerden biridir...” (Özgüç, 1988, s.11)

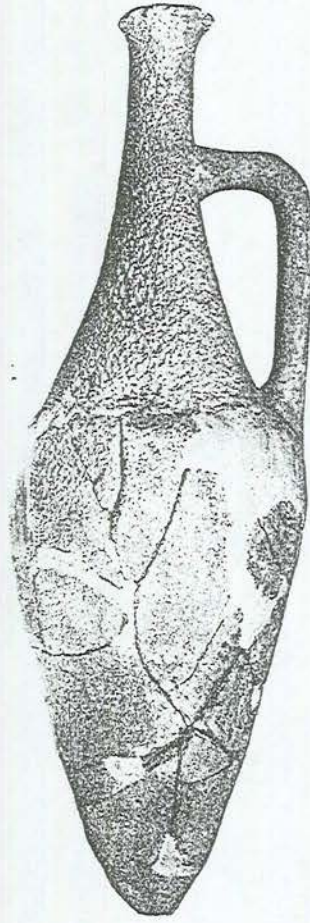

Resim 23: Gagası Boğa Başı Biçimli Testi. Yük. 103 cm., gen. 56 cm.

1.1.5. Şişe Biçimli İri Testiler

Formu şişe biçimli olan bu iri testilerin teknik ve şekil bakımından benzerleri bulunmaktadır. Bu testilerin yuvarlak dipli uzun boyunlu, uzun yumurta gövdeli olanlarının yanında, halka dipli geniş gövdeli, kalın silindir boyunlu olanları da vardır.

(Resim 24)

Resim 24: Şişe Biçimli İri Testi. Yük. 59 cm., gen. 19,5 cm.

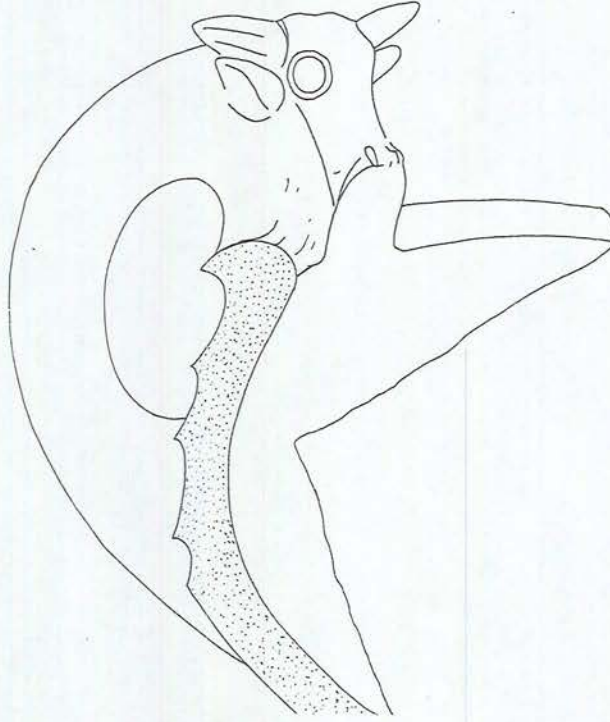
1.2. Çanaklar

Yarıçapı yüksekliğine eşit ya da bu ölçülere yakın olan, katı ve sıvı besin maddelerini koymaya elverişli olan kaplar “çanak” adı altında incelenecektir. Bu kaplara Hitit yerleşim yerlerinden birçoğunda rastlanmaktadır. İri boylu olan çanakların yanında, kaba hamurlu, ince cidarlı küçük boy “adak kapları” türünden çanaklara da rastlanmaktadır. Bazı çanakların dibinde süzme amacıyla yapılmış olabileceği düşünülen delikler vardır.

Çanaklar Kulplu ve Kulpsuz Çanaklar olarak ikiye ayrılabilirler.

1.2.1. Kulplu Çanaklar

Kulplu çanakların çoğu yuvarlak çok az bir kısmı halka diplidir. Bu çanakların omuzları üstünde çoğunlukla çift yatay kulplar bulunmaktadır. Kulplu çanaklar genellikle kalın cidarlıdır. İri boylu çanakların bazılarında dört kulp bulunmaktadır. Bu kulplardan “... ikisi omuzu üstünde yatık olarak yapılmış; diğer ikisi de ağız kenarını omuza dik olarak bağlamıştır...” (Özgüç, 1988, s.33) Kulplu çanakların çoğu kahverengi, az bir kısmında boz hamurludur. Üzerlerine kahverengi boz ve devetüyü renkte astar uygulanmış bazılarının ise alt kısımları hamurun renginde bırakılmıştır. Bu kapların hepsinde perdah tekniği uygulanmıştır. (Çizim 5)

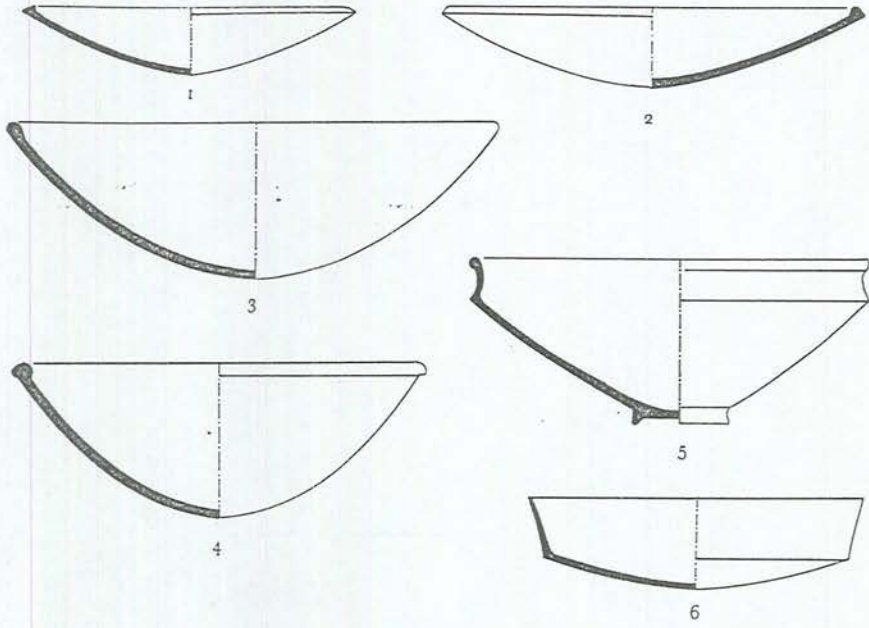

Çizim 5: Kulplu Bir Çanağın Ağız Kısımından Kırık Bir Parça

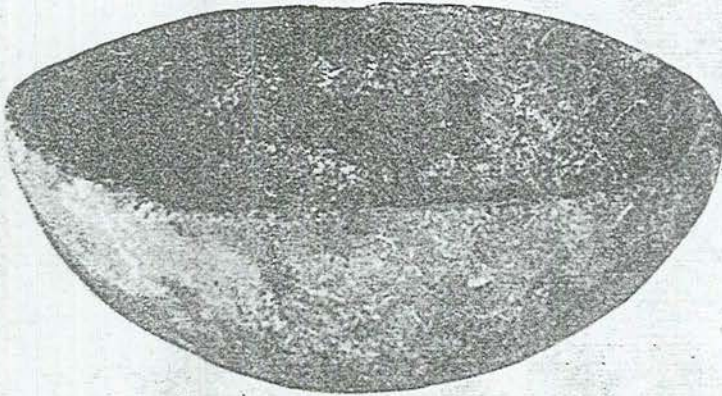
1.2.2. Kulpsuz Çanaklar

Kulpsuz çanakların bazıları elde bazıları da çarkta yapılmıştır. Elde yapılmış

olanlar genellikle kalın cidarlıdır. Kulpsuz çanaklar içerisinde ufak boylu yayvan gövdeli olanlar bulunmaktadır. Bazı kulpsuz çanaklar omuzlarının belirlenmiş olmalarıyla özellik göstermektedir. Bu çanaklarda da astarlı ve perdahlı olanlar çoğunluğu oluşturmaktadırlar. (Çizim 6) (Resim 25)

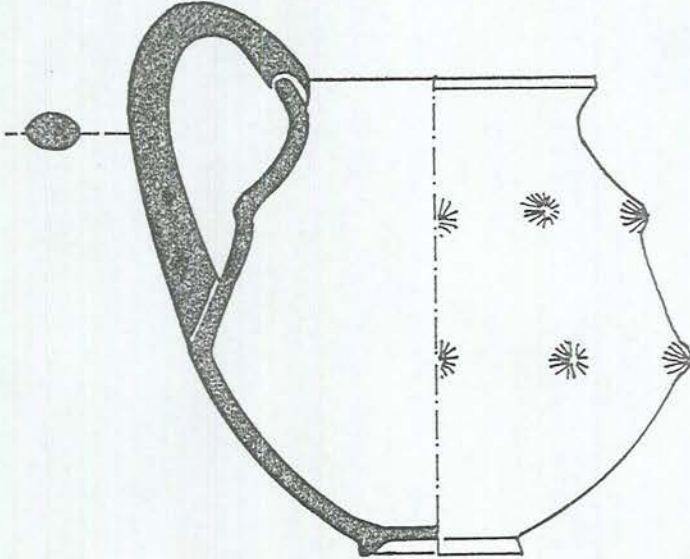
Çizim 6: Farklı Biçimlerde Kulpsuz Çanak Örnekleri

Resim 25: Kulpsuz Çanak. Yükl. 3,7, gen. 14,5 cm.

1.3. Fincanlar ve Maşrapalar

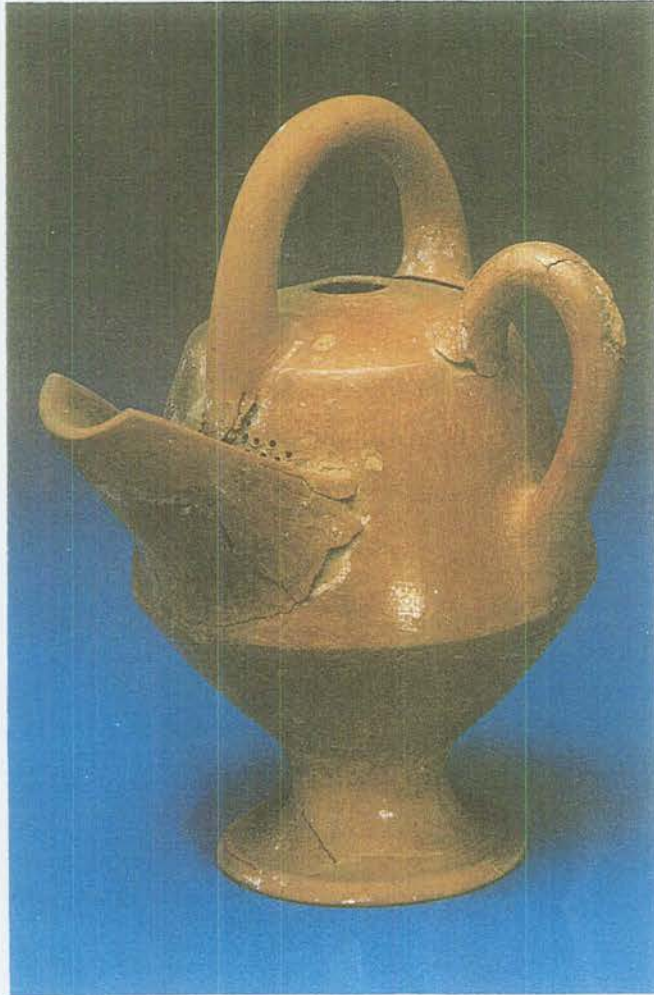
Fincanlar hafif dışa çekik ağız kenarlı, silindirik gövdeli, sivrice dipli, 10cm civarı boylarında küçük kaplardır. Maşrapalar ise fincanlara göre daha büyük “... yuvarlak ve dar ağızlı, tek dikey kulplu, 16-18cm civarında genişliğe sahip orta boy kaplardır...” (Kulakoğlu, 1997, s.34.) Maşat Höyük Sarayı’nda bulunan ve Kulakoğlu’nun verdiği ölçülere göre fincan sayılan kaplar “... kırmızı, kahverengi, devetüyü astarlı, perdahlı; kulp kesitleri yuvarlak veya oval; dipleri çoğunlukla sivri; ağız kenarları, hepsinde aynı şekilde, dışarı dönüktür. Gövdeleri keskin veya yuvarlaktır...” (Özgüç, 1982, s. 25) Hititlerin seramik formlar arasında kullanmış oldukları fincanlar imparatorluk döneminde yeni formlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin yeni formu “... Silindirik gövdeli, yüksek, yumurta dipli, tek kulplu fincanlardır.” (Darga, 1992, s.212.) (Çizim 7)

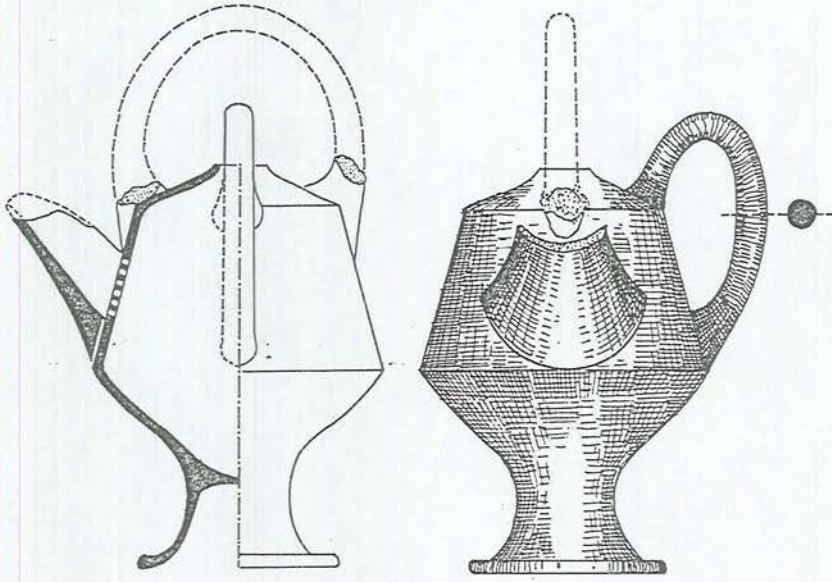
Çizim 7: Maşrapa. Yük. 18 cm., gen. 18,1 cm.

1.4. aydanlıklar

Basık gövdeli, keskince karınlı, boyunlu veya boyunsuz, kulplu ve akıtacağı olan kaplardır. Hitit formlarına özellik katan gaga biçimli akıtacak, aydanlıklara da uygulanmıştır. Formlarıyla özellik gösteren bir başka çaydanlık tipi de Yanarlar'da bulunmuştur. Sepet kulplu çaydanlığın gövdesi üzerinde omurgası vardır. "... Ağız kenarının iki tarafına üstten bağlanan sepet kulbunun hisazında akıtacağı olan aydanlıklar ... Eski Tunç ağın'dan itibaren, Assur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Krallık ağı üstünden Hitit İmparatorluk ağı'nın sonuna kadar kullanılmışlardır." (Kulakoğlu, 1997, s.61) (Resim 26) (Çizim 8)

Resim 26: aydanlık. Yük. 22,7 cm., gen. 7,8 cm.

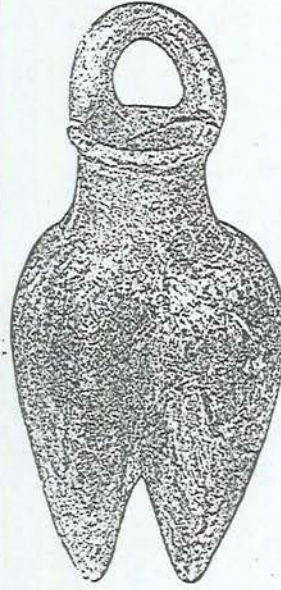
Çizim 8: Çaydanlık. Yük. 22,7 cm., gen. 7,8 cm.

Bir başka Hitit merkezlerinden Maşat Höyük'te bulunmuş olan çaydanlıkların "... çoğu kırmızı, azı kahverengi, devetüyü astarlı, perdahlı, oval gövdeli, keskince karınlı; çoğu düz, azı halka dipli. Gövdelerinin yukarı bölümü astarlı, alt yarısı hamurunun renginde. Ağız kenarları dışarı taşkın. Omuzu gövdeye bağlayan kulplarının kesiti oval. Emzikleri kalın ve kısa"dır. (Özgüç, 1982, s. 34.)

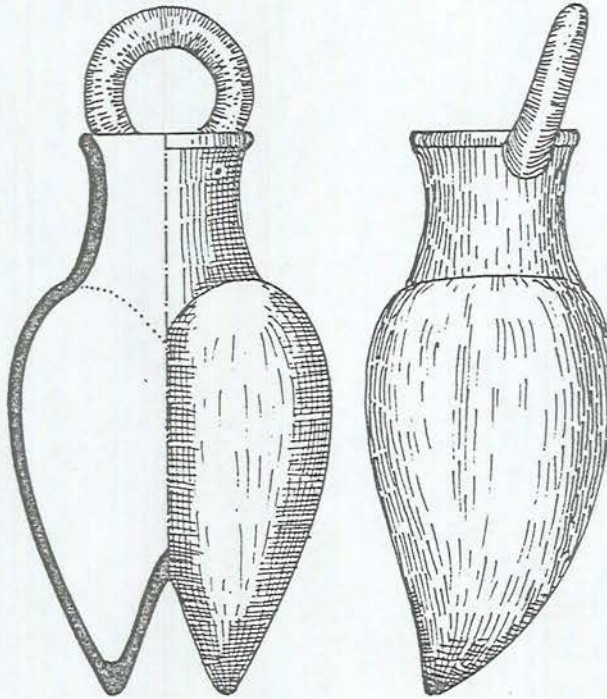
1.5. Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap

İnandiktepe mabedinde çift gövdeli tek boyunlu bir kap bulunmuştur. İki yumurta biçimli gövdenin silindir bir boyunla birbirine bağlanması sonucunda oluşturulmuş kabın ağız kenarına bağlanmış bir sepet kulbu vardır. Bu kap kırmızı astarlı ve perdahlıdır. "...Bu kabın benzerleri, Maşathöyük'te ve Boğazköy'de Assur Ticaret Kolonileri Çağı tabakalarında bulunmuştur. Bu merkezlerde bulunan iki kap, çift sivri gövdeli, ancak çift silindir boyunludur. Sepet kulplu İnandiktepe örneğinden farklı olarak, iki kabın birleştiği yerde, ağız kenarını iki gövdenin arasına

bağlayan tek dikey kulpludurlar. Bunlar, aynı tipteki iki farklı kabın gövdelerinden bağlanmasıyla oluşturulmuş, bileşik kaplardır.” (Kulakoğlu, 1997, s.35.) (Resim 27)

Resim 27: Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap. Yük. 13,6 cm. gen. 7,7 cm.

Çizim 9: Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap.

1.6. Vazolar

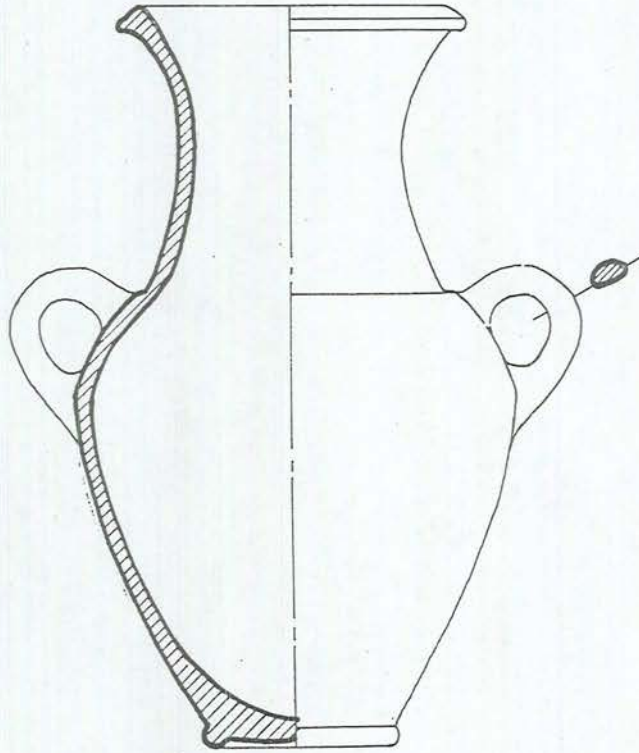
Sıvıları saklamak amacıyla kullanılmış olduğu düşünülen kapların kapaklı vazolar tipi kült törenlerinde içki akıtmak için kullanılmıştır. Vazolar yuvarlak ağızlı, orta ve iri boylu olup, kulplu veya kulpsuz olarak ikiye ayrılabilirler.

1.6.1. Kulplu Vazolar

Kulplu vazolar “çift kulplu orta boy”, “çift kulplu iri boy” ve “kapaklı vazolar” olarak incelenecektir.

1.6.1.1. Çift Kulplu Orta Boy Vazolar

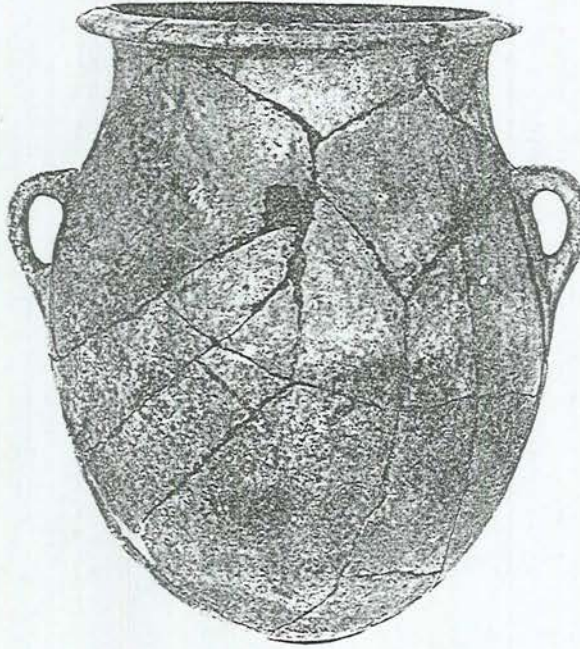
Bu tipe girenlerin bazılarının boynu gövdeye oranla uzun ve geniş, bazıları ise kısa boyunludur. (Çizim 10)

Çizim 10: Çift Kulplu Orta Boy Vazo. Yük. 22,8 cm., gen. 13,6 cm.

1.6.1.2. Çift Kulplu İri Boy Vazolar

Bu tipe giren vazolar genellikle yumurta gövdeli ve simetrik dik kulpludurlar. Bu gruba giren vazo örnekleri İnandıktepe’de bulunmuştur. (Resim 28)

Resim 28: Çift Kulplu İri Boy Vazo. Yük. 40,5 cm., gen. 32 cm.

1.6.1.3. Kapaklı Kulplu İri Boy Vazolar

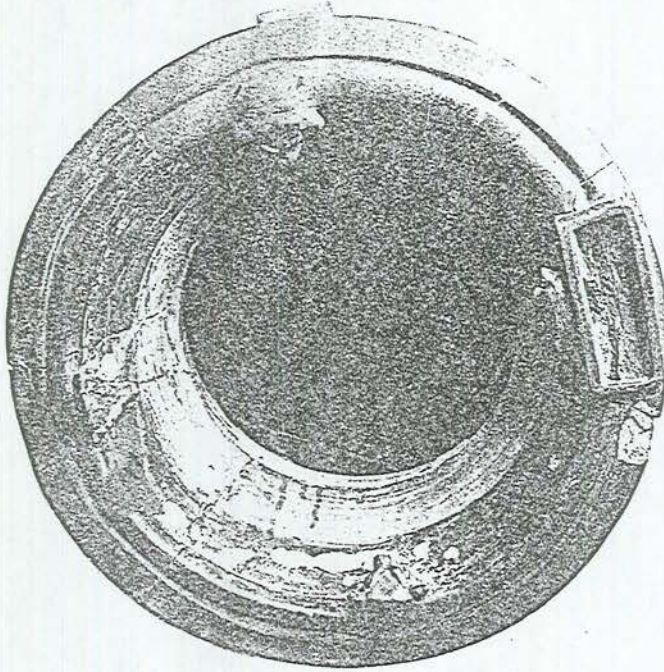
Bu kapların ağız kenarı içinde kapak yeri bulunmaktadır. Orta ve iri boylarda yuvarlak gövdeli, yuvarlak ağızlı, yuvarlak dipli, iki veya dört kulbu bulunan kaplardır. Hitit yerleşim merkezlerinden biri olan Maşat Höyük sarayında bulunan kaplar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Burada bulunan kapaklı vazoların “...gövdelerinin yukarı kısımları ve ağız kenarları, içi, kırmızı boz astarlı, aşağı kısımları toprağının renginde bırakılmıştır. Kendi aralarında tali tiplere ayrılmakla beraber, ortak özelliklerini silindirik boyun, yumurta biçimli gövde, sivri dip ve çift veya dört kulp

teşkil eder. Bazılarının ağız kenarları içi tek ve çift derin yivlidir. Ağız kenarları içi kalınlaştırılmış olanların yanında, ağız kenarları dıştan bir şerit şeklinde kalınlaştırılmış olanları da vardır... Saray’da bulunan kapakların çoğu, bunları kapatmak için kullanılmış olmalıdır.” (Özgüç, 1982, s.26)

Hitit seramikleri arasında önemli bir yer tutan “Resimli İnandık Vazosu”, “Kabartma Bezekli İnandık Vazosu” ve “Bitik Vazosu”da bu tipe girerler. “Kabartma Bezekli İnandık Vazosu”nun “... dışarı taşkın geniş ağız kenarının ortasını, kesiti yuvarlak, dışa şişkin içi boş bir boru çevirmektedir. Borunun iki ucu vazonun ağız kenarı üstüne yapılmış dikdörtgen bir tekneye/havuza açılmıştır. Boğa başları vazonun içine bakmaktadır. Tekneye konulan içki, borunun iki ucundan, yani boruya bağlanmış boğa başlarına ve onların ağızlarından da vazonun içine akmaktadır...” (Kulakoğlu, 1997, s.85) (Resim 29)

Resim 29 a: Kapaklı Kulplu İri Boy Vazo

Resim 29 b: Kapaklı Kulplu İri Boy Vazo. Yük. 82 cm., ağız çapı 46 cm., kulpları arasındaki genişlik 51 cm., kulpsuz gövde genişliği 43 cm.

1.6.2. Kulpsuz Vazolar

Gövdelerinde kulp bulunmayışıyla özellik gösterirler. Bu gruba giren bir vazo rneği de İnandıktepe’de bulunmuştur. (Resim 30)

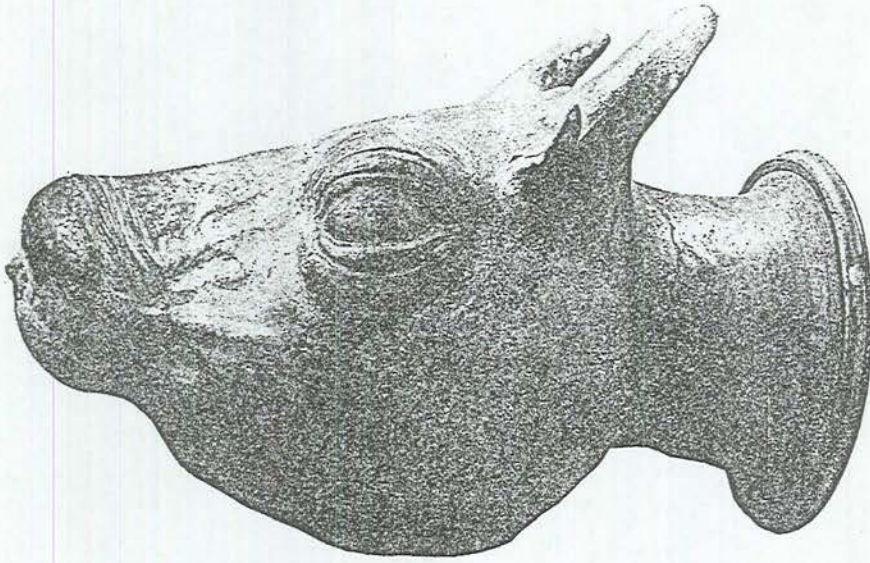

Resim 30: Kulpsuz Vazo. Yük. 29,7 cm., gen. 15 cm.

1.7. Riton (Hayvan Şekilli Kaplar)

Boynuz ya da hayvan başı biçiminde olan içki kapları arkeolojide riton adı ile anılırlar. Pişmiş topraktan, madenden yapılan ritonlar, törenlerde tanrılar için saçılan şarap, süt, yağ gibi sıvıların kurban çukurlarına veya diğer bir kaba dökülmesinde ve aynı zamanda içki kabı olarak kullanılmışlardır. Arslanlar, antiloplar, kuşlar, sümüklü böcekler gibi hayvanların yanısıra, insan yüzleri ve boğaların da işlendiğı örnekler görülmektedir. Boğazköy’de bulunan aslan ritonu ayrı bir üslubu temsil etmektedir. “... Dört ayağı üzerinde saldırı anında, ağız ağık işlenmiştir. Kulakları, bir bacağı ve bedene paralel aplike rölyef işlenmiş kuyruğunun ucu eksiktir. Toprak kırmızısı renginde, parlak ağıkılıdır. Beden üzerinde ve ayaklarda anatomik ayrıntılar

verilmemiş, baş ve yeleda ayrıntılar ince ince işlenmiştir. Yele kabartma olarak verilerek, bedenden ayrılmaktadır.” (Darga, 1992, s.44.) (Resim 31)

Resim 31: Boğa Başı Biçiminde Riton. Yük. 15,5 cm., Gen. 25,3 cm.

1.8. Mataralar

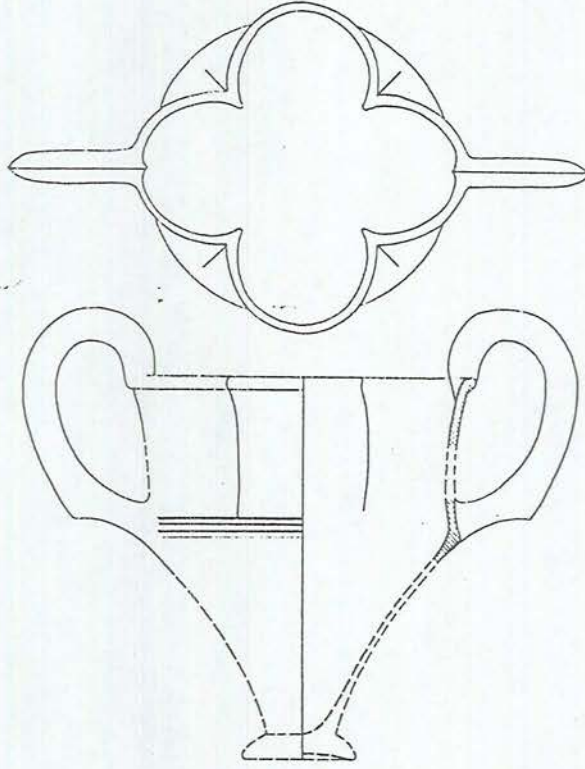
Matara; genel anlamda sıvı taşınabilir muhafaza kabıdır. Matara biçimli kaplar, arkeoloji literatüründe, “... küre, basık küre veya mercimek şeklinde gövdeli, silindirik boyunlu, bir ila üç arasında değişen sayıda kulplu, kaide veya destekli dip formu göstermeyen formlar...” (Bilgi, 1982, s.3.) olarak tanımlanmaktadır. “Pişmiş topraktan yapılmış matara biçimli kapların, başka bir malzemedan, muhtemelen madeni matara örneklerinden geliştirilmiş olabileceği de düşünülmektedir.” (Fischer, 1963, s.50.) Hititler yeni matara formları geliştirip gntmze güzel eserler bırakmışlardır. (Resim 32)

Resim 32: Matara. Yük. 49 cm., gen. 36 cm.

1.9. Kantaroslar

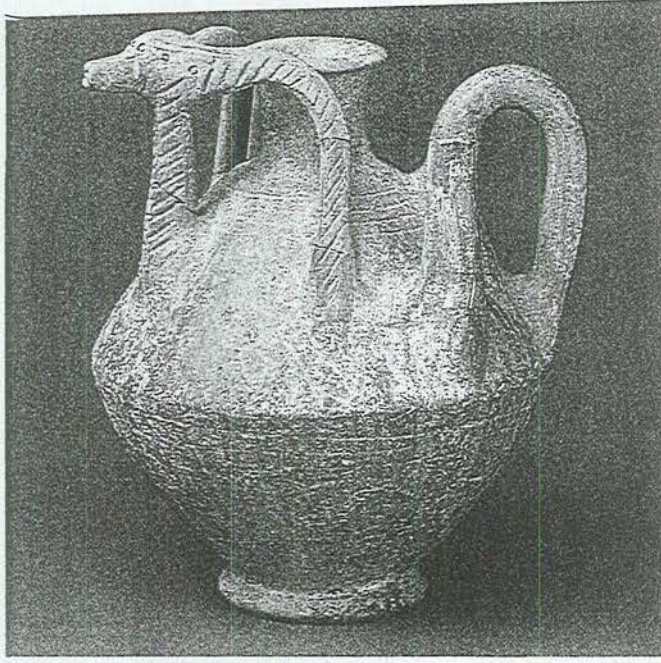
Kantaros olarak isimlendirilen kapların en belirleyici özelliği ağızlarının dört yapraklı yonca biçiminde olması ve yoncalardan ikisine karşılıklı olarak bağlanan iki dik kulbu bulunmasıdır. (Çizim 11)

Çizim 11: Kantaros. Yüksek. 22,4 cm., ağız çapı 19,9 cm., göbek çapı 18,5 cm.

1.10. İbrikler

Yüksekçe boyunlu, yuvarlak ağızlı, omzunu karın keskinliğinin hemen üstüne bağlayan tek dikey kulplu, boru biçimli emziği olan kaplardır. Yanarlar'da emzikleri yüksek kulbun yan tarafında ve yüksek ayaklı olan ibrikler bulunmuştur. Yanarlar'da bulunan ibriklerin en seçkin örneğini, özenli işçiliği, çift emzikli oluşu ile ve emziklerden birinin antilop başı ile süslendiği ibrik oluşturur. (Resim 33)

Resim 33: İbrik. Yük. 21,6 cm., gen. 18 cm.

1.11. Küpler

Küpler, boylarının büyüklüğüyle çömleklerden ayrılır. Küpler; katı ve sıvı maddeleri depolamada kullanılan erzak küpleri ve mezar küpleri olarak iki grupta incelenebilir. Küplerin kapaklı olanları da vardır.

1.11.1. Erzak Küpleri

İnandıktepe’de bulunan ölçüleri ve gövdeleri birbirinden farklı olan küplerin erzak saklamada kullanıldığı bilinmektedir. “Mabet deposunda ve öteki odalardan bulunmuş olan büyük zahire küplerinin şekilleri birbirinin aynıdır. Yalnız en büyüğü kısa silindir boyunludur. ikisinin omuz ve karınları üstünde geniş takviye şeritleri vardır. Bir tanesinin omuzu üsttende, üçgen şeklinde tutulabilecek kalınlıkta kabartma kulp vardır...” (Özgüç, 1988, s.67.) Bu tip küplerin benzerleri Boğazköy ve Alaca Höyük’te de bulunmuştur. Bir Hitit şehri olan Ortaköy-Şapinuwa da bir buçuk metre ile iki metre boyutları arasında 40’ı aşkın küp bulunmuştur. “... Genelde kulpları yoktur. Bazı örneklerde ise karın-omuz arasında dik duran küçük üçgen

kulplara raslanılmıştır. Omuz üzerinde, karında ve dibe doğru üç veya dört sıra halinde 4 cm'lik takviye kuşakları ile omuz-boyun arasında tek merkezli dairelerden oluşan 6-7cm. çapında bir simge gözlenmektedir. Küpler, çoğunlukla sivri dipli ve yumurta gövdeli olmakla beraber, düz dipli ve yumurta gövdeli örneklerde mevcuttur..." (Süel, 1998, s.42) (Resim 34)

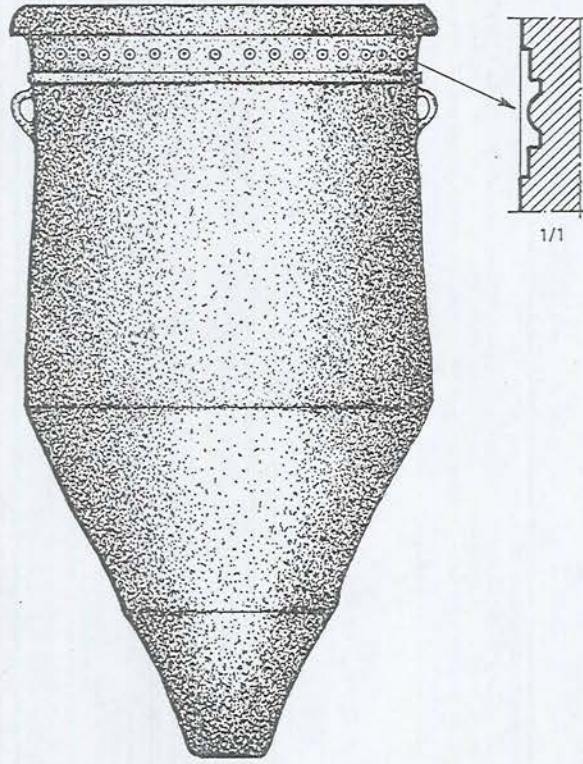
Resim 34: Erzak Küpü. Yük. 62,5 cm., gen. 49,5 cm.

1.11.2. Mezar Küpleri

Mezar küplerine en iyi örnekler Yanarlar Afyon, Seydişehir mezarlığından açığa çıkarılmıştır. Bu küpler üç gruba ayrılabilirler.

- "I. gruba girenler, diplerinin gövdeye oranla çok ufak ve düz oluşlarıyla özellik gösterirler. Bu dipler gövdeye çok belirgin iç bükey hatlarla bağlanmıştır.

- II. gruba giren küpler, yumurta gövdeli oluşlarıyla diğer gruplardan ayrılır.
- III. grubu oluşturan örnek, aslında küp şeklinde olmayıp, dört dik kulplu iri bir vazo şeklindedir...” (Emre, 1988, s.17.) (Çizim 12)

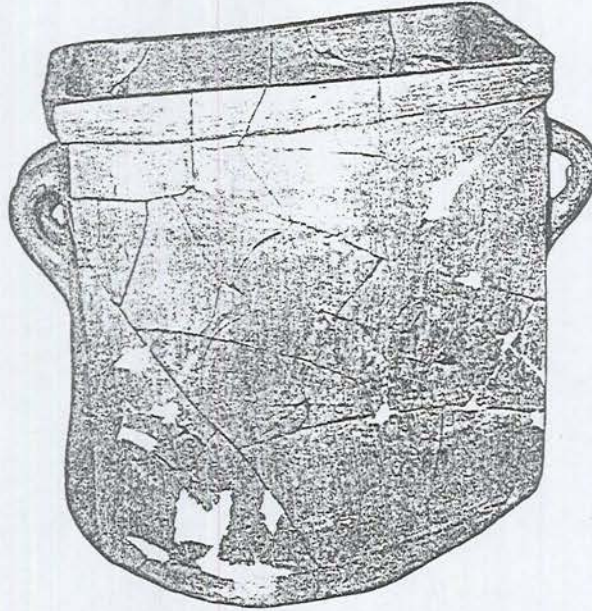

Çizim 12: Mezar Küpü. Yük. 142 cm., gen. 82 cm.

1.12. Banyo Kabı

Tabanı yuvarlanmış dikdörtgen prizma gövdeli, ağız kenarı bantla kalınlaştırılmış, dar yan yüzeylerinde ikişer kulbu bulunan kaplardır. İçerisinde oturmaya uygun bir bank yer alır. İnandıktepe Mabedinde bir örnek bulunmuştur.

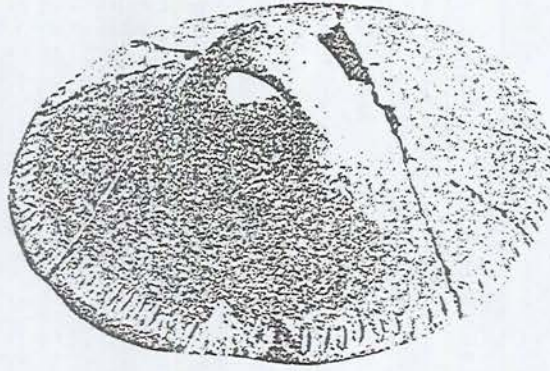
Alişar, Alacahöyük ve Boğazköy'dekiler, inandık kabı ile çağdaştır. Bir tane de Gözlükule'de bulunan kapların boya ile süslü en güzel örneği Acem Höyük'te keşfedilmiştir. (Resim 35)

Resim 35 a-b: Banyo Kabı. Yük. 95 cm., gen. 57 cm.

1.13. Kapaklar

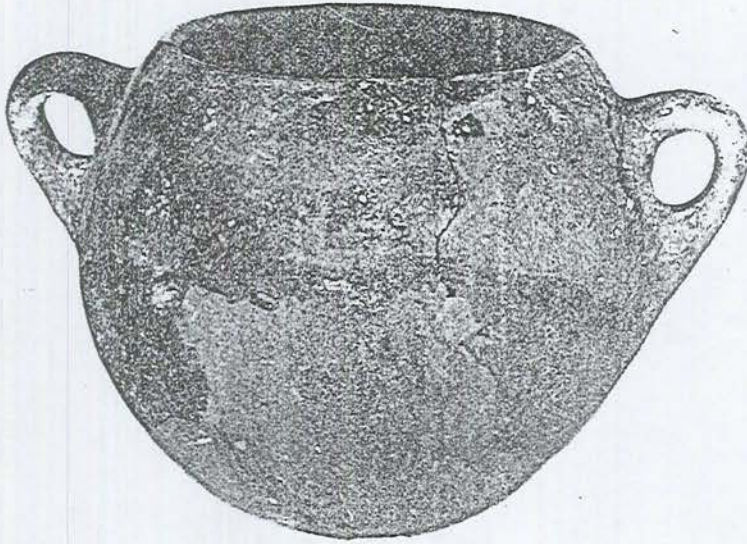
Hitit seramikleri içinde, küp, çanak, şişe ve vazo gibi üzerine kapak örtmeye elverişli seramik kapaklı çömlekler azımsanamayacak sayıdadır. Maşathöyük, Alacahöyük, Korucutepe I ve Boğazköy kazılarında açığa çıkan kapaklar kabın ağzını üstten kapatacak, ya da kabın boynunun içinde oturması için hazırlanmış yeri kaplayacak şekilde, kulplu yapılmışlardır. Maşat Höyük'te bulunmuş kapakların kulpları tektir ve kapağın üst yüzünde yer alır. (Resim 36)

Resim 36: Kapak.

1.14. Tencereler

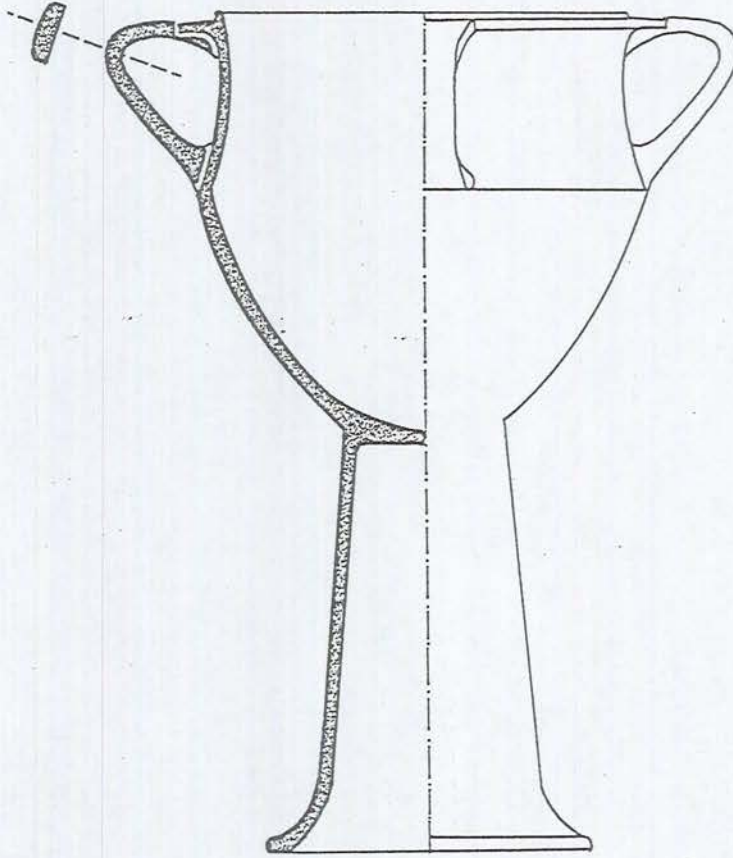
Mutfakta kullanılan, besin maddelerinin pişirilmesi, saklanması, bir yerden diğerine taşınmasına elverişli, küresel gövdeli, yuvarlak ağızlı, yuvarlak veya düzleştirilmiş dipli, omuzlarında kulp bulunan kaplardır. Bu tencerelerin her Hitit mutfağında örnekleri bulunmuştur. (Resim 37)

Resim 37: Tencere. Yük. 18 cm., gen. 18,1 cm.

1.15. Sunaklar/Buhurdanlık ve Meyvelik

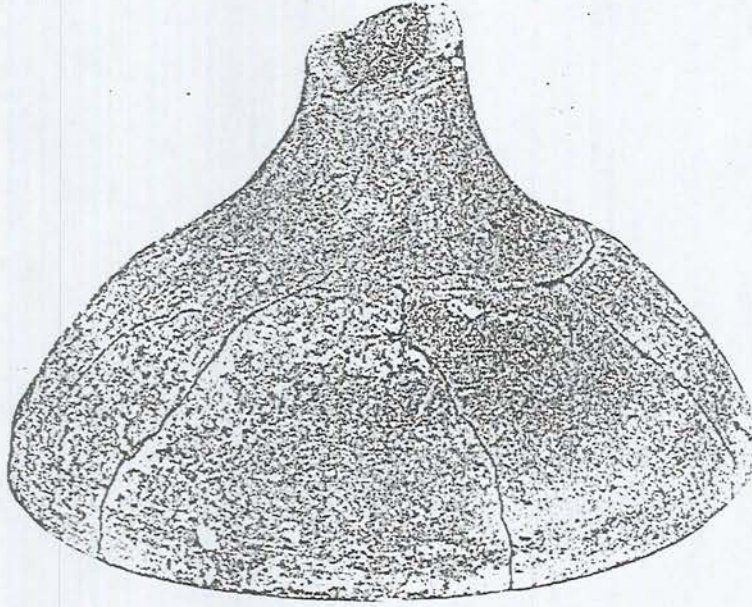
Yüksek pedestal ve kaide üzerine oturtulmuş, dört kulplu, derin bir anaktan oluşan kaplardır. Kulplar ağız kenarını gövdenin keskin kenarına bağlamıştır. Tahsin zg'n "Sunaklar ve Meyvelikler" başlığı altında incelediği seramikler form bakımından birbirlerine büyük benzerlik gösterirler. İnanıktepe'de bulunan ve T. Özgüç'n meyvelik olarak yayınladığı kabın kulbu, ağız düzleminin yukarısına çıkararak diğer meyvelik formlarından farklı bir özellik gösterir. "Pişmiş toprak sunak ve buhurdanlıklar, Anadolu'da uzun bir geleneği olan meyveliklerden ilham almış, onlardan olgunlaşmıştır." (zg, 1988, s.14.) Bunlar günlük işlerde kullanılmayan kült objelerinin parlak örneklerdir. (izim 13)

Çizim 13: Buhurdanlık. Yük. 55 cm., gen 32 cm.

1.16. Huni

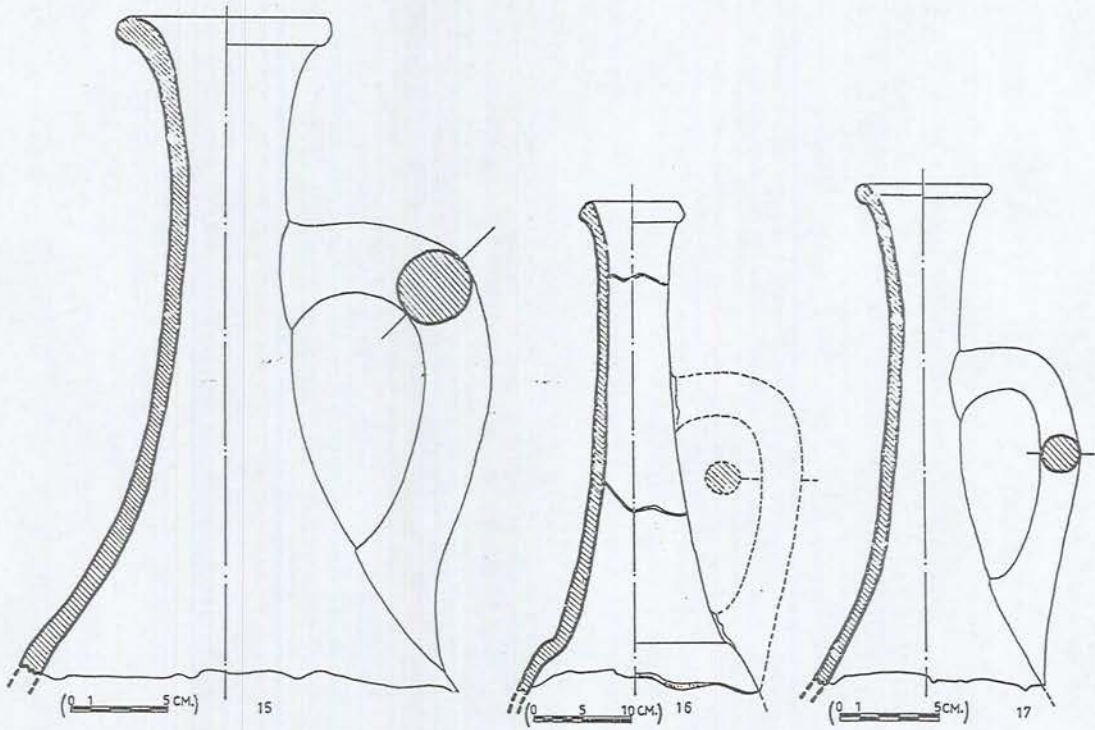
Yuvarlak ağızlı, derin çanak biçimli ve altındaki akıtacağına doğru daralan gövdeli kaplardır. Sıvıların dar ağızlı kaplara doldurulmasında kullanılmış olmalıdırlar. “Bütün Hitit çağı boyunca görülürler. ... Alacahöyük, Boğazköy, Acemhöyük’te... görülmektedir... Boğazköy Büyükkale’de kulplu örnekleri de bulunmuştur” (Kulakoğlu, 1997, s.37.) (Resim 38)

Resim 38: Hünkar. Yüksek. 18 cm., geniş. 27,6 cm.

1.17. Şişeler

Sıvıların saklanması için uygun, silindirik gövdeli, ince uzun boyunlu, yuvarlak ağızlı kaplardır. Mağat Höyük "... saray depolarında en çok stok edilmiş kaplardan biri uzun boyunlu, uzun yumurta gövdeli, sivri dipli şişelerdir... Hepsinin kalınlaştırılmış ağız kenarları dışarı taşkındır. Yuvarlak kesitli kulpları boynun ortasını omuza bağlar..." (Özgüç, 1982, s.25.) Bulunan şişelerin çoğu hamurunun renginde olup içlerinde astarlı olanlarda bulunmaktadır. (Çizim 13) (Çizim 14)

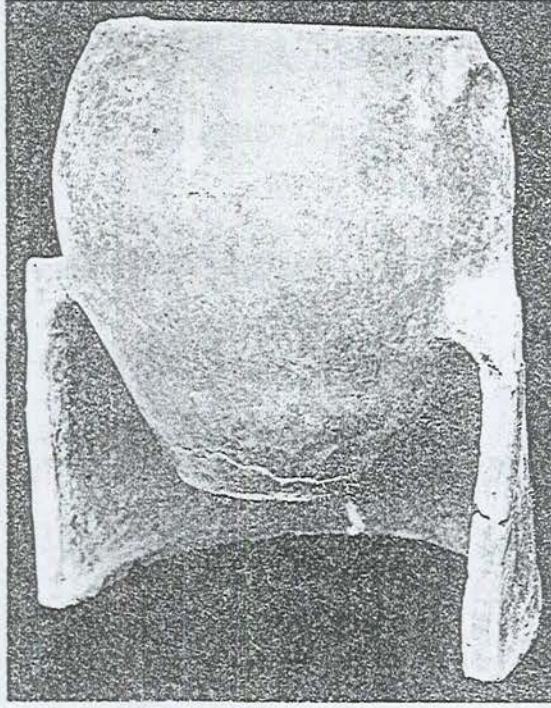
Çizim 14: Çeşitli Boylarda Şişe Kesitleri.

1.18. Maltız

Maltız'ın anlamı Türkçe sözlükte “yemek pişirmekte kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı ve taşınır ocak” olarak geçmektedir. Tahsin Özgüç maltızları; ocak maltızlar ve mangal maltızlar olarak incelemiştir.

1.18.1. Ocak Maltızlar

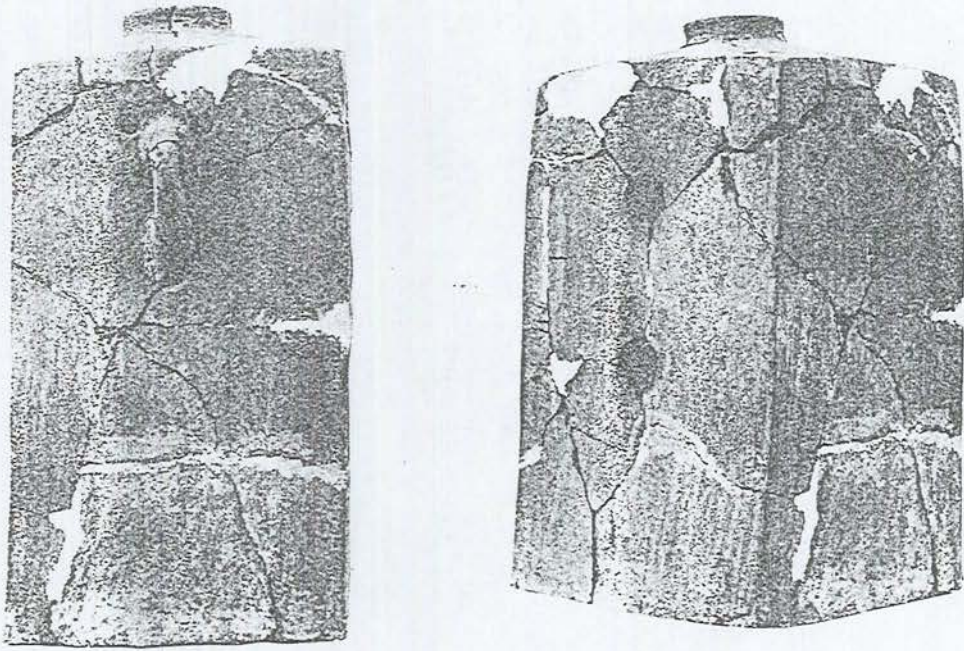
Kalın cidarları nedeniyle ağır olup kaba görünümlüdürler. Dip kısımları düzdür. Omuzlarında ay biçiminde simetrik iki kulp bulunmaktadır. Ocak maltızlara her Hitit mutfağında rastlanmaktadır. (Resim 39)

Resim 39: Ocak Maltız. gen. 30,8 cm.

1.18.2. Mangal Maltızlar

Maşat Höyük'te bulunan seramikler arasında mangal maltızlarda yer alır. "...Gövdeleri dört satırlı, köşeleri keskin ve dik dip kısımları açık ve yuvarlak ağızlıdır. Karşıt iki geniş sathında üst üste yapılmış ikişer hava deliği görülür. İki dar satırdan birinde ve dik kulpun üst ucunun iki yanında diğerlerinden daha küçük iki hava deliği daha vardır. Diğer dar yüzlerinde hava deliği veya kulp yoktur."(Özgüç, 1982, s.38.) (Resim 40)

Resim 40: Mangal Maltız. Yük. 72,6 cm., gen. 45,5 cm.

1.19. Çömlekler

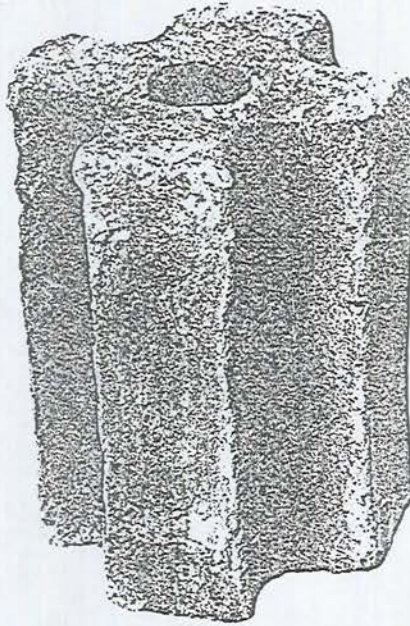
Katı ve sıvı durumdaki çeşitli besin maddelerinin saklanması ve taşınmasına elverişli kaplardır. Maşat Höyük'te açığa çıkarılan "... yuvarlak veya oval gövdeli, çift yatık kulplu, küçük düz dipli (pek azı yuvarlak dipli), ağız kenarları bir dil şeklinde dışarı uzanmış çömlekler, bu bölgenin yerli özelliğini temsil etmektedir." (Özgüç, 1982, s.36.) Gövdeleri yuvarlak olan çömlekler de, gövdeye yatık olarak bağlanmış iki kulp, bulunmaktadır. Bu çömleklerin oval gövdelerinin daha uzayarak irileşenlerin de kulplar gövdeye dik olarak bağlanmıştır. Bunlar arasında keskin karınlı olanlarda bulunmaktadır. (Resim 41)

Resim 41: Çömlek. Yük. 22,4 cm., gen. 23,8 cm.

1.20. Dişli Kaide

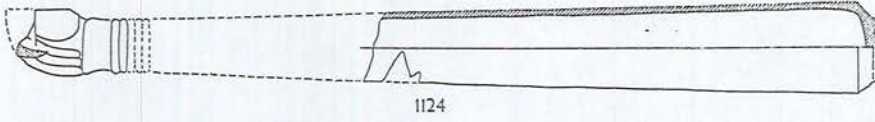
Dişli kaide olarak adlandırılan bu formun benzeri görülmemiştir. Silindirik bir gövdeye sahip olan dişli kaidenin nerede kullanıldığı bilinmemektedir. Dişleri, silindirik bir merdane olarak kullanılmış olmasına engeldir. (Resim 42)

Resim 42: Dişli Kaide. Yük. 43,3 cm., gen. 31,8 cm.

1.21. Gövdesi Boru/Kol Biçimli Libasyon Kabı

Kült törenlerinde kullanılmış oldukları düşünülen libasyon (dinsel törenlerde tanrıya çeşitli kaplarla yiyecek ve özellikle de içki sunulması olayı) kaplarıdır. Hitit yerleşim yerlerinde örnekleri bulunan kabın iki örneği de Maşat Höyük'te bulunmuştur. Kabın gövdesi boru biçimli olup bir tarafında beş parmağı ve tırnaklarıyla gösterilen el bulunmaktadır. Elin avucunda bir fincan yer almaktadır. Bulunan formların her "... ikiside elden başlayarak yukarıya doğru kalınlaşmaktadır. İnce ve kalın kısmını birbirinden üç derin yiv ayırmaktadır. Her iki libasyon kabının da aynı boyda olduğu anlaşılmaktadır..." (Özgüç, 1982, s.31.) Kabın geniş tarafı kapalıdır. Boğazköy'de bulunan bir örneğin avucu içindeki fincan (tas) biçimli yerin ortası deliktir. (Çizim 15)

Çizim 15: Gövdesi Boru / Kol Biçimli Libasyon Kabı. Uzunluğu 59,1 cm.

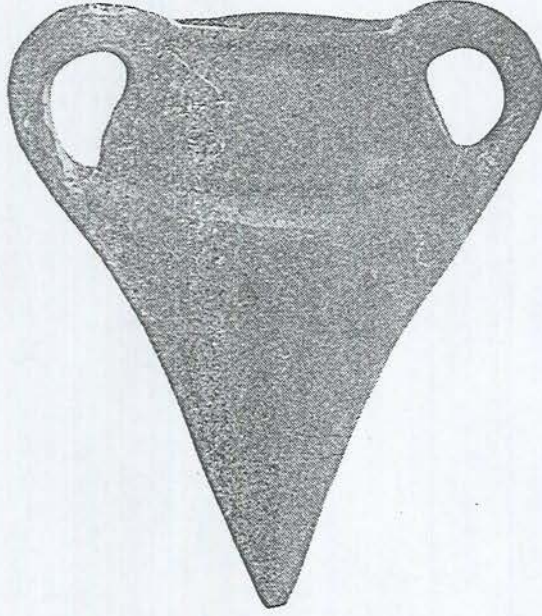
1.22. Bardaklar

Sıvı maddelerin içilmesinde kullanılan kaplardır. Bu kaplar dip kısımlarının özelliklerine göre ikiye ayrılırlar.

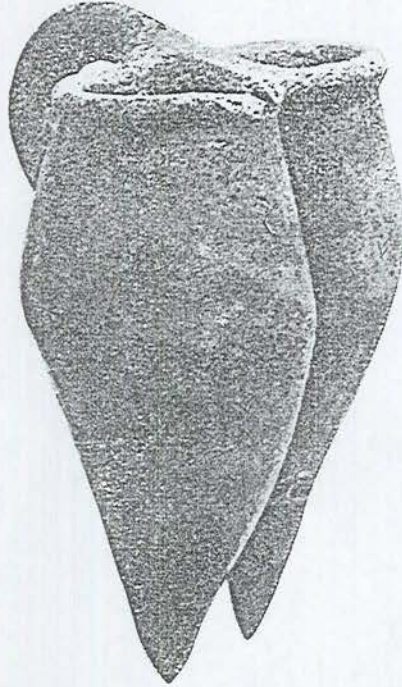
1.22.1. Sivri Dipli Bardaklar

Maşat Höyük'te örnekleri ele geçen bu kapların gövdelerinin aşağı kısmı çok sivridir. "... Kendi aralarında önemsiz tali tiplere ayrılırlar. Çoğunun simetrik kulpları dışarı çekik ağız kenarlarını gövdenin geniş/keskin kısmına bağlar. Gövdesi keskin

olmayanların kulpları, ağız kenarı altını gövdenin geniş bölümüne birleştirir.” (Emre, 1982, s.35) Çok sivri gövdeli iki bardağın yanyana birleştirilmesinden oluşmuş bardaklar ise tek kulpludur. (Resim 43) (Resim 44)

Resim 43: Sivri Dipli Bardak. Yük. 17,1 cm., gen. 10,2 cm.

Resim 44: Birleşik Sivri Dipli Bardak. Yük. 11,4 cm., gen. 7,4 cm.

1.22.2. Düz Dipli Bardaklar

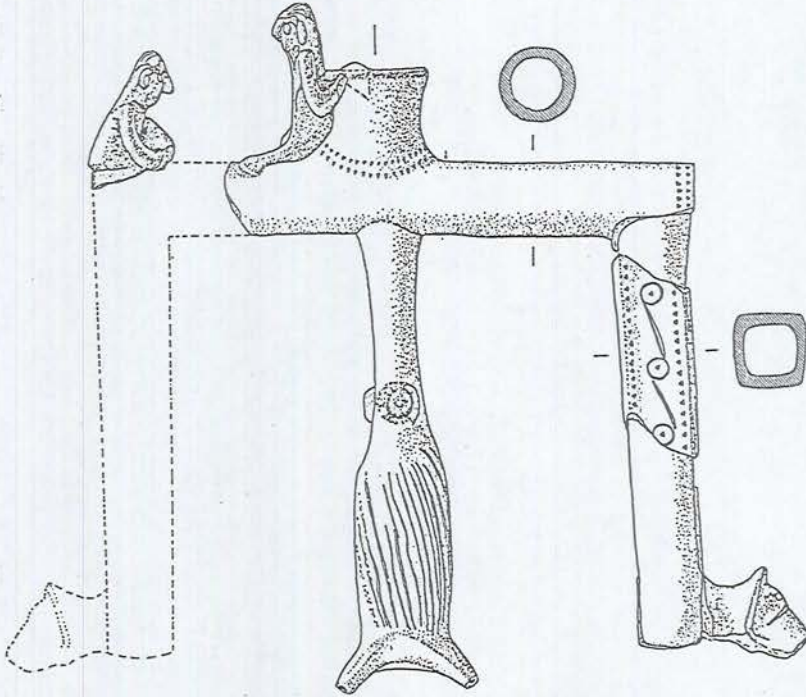
Silindirik gövdeli, kulpsuz “... son derece kaba, özensiz yapılmış, kenarları dik yükselen, düzleştirilmiş dipli...” (Umurtak, 1996, s.50) bardak tipleri bulunmuştur.

1.23. Özel Formlardaki Seramikler

Hitit ustalarının düş gücünü yansıtan özel formlardaki seramiklerin benzerleri bulunmamaktadır.

1.23.1. Boru Biçimli Kap

Günlük hayatta pek fonksiyonu olmayan ve nerede kullanıldığı bilinmeyen, sanatçının düş gücünü yansıtan örneklerdendir. Beş parçası korunmuştur. İyi işlenmiş açık kahverengi hamurlu ve açık kızılkahverengi astarlı, parlak perdahlıdır. Üste yer alan bardağa dayanmış durumda, çıplak bir figür bulunmaktadır. (Çizim 16)

Çizim 16: Boru Biçimli Kap. “Yük. 30,2 cm., yatay borunun uzunluğu 25,7 cm., çapı: 3,15 cm., dörtgen kesitli ayağın kalınlığı 3,05-3,15 cm., ortadaki ayağın maks. gen. 4,15 cm.

“... Bir hizada yer alan, yere basan üç ayağı üstte, bardağı olan yuvarlak kesitli, yatay-boru biçimindeki gövdeye bağlanır. Dıştaki dörtgen kesitli iki borunun yere basan kısımları hayvan başı biçiminde. Ortadaki ise, üst kısmı dar, dibe doğru genişleyen gövdeli ve akıtacaklı iki uçlu. Üstteki bardağa dayanmış durumda, başını arkaya çevirmiş çıplak bir figür vardır. Bu figürün arkasındaki köşede yer alması muhtemel başka bir figür daha vardır. Dıştaki borunun üzeri birbirini takip eden spiral şeklinde ikili yivle ve kenarları da iki yanda, üçgen biçimli kertiklerden oluşturulmuş bir sıra ile çevrilmiş. Ortadaki ayağın alt kısmı da düzensiz dikey çizgilerle süslü...” (Kulakoğlu, 1997, s.213.)

1.23.2. Heykelli Fincan

Eskiyapar’da bulunan fincanın içinde göğüslerini tutan çıplak kadın heykelciği vardır. Bu fincanın “ritüel de kullanıldığı” (Özgüç, 1988, s.49.) Özgüç tarafından belirtilmiştir. (Resim 45)

Resim 45: Heykelli Fincan. Yük. 8,4 cm., gen. 12,5 cm.

1.23.3. Kule Biçimli Törenselle Kap

Açık kahverengi hamurlu, şarap kırmızısı astarlıdır. Yan arka yüzlerde ve ön yüzün üst kısmında pembemsi devetüyü üzerine siyah boya ile düz ve dalgalı çizgi

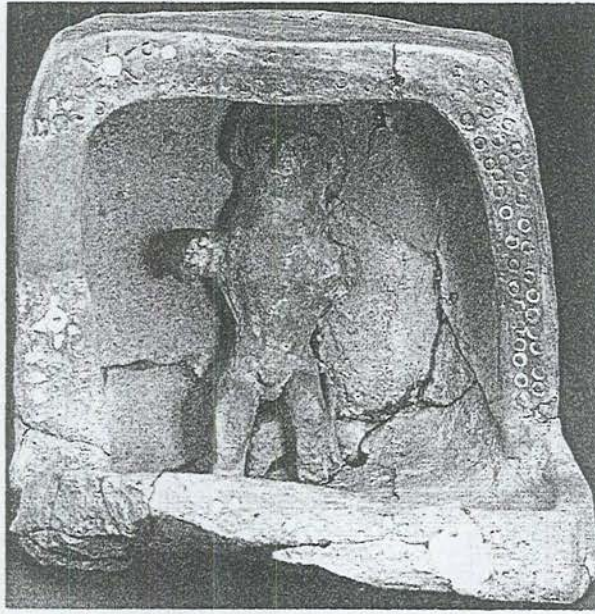
bezeme görülmektedir. Yüksek gövdesi dikdörtgen prizması şeklinde olan kap düz diplidir. Yanlardan arkaya kadar uzanan iki hayvan ayağı üzerinde oturmaktadır. Kabin ağzı üzerine bir kartal tünemiştir. Ön yüzün üst kenarında dört ayaklı bir hayvan kabartması vardır. Aynı yüzde öne doğru çıkıntı oluşturan bir çift koç başından sağdakinin ağzındaki delik kabin içine doğru devam etmektedir. Aynı yüzün alt kısmında sağda bir boğa başı, solda dört ayaklı bir hayvan kabartması yer almaktadır. (Resim 46)

Resim 46: Kule Biçimli Törenselsel Kap. Yük. 32,5 cm., gen. 7 cm.

1.23.4 Küçük Mabedin (Shrine'ın) Pişmiş Toprak Modeli İçinde Oturan Çıplak Tanrı Heykelciği

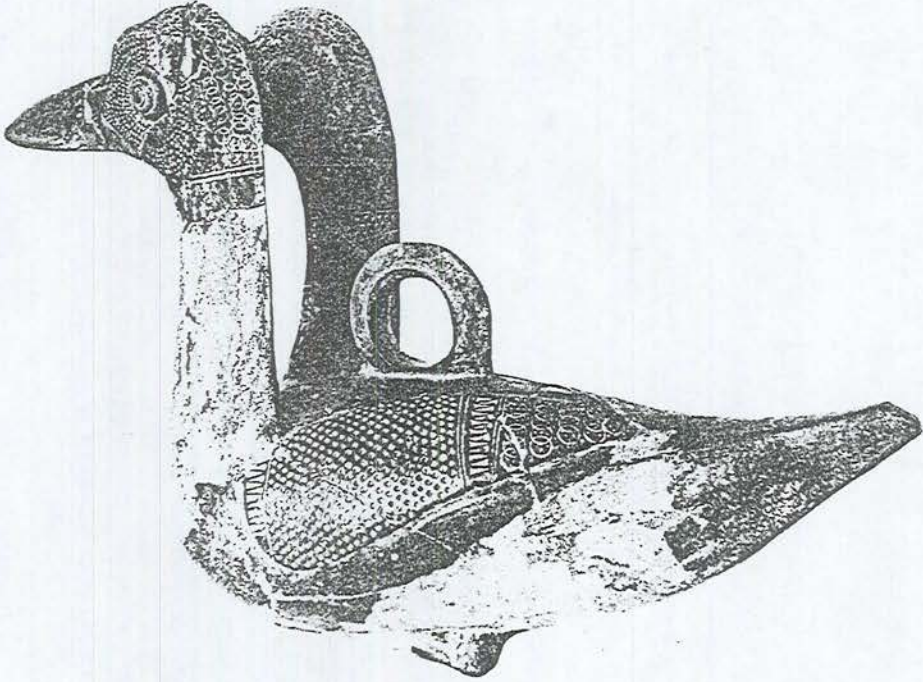
İnandıktepe mabedinde bulunan, Küçük mabedin pişmiş toprak modeli içinde oturan çıplak tanrı heykelciğinin şimdiye kadar açığa çıkarılan örneği yoktur. İki yanı ve üstü kabalı mabedin içinde, bir tabure üzerinde, çıplak erkek figürü oturmaktadır. (Resim 47)

Resim 47: Küçük Mabedin Pişmiş Toprak Modeli İçinde Oturan Çıplak Tanrı Heykelciği. Yük. 16,3 cm., gen. 17,3 cm. Kalınlığı 1 cm.

1.23.5. Çift Başlı Ördek

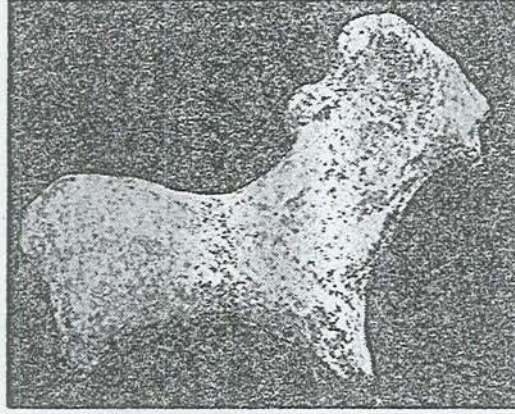
Boğazköy'de bulunan çift boyunlu, çift başlı ördeğin sırtında üçgen kesitli büyük bir halka tutamak yer almaktadır. Geniş gagalı başında gözler kabartma olarak yapılmıştır. (Resim 48)

Resim 48: Çift Başlı Ördek Heykelciği. Yük. 20,2 cm., gen. 31,3 cm.

1.24. Figürinler/Heykelcikler

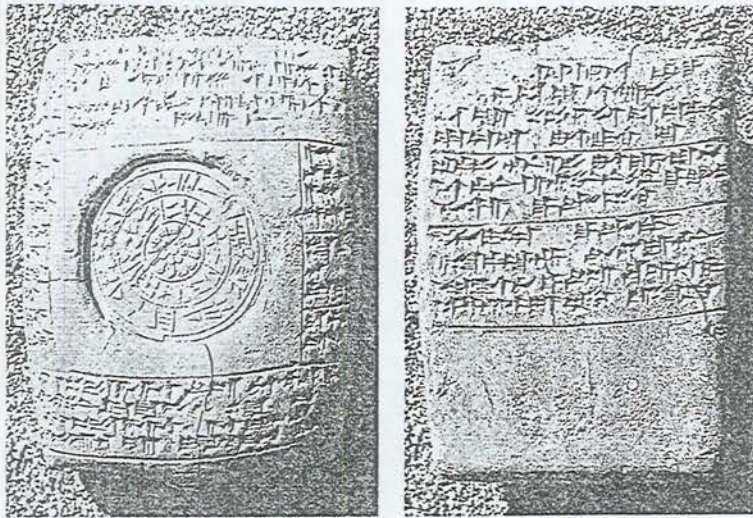
İnsan ya da hayvan şeklinde, seramikten şekillendirilen küçük heykelcikler figürin adıyla anılırlar. İlk olarak neolitik dönemde insanların gruplar halinde yerleşik düzene geçmeleriyle “...Anadolu’da M.Ö. 5500 yıllarında görülmeye başlar...” (Mellart, 1988, s.11.) Neolitik dönem insanlarında bereket kültürü oluşmuş ve kadının anatomik görüntüsü abartılarak şekillendirilmiştir. Figürinlerde, büyük göğüs ve kalçalarıyla şekillendirilen kadın, bereketi, doğurganlığı ve yaratıcılığı simgelemiştir. Figürinler Hitit döneminde kendinden önceki dönemlere göre az bulunmuştur. Bunun nedeni olarak bu heykelciklerin madenden yapılmaya başlanmış olmaları gösterilebilir. (Resim 49)

Resim 49: Hayvan Figürini. Yük. 13,3 cm., gen. 8,9 cm.

1.26. Tabletler

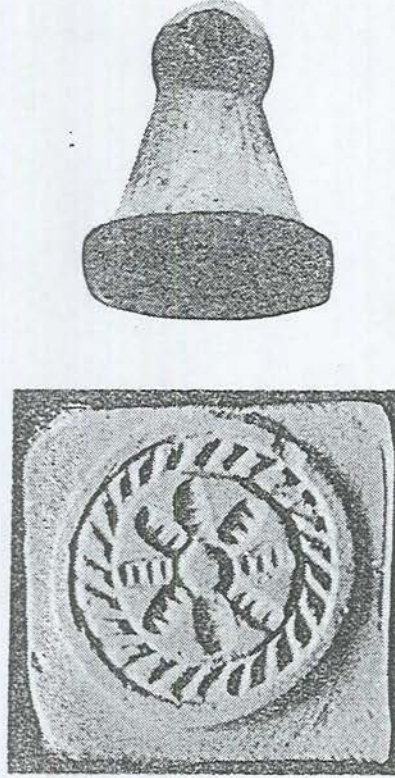
Tabletler kil (çamur) yaşken, üzerine metin yazılıp pişirilen belgelerdir. “Hititler çivi yazılı metinlerini, genellikle kil tabletler yani kil levhacıklar üzerine yazarlardı...”(Akurgal, 1995, s.21) Kazılarda Hititlere ait binlerce kil tablet ele geçmiştir. (Resim 50)

Resim 50: “Toprak Bağışlama Belgesi. Ön ve Arka Yüzü.

1.27. Seramik Mühür Matrisleri

Hititler mühür matris ihtiyaçlarını metal ve taş türlerinin yanında seramikten üreterek de gidermişlerdir. Matris; mühür basmak için yapılan kalıbın kendisidir. (Bkz. s.25) (Resim 51)

Resim 51: Seramik Mühür Matrisi. Yük. 2,2 cm, gen. 1,8 cm.

1.28. Bullalar

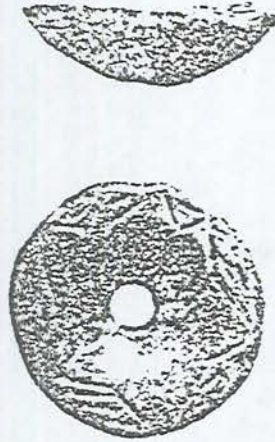
Bulla herhangi bir malın güvenilirliğini sağlamak amacı ile “o mala” iple bağlanan mühür baskılı delikli veya deliksiz pişmiş kildir. Bunlar şişe ve testileri kapatan mühürlü “bulla-tıkaç” (Özgüç, 1982, s.44) şeklinde de olabilir. Hititlere ait mühür desenlerini çoğunlukla bullalar üzerindeki baskılardan tanıyabiliyoruz. (Resim 52)

Resim 52: Bulla

1.29. Ağırşaklar

Pamuk veya yün eğirmekte kullanılan kirmen / iğ'in ağırlaştırılmasına yarayan, yarım küre biçiminde ve ortası delik, çeşitli malzemelerden (taş, tahta, kemik, seramik) yapılabilen parçalardır. Hititler'e ait çok sayıda ve değişik formlarda ağırşaklar bulunmuştur. Bunlar, genellikle deliğe doğru iç bükey daralan silindirik, kenarları yuvarlaklaştırılmış formlarda ve küçük boyutlu parçalardır. (Resim 53)

Resim 53: Ağırşak

2. HİTİT SERAMİK DEKOR TEKNİKLERİ

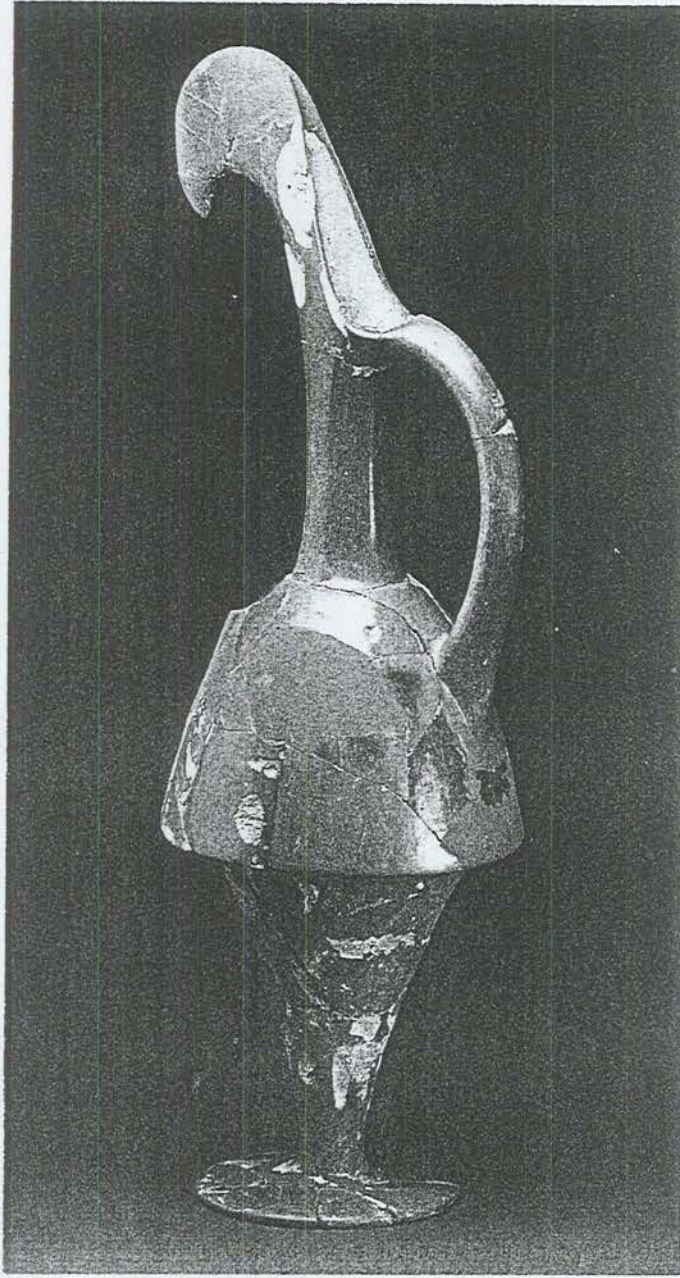
Dekor; desenin veya diğer öğelerin uygulanacak yüzey üzerine yerleştirilmesi, desenin içinin doldurulması, boyanması ve fırınlanması da dahil olmak üzere bir bitmişliği, son görünümü ifade eder.

Hititlerde en çok görülen dekor teknikleri, perdahlama, kabartma, fırça, sgraffito, kertik ve yiv dekorlarıdır. Hititler dekor tekniklerini uygularken genellikle astar kullanmışlardır. Perdah dekor tekniğinin uygulandığı seramikler çoğunlukla astarlıdır. Kabartma dekor tekniğinin uygulandığı seramiklerde ise, değişik renkteki astarlar bir arada kullanılmışlardır. Fırça dekor tekniğinde fırçayla yüzeye sürülen renkli madde yine astardır. Sgraffito dekor tekniği ise astarlı veya astarsız yüzeylere uygulanmıştır. Kertik ve yiv dekorlarında da astar bütün yüzeyi veya bir kısmını örtecek şekilde kullanılmıştır.

2.1. Perdah/Açkî Dekor Tekniğı

Hititlerde kullanılan en yaygın dekor tekniğidir. “Perdah” sözcüğü dilimize Farsça’dan girmiş olup, Türkçe karşılığı “açkî”dir. Açkî: Bir cismin yüzeyi üzerine sert bir madde yada bir alet sürterek onu düleştirip parlatma işidir. Ele geçen Hitit seramikleri Arkeologlar tarafından kaynaklarda “Kaba perdahlı”, “perdahlı”, “Parlak perdahlı” ve “ayna gibi parlak perdahlı” gibi derecelerde nitelendirilmektedir.

Açkî tekniğı, astarsız yüzeylerde kullanılan bir teknik olduğu gibi, astarlı yüzeylerde de sıkça kullanılan bir teknik olmuştur. Formun bünyesi henüz deri sertliğinde iken açkılama işlemi başlar ve yüzeye yapılan sürtme işlemi ne kadar çok yapılırsa, yüzeydeki parlaklıkta o derece artar.(Resim 54)

Resim 54: Gaga Ağızlı Testi, Yük. 51.cm.

Açkılamanın yapılması üç temel nedene dayandırılabilir. Birinci neden fiziksel olup yüzeydeki parozite giderilerek kabın sıvı sızdırmazlığını sağlamak amacı taşır. Ayrıca formun dayanıklılığında artırır. Alacahöyük'te bulunmuş olan "...kapların bir çoğunda iç taraf boyasız perdahsız ve pürtüklüdür. Fakat, kazan, kase gibi eserlerde iç ve dış aynı derecede astar ve perdahı görmüştür". (Arık, 1937, s.108) İkinci neden ise formun güzel bir görünüm kazanması amacına yöneliktir. Üçüncü neden madeni

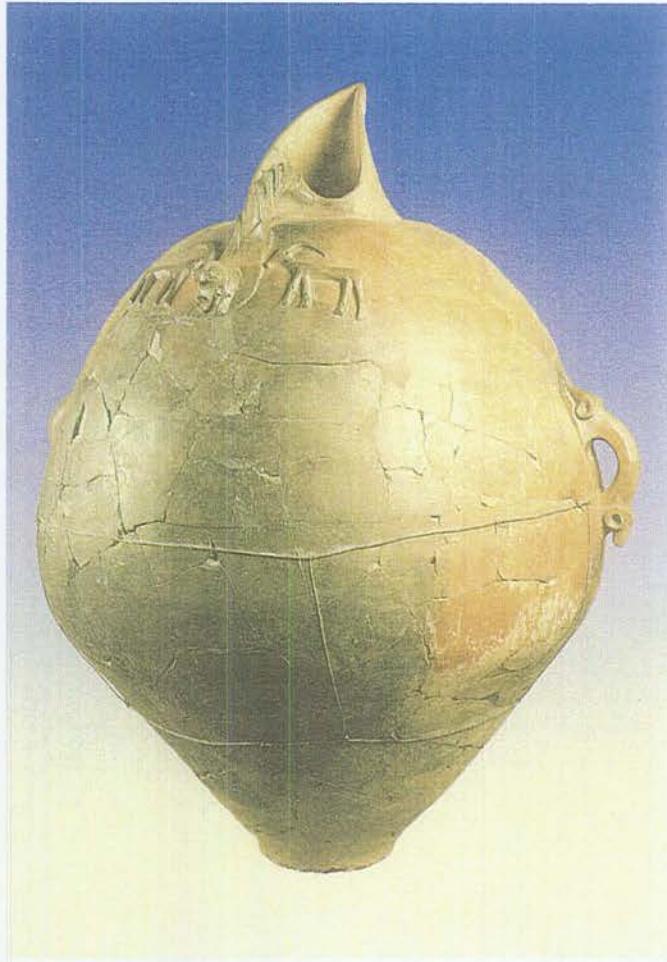
kaplara olan özentiden kaynaklanır. Bu nedenle dış yüzeye madeni kap görünümü vermek için açıklama yapılır.

2.2. Kabartma Dekor Tekniği

Kabartma dekor tekniği Hititlerce sevilerek uygulanan bir teknik olmuş ve Hititlere özgü bir üslup kazanmıştır. Bu teknik Geç Neolitik Çağ'dan itibaren görülmeye başlamış, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı boyunca da devam etmiştir. Bu dönemlerde görülen kabartma dekor tekniği ile yapılmış figüratif desenler kabın üzerinde serbest bir şekilde düzenlenmişlerdir. "...II. Bin'de kabartma figürlerle bezeli örnekler Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nın erken evresinden itibaren görülür, Kültepe'de bulunmuş olan kabartmalı iki vazo, Eski Hitit Krallık Çağı'nın kabartmalı vazolarının, Assur Ticaret Kolonileri Çağı vazolarından kök aldığını göstermektedir..."(Kulakoğlu, 1997, s.84) Kabartma dekor tekniğinin uygulandığı en güzel örnekler, "Kabartma Bezekli İnandık Vazosu", "Bitik Vazosu" ve "Eskiyapar Vazosu"dur. Bu vazolardan Eskiyapar Vazosu'nda boğa gövdesi kabartma olarak, baş ve boyunları da heykel tarzında işlenmiştir.

Hitit Kabartma dekorlarının oluşturulmasında üç farklı teknik gözlemlenmiştir.

i. Birinci teknikte yapılan dekorlara kabartma tasvirler, kabartma düğme, üçgen ve çeşitli şekiller girmektedir. Bu teknikte, yapılacak kabartma ayrı bir yerde bir kalıp yardımıyla şekillendirilerek, formun üzerine yaşken yapıştırılmıştır. (Resim 55) Bu kabartmaların sağlam yapışması için yapıştırılacağı yer çizilmiş ve araya kendi çamurundan sürülerek kalıptan elde edilen kabartmanın bu zemine sıkıca bastırılmış olması gerekir. Bu kabartmaların bir kalıp yardımı ile elde edildiği "...kabartma tasvirlerin, objelerin birbirine çok benzemeleri ve Kültepe'de bulunmuş pişmiş..." (Özgül, 1988, s.17) bir toprak kalıptan anlaşılmaktadır.

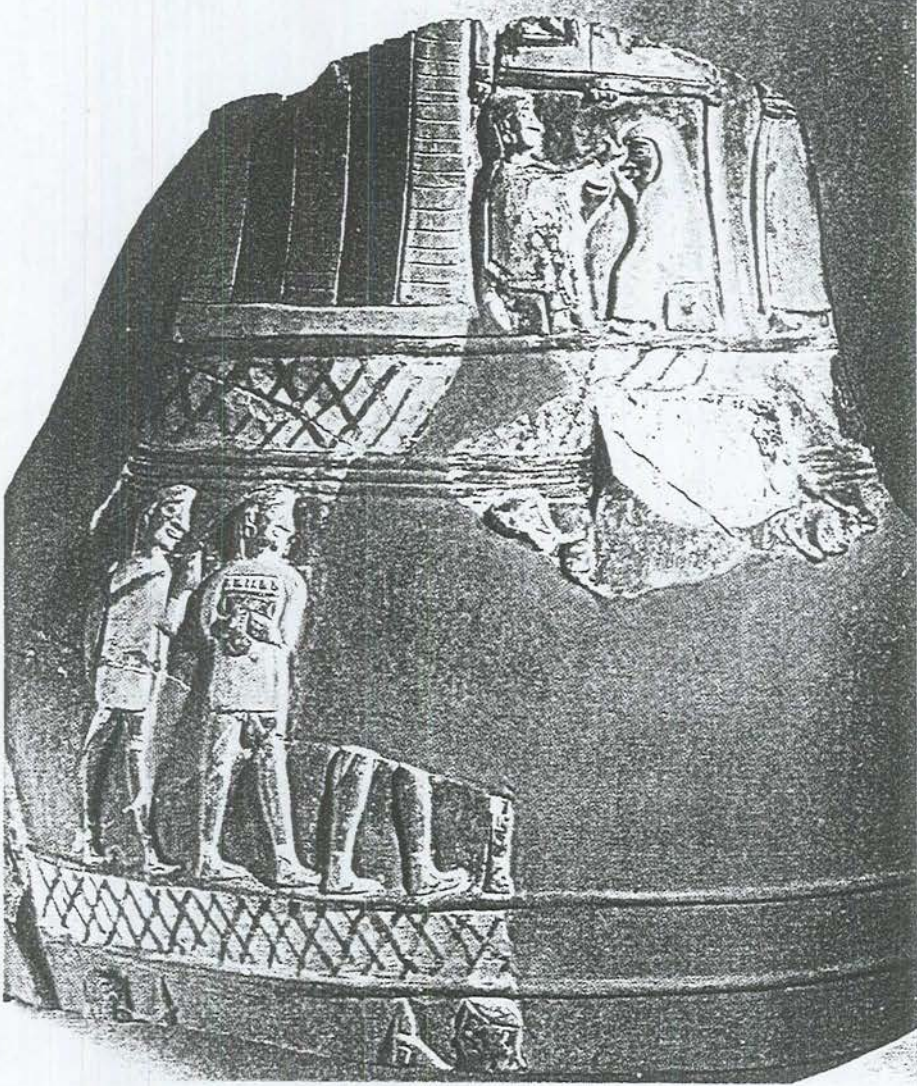

Resim 55: Kabartma Bezekli Küp, Yük. 135 cm.

ii. İkinci teknikte kabartma figürlerin gövdesi kalıptan elde edilmiş ve formun üzerine yapıştırılmış baş kısmı ise ayrı bir yerde elle plastik şekillendirilmesi yapılarak gövdeye yapıştırılmıştır.

Buna en güzel örnek Eski yapar Vazosu'dur. Bu vazonun omuzları üstünde oturmuş dört boğa tasviri bu teknikle yapılmıştır.

iii. Üçüncü teknikte figürler formun yüzeyine alçak kabartma olarak elle şekillendirilmiştir. Bu teknikte figürlerin daha açık görünebilmesi için kontürleri belirgin hale getirilmiştir. Bu teknik "...Yalnızca Alacahöyük Vazosu'nda..." (Kulakoğlu, 1997, s.88) görülmektedir.

Resim 56: Kabartma Dekorlu Bitik Vazosu

iv. Dördüncü teknikte form çark üzerinde şekillendirilirken elle veya bir alet yardımı ile formun üzerine kabartma bantlar oluşturulmuştur. Bu bantlar birbirine paralel ve muntazam bir görünümündedir. Formların genellikle karın ve boyun kısmı arasında yer alır.

2.3. Fırça Dekor Tekniği

Hititlerde günlük kullanılan kapların üzerinde fırça ile yapılan dekor teknikleri pek görülmez. Bu dekor tekniği özellikle kült törenlerinde kullanılan kaplar üzerinde görülür. Bu teknikte, hazırlanan astar, yüzey üzerine fırça ile sürülerek dekorlanır.

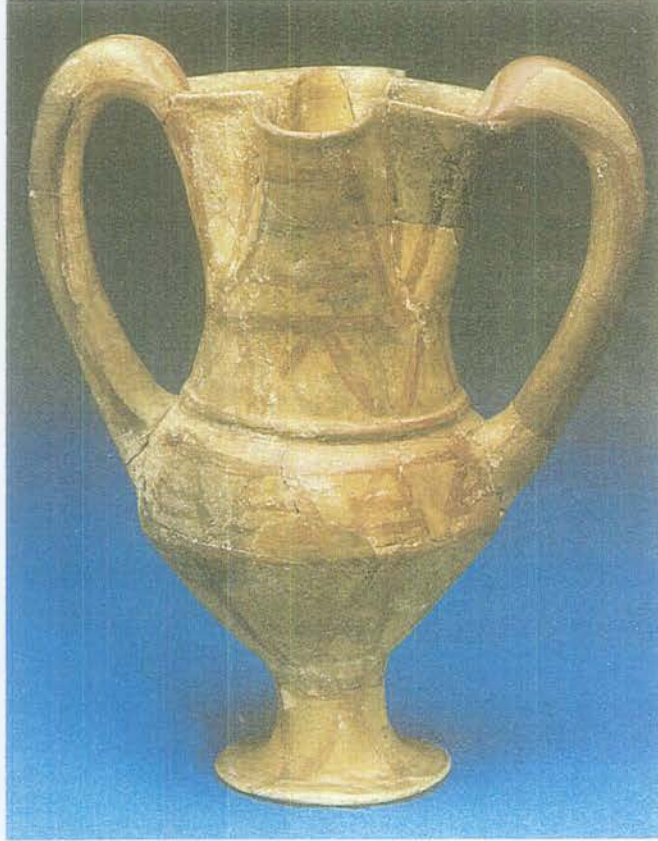
Hititlerde fırça dekoru, formlar üzerinde genellikle, belirli yüzeyleri (örneğin; bir vazo üzerindeki zemini, insan figürünün başını, elbisesini, ayakkabılarını, o yüzeyde yer alan tören araç ve gereçlerinin yüzeyleri) farklı renklerde astarlar ile kapatmak amacı ile kullanılmıştır. Bunun yanı sıra fırça dekoru bazı kapların gövdeleri üzerinde şeritler ve şeritler arası zikzak motifi oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Hititlerde formların üzerine fırça ile yapılan serbest dekor çalışmalarına çok rastlanmamakla birlikte, özellikle kabartma bezekli vazoların frizleri arasında fırça ile yapılan geometrik desenli dekorlar, bazı formlarında, boyun ve gövdelerinde bant oluşturan geometrik karakterli dekorlar görülmektedir.

Üzerine fırça dekoru uygulanan hitit formlarından en çarpıcı olanları, Bitik, Resimli İnandık, Kabartma Bezekli İnandık kült amforaları/vazolarıdır. Bunlardan başka Selimli Vazosu, Dağkeçili Rölyefli Vazo, Çiftbaşlı Ördek, Kule Biçimli Törensel Kap, Eskiyyapar Vazosu ve çeşitli ritonlarda da fırça dekor tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Bitik Vazosu'nun hamuru "...toprak rengine bakan kırmızı ve çok iyi ağıldır. Kabartmalarda krem rengi, ince hatlarda ise soluk siyah kullanılmıştır. Kabın gövdesi frizlere ayrılmış, bunlar arasında geometrik bezekli ağ motifi bantlar yapılmıştır..." (Darga, 1992, s.56) (Resim 56)

Resimli İnandık Vazosu'nun perdahlı beyaz astarı üzerindeki resimler kırmızı ve siyah renkte boyanmış olup, renkleri yıpranmış, yalnız boynunda Kanatlı Güneş Kursu'nun güneşi ve sağ kanadının pek az bir kısmında renkler nisbeten belirgindir.

Fırça dekorlu bir kantaros örneği İnandıktepe’de bulunmuştur. Bu kantaros’un gövdesinin her yanı, kırmızı renkli paralel şeritler arasındaki zikzak motifleri ile süslüdür. (Resim 57)

Resim 57: Kantaros. Yük. 33,4 cm., gen. 18,1 cm.

Fırça dekorunun uygulandığı bir başka örnekte Büyük Kale’de bulunmuştur. “...güvercin?/Kuş biçimli kabın tüyleri açık kahverengi astar üzerine koyu kahverengi çizgilerle belirtilmiştir...” (Darga, 1992, s.212) Hitit seramiklerden ele geçen serbest olarak çalışılmış fırça dekoru örneklerinin azlığı, çok fazla merkezin kazılıp araştırılmaması nedeninden kaynaklanmış olabilir.

2.4. Sgraffito Dekor Tekniği

Hititlerin pek çok formlarında kullandıkları bir teknik olan sgraffito

“İtalyanca’da “kazınmış” anlamına (Çobanlı, 1996, s.89) gelmektedir. Sgraffito bir başka kaynaktaki ise “(1) Kazıma ile süsleme. (2) Farklı hamur rengindeki seramikler üzerine çekilen astarın ince uçlu bir kazıma aleti ile kazınarak yapılan süsleme ...” (Şahin, 1983, s.31) şeklinde geçmektedir. Sgraffito dekor tekniğinde, istenilen desen, yüzey üzerine, form hamuru henüz deri sertliğinde iken, sivri uçlu bir alet yardımıyla kazınarak uygulanır. Hititler, formlar yüzeyine sgraffito tekniği kullanarak, genellikle geometrik motiflerden oluşan geometrik desenler uygulamışlardır. Bu tekniğin uygulandığı en güzel örnek Boğazköy’de bulunan “Çift Başlı Ördek Heykelciği”dir. Bu heykelcik üzerine astar uygulanmış ve istenilen desenler; yüzeydeki koyu kurşuni renkte olan astarlı yüzeyin kazınması sonucunda alttaki açık kurşuni rengin ortaya çıkartılmasıyla oluşturulmuştur. (Resim 58)

Resim 58: Çift Başlı Ördek Heykelciği. Yük. 20,2 cm., uz. 31,3 cm.

Resim 60: Kule Biçimli Kap Kenarı. Yük.(kule) 12 cm.

2.5. Kertik ve Yiv Dekor Tekniği

Kertik Dekorları form henüz yaşken “...tırnakla veya ucu tırnak gibi hazırlanmış kemik, tahta bir aletçik (=stylet) ile...” (Arık, 1937, s.47) yapılmışlardır. (Resim 59) Bakıldığında arpa tanesi veya tırnakla çizilmiş bir görünüm verirler. Bu dekorların iriliği, derinliği ve inceliği, kabın boyutuna, inceliğine göre orantılıdır.

Kertik dekor tekniği Hititlerde başarı ile kullanılan bir dekor tekniğidir. Çoğunlukla Alacahöyük ve Yanarlar da bulunan kaplar üzerinde yaygın olarak uygulanmış bir dekor tekniği olarak görülmektedir. Kertik dekorları genellikle kapların boynu ve karnı arasında uygulanmıştır. Form üzerinde dekoratif görünümü zenginleştiren bir başka özellik, kulp ve emziklerin altında çizilmiş iç içe yarım daire gruplarıdır.

Resim 59: Yük. 8,4 cm., Ağız Çapı 12,5 cm., İçinde Kutsal Alanın Simgelendiği Tek Kulplu Kap. Gövdenin Üst Sırasında Kertik Dekoru Görülmektedir.

Yiv dekorları da kertik dekorları gibi form yaşken fakat ustanın çark üzerinde eliyle veya bir alet yardımıyla yapmış oldukları birbirine yakın ve paralel oyuk yollardır. Bu dekor tekniğine genellikle formların karnı ve karnının üstünde kalan kısımlarında raslanır. (Resim 60)

Resim 60: “Kule Biçimli Kap Kenarı Yük. 12 cm.

3. HİTİT SERAMİKLERİNDE KULLANILAN DESENLER

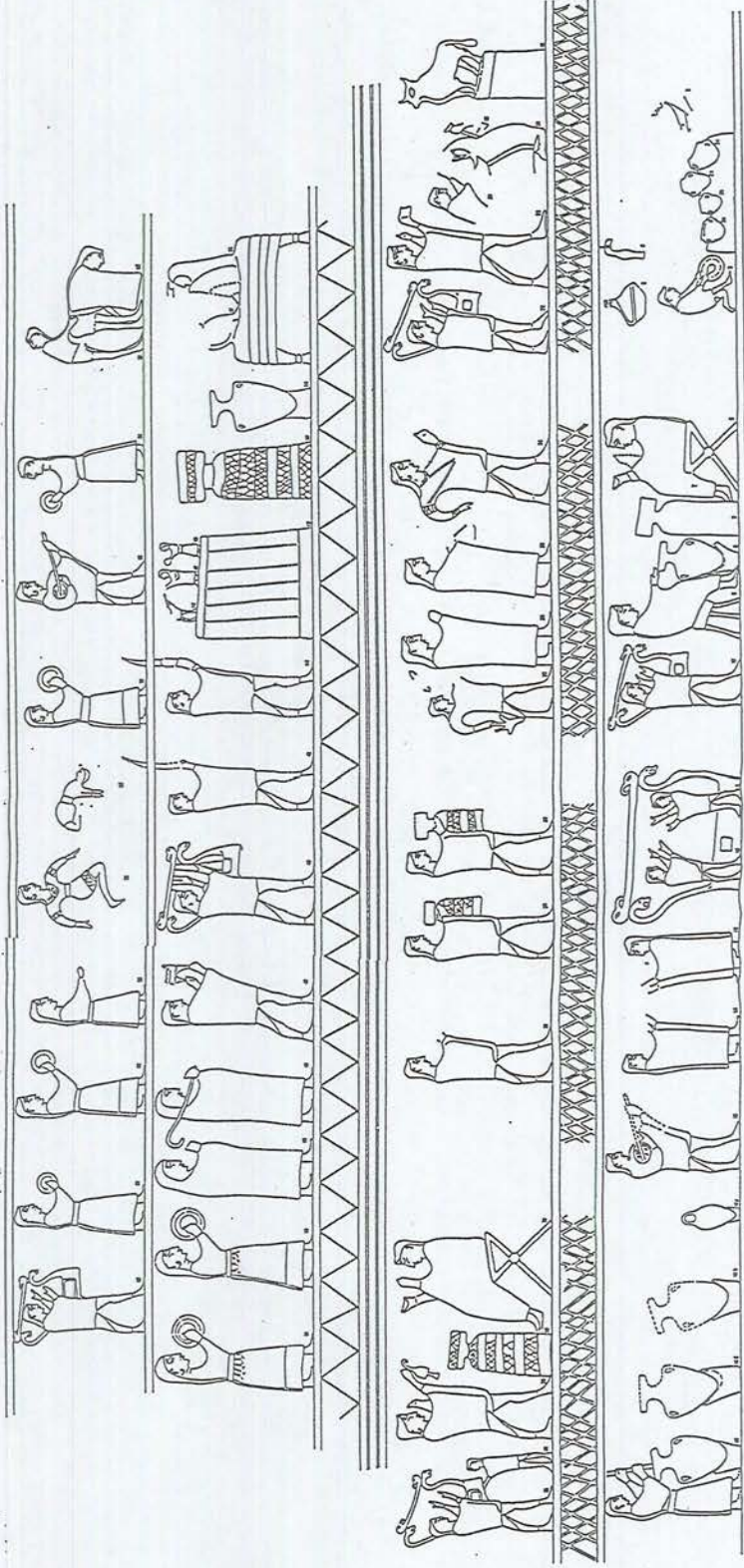
Desen sözcüğü dilimize Fransızca’dan girmiş bir sözcük olup genel olarak düz bir yüzey üzerine çizgilerle yapılan şekildir denilebilir.

Hititler, genellikle kült törenlerinde kullandıkları seramik kaplar üzerine desenler oluşturmuşlardır. Bu desenlerin konuları yine kült sahneleri ile ilgili olabildiği gibi, günlük yaşamdan esinlenen konular da olabilir. Genellikle bir olayın çeşitli sahneleri anlatımcı bir üslupla betimlenerek sergilenmiştir. Bu anlatımcı üslup nedeniyle insan faktörü ön plana çıkmıştır. İnsanlar yaptıkları işleri ifade eder bir şekilde frizler halinde istiflenmiş olarak yer almaktadırlar. Hitit seramik desenlerinde genellikle insan, hayvan, geometrik desenler ve bitki desenleri yalnız başına değil, bir kaçı bir arada olmak üzere kullanılmıştır. Hitit desenlerinin bir başka ana özelliği de,

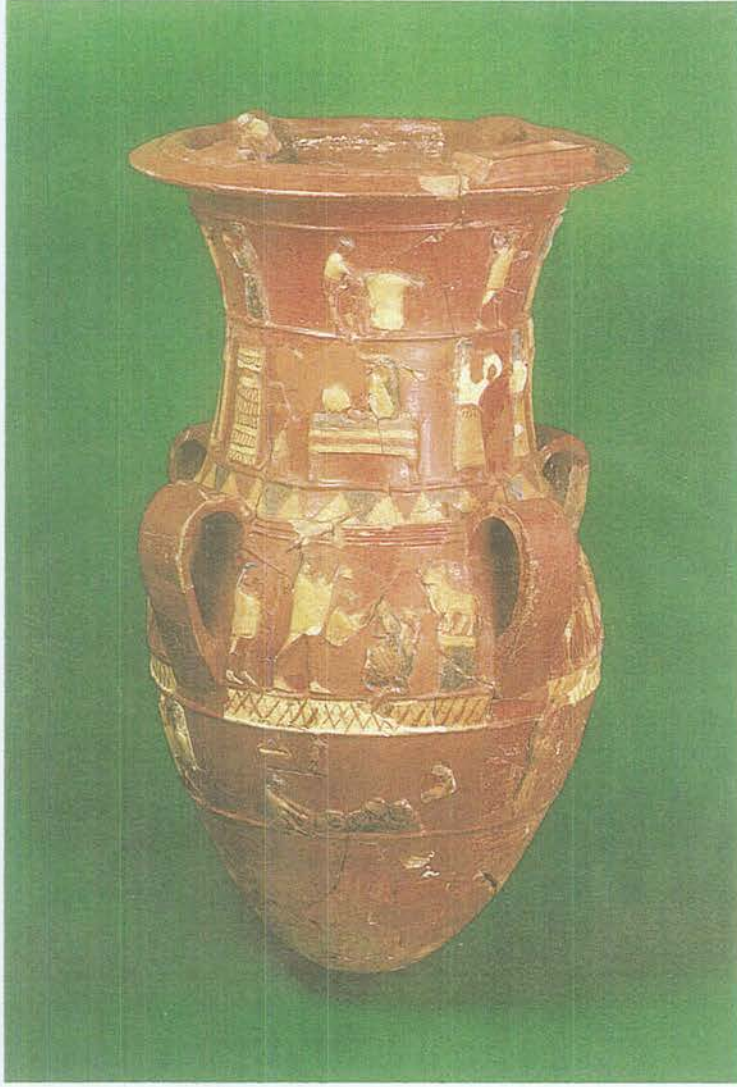
desenlerin farklı farklı teknikler kullanılması sonucu elde edilmiş olmasıdır. Bu desenler fırça ile kabartma tekniği ile, kalıp tekniği ile, kertik ve yivlerle ve formun üzerinde yapılan, serbest plastik çalışma ile oluşturulmuştur.

3.1. İnsan Figürlü Desenler

Hitit seramiklerinde insan figürlü desenleri çoğunlukla kült törenlerini konu alan kabartma dekorlu seramiklerde görebiliyoruz. Bunların en canlı örnekleri Bitik ve Kabartma Bezekli İnandık vazolarıdır. Bu kült vazolarından Kabartma Bezekli İnandık vazosunun üzerinde dört friz içinde "... dini bir törenin, kutsal izdivaç ritueli'nin safhaları başlangıcından sonuna kadar, çeşitli sahneler halinde tasvir edilmiştir. (Çizim 17) Esasta, bütün bu figürlerden, yani tanrılar-tanrıçalar, rahip-rahibeler, içki sunanlar, çalgı çalanlar, çanak-çömlek, içki hazırlayanlardan oluşan bu alay, bir kutsal izdivaç ritueli'ni temsil etmektedir. Figürler hareket halinde, bir yere erişmek için veya bulundukları yerde iş görmek üzere hazırlanmışlardır. Vücutların canlılığı, elbisenin altında dahi belli olmaktadır. Büyük akrobatın gövde hatları ne kadar belirgin ise, lir çalanların, tahtında oturan büyük tanrının karşısında içki sunanın, çanak-çömlek yapanın, boğayı kurban edenin hareketlerinde, vücudun enerji dolu karakteri yansımaktadır... Figürleri daima aralıklıdır; biri diğerine dokunmaz... Firizleri dolduran uzun boylu figürlerin, vazo gövdesinin yuvarlaklığına ustaca uydurulması, onları vazosunun organik bir parçası haline getirmiştir..."(Özgüç, 1998, s.24) Figürlerin bakışı işlerine yönelik olup yüz ifadeleri oldukça canlıdır. Kadın figürlerin saçları ayağa kadar uzun gösterilmiş, erkeklerde ise saçlar boynu örtecek şekilde tasvir edilmiştir. Figürlerin burunları alından düz bir hatla indirilmiş iri ve sivri, gözler iri ve badem şeklinde, kulakları belirgin, özellikle lir çalan erkeklerin kulaklarının küpeli oluşu dikkat çeken unsurlardır. Erkeklerin hiçbirinde sakal yoktur. Başlar profilden gösterilmiştir. Elbiseleri yaptıkları işe, konumlarına kadın ve erkek oluşlarına göre farklı özellikler gösterir. Figürlerin tamamında çizme şeklinde ayağı saran ayakkabı vardır. Dikkati çeken bir diğer unsur da erkek müzisyenlerin lir ve saz çalmalarına karşın, kadın müzisyenlerin yalnız çalpara çalıyor olmasıdır.

Çizim 17: Kabartma Bezekli İnandık Vazosunun Desen Çizimi

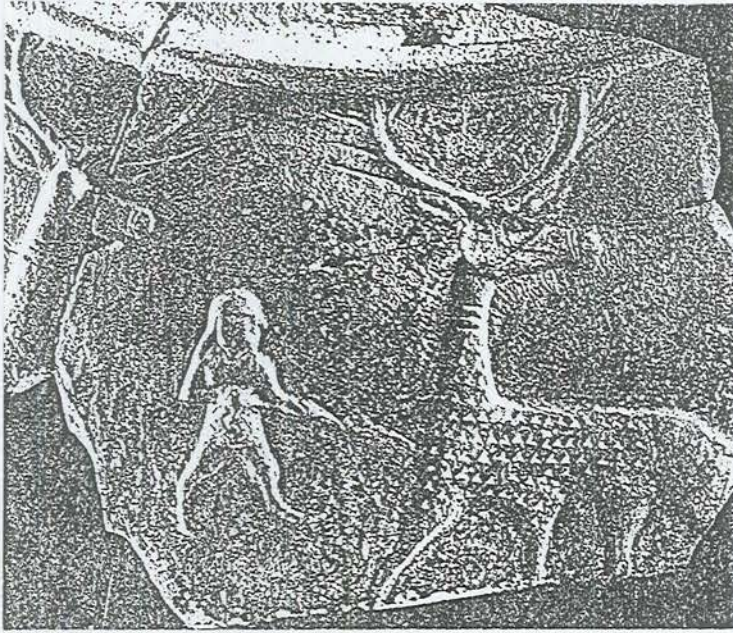

Resim 61: Kabartma Bezekli İnandık Vazosu

İkinci önemli örnek teşkil eden Bitik vazosunun üzerinde işlenen konu “Hieros Gamos/Kutsal Evlenme” törenidir. Burada da insan figürleri üslup olarak yukarıda konu edilen İnandık vazosu figürleriyle benzerlik gösterir. Burada da figürler hareket halinde olup canlı ve dinamiktirler. İnsan gövdeleri cepheden gösterildiği gibi bazen de profilden gösterilmiştir. Başlar profilden, gözler genellikle cepheden olup Hitit tipinin özgün profilini gösteren iri burun, içeri çekik ağız ve çenesi ile bütünlenmiştir. İnsan figürleri bu her iki vazoda da öylesine benzerlikler

gösterir ki T. Özgüç bunların aynı atölyeden çıkmış olduklarını “Bitik ve İnandıktepe vazolarının hamurları, astar teknikleri, süsleri, figürlerin uslubu arasındaki birlik/benzerlik, bunların aynı atölyenin eseri/işi olduğundan şüphe ettirmez” (Özgüç, 1988, s.36) diyerek ifade eder.

İnsan figürlü desenler bu iki kült vazonun dışındada pek çok eserde farklı konular halinde yer alır. Örneğin, “Selimli Vazosu’nda” av sahnesini konu alan bir betimleme mevcuttur. (Resim 62) Boğazköy’de bulunan bir vazo parçasında insan figürlü olup ayakları üstünde dönerek, dans eden bir dansör betimlenmiştir. Boğazköy’de, Alishar’da bulunan kırık kap parçaları üzerinde de insan figürleri yer almaktadır.

Resim 62: Selimli Vazosundan Avcı ve Geyikler

3.2. Hayvan Figürlü Desenler

Hitit seramiklerinde hayvan figürleri yer yer kabartmalı insan figürlerinin arasında görülebildiği gibi, bir av sahnesinde veya bir kült kabının üzerini bezemiş olarak da görülebilmektedir. Hititlerde en çok görülen hayvan figürleri geyik, karaca

(dağ keçisi) ve boğadır. Geyik figürü genellikle av sahnelerinde yer almış ve insan figürleri ile birlikte işlenmiştir. Bu üsluba örnek olarak Selimli’de bulunan üzerinde av sahnesinin işlendiği Selimli Vazosu gösterilebilir. Bir avcının önünde ve arkasında iki geyik görülmekte, avcının arkasındaki geyiğin başı avcıya dönük önündeki geyiğin başı geriye dönük durumdadır.

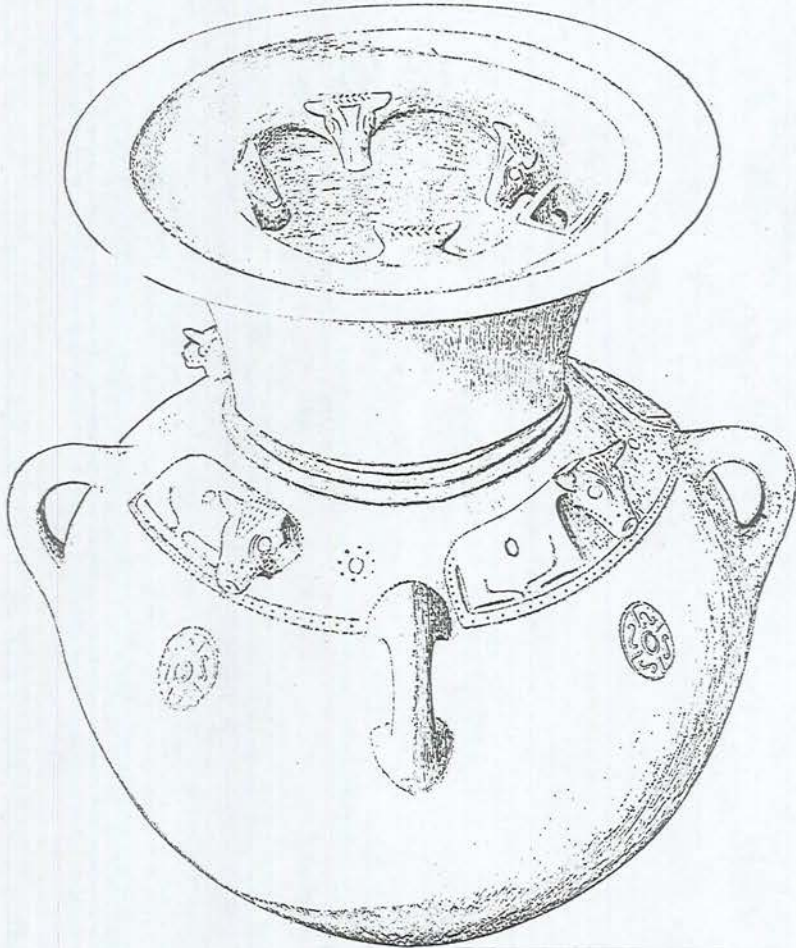
Karaca/dağ keçisi figürüne örnek olarak Boğazköy’de bulunan “Dağ Keçili Rölyefli Vazo” verilebilir. Bu vazonun üzerindeki kompozisyonda ayaklı ve geniş ağızlı bir vazonun iki yanında karşılıklı başları geriye çevrilmiş iki karaca betimlenmiştir. Karacaların her ikisinin de birer boynuzunun uçları vazonun üzerinde birbirine temas etmiş durumda olduklarından vazonun ağzına yakın bölgesinde uç uca doğal bir yay görünümü vermektedir. Karacaların iri gözlerini çevreleyen göz kapakları ve gözbebekleri kompozisyona canlılık katmaktadır. Ağız ve burunları da naturel bir görünüm vermektedir. Gövdeler durağan bir yapıda olup profilden gösterilmiştir. (Resim 63)

Resim 63: Dağ Keçili Rölyefli Vazo

Boğa figürü Hititlerde fırtına tanrısını temsil ettiğinden genellikle kült törenlerinde kullanılan vazolar üzerinde ve kompozisyonun önemli bir ögesi olarak tanrıların bulunduğu sahnelerde yer alır. Ayrıca “Eskiyapar vazosu”nda yer alan boğa başları bu ritüel vazoya önemli bir işlevsel özellik kazandırmaktadır. (Çizim 18)

Vazonun omuzu üzerinde çepeçevre yer alan yatar durumda başları plastik olarak işlenmiş dört adet boğa figürü yer alır. Hititlerde bu hayvan figürlerinden başka Büyük Hitit Krallık çağının son dönemlerinde yapılan tek renkli mat yüzeyli kaplar üzerinde at başlarına da raslanmaktadır. “...M.Ö. 14 yy’ın ilk yarısında hayvan gözleri, yüze oranla iri, oval biçimde, göz bebekleri çok iyi belli edilmiştir. Göz çevresi ve göz kapakları kordon gibi bir kabarıklıkla gösterilmiştir. M.Ö. 13. yy’da göz deseni değişmiş... son derece basite indirgenmiştir. Hayvanların çoğu atgiller türünden, uzun boyunlu, açık ağızlıdır. Gözler hep düğme gibidir. Bulunan beden, bacak ve ayaklar, kuyruklar daha çok boğaları anımsatmaktadır...”(Darga, 1992, s.217.)

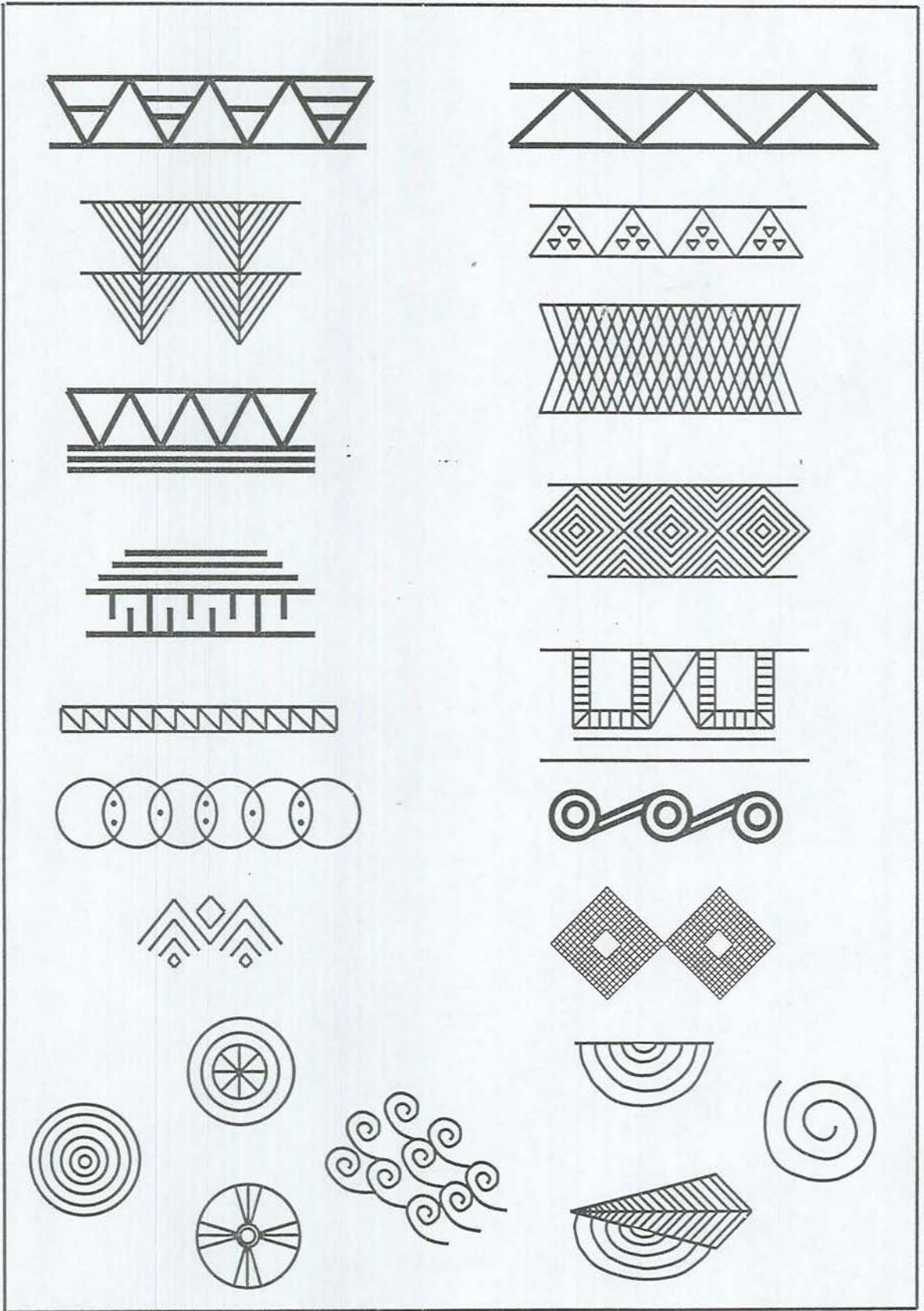

Çizim 18: Eskiypar Vazosu

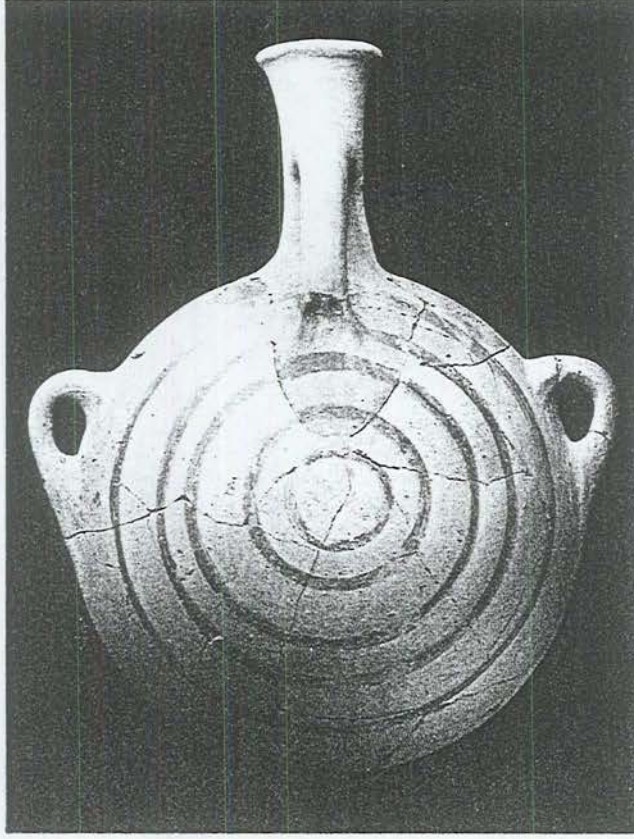
3.3. Geometrik Desenler

Hitit seramiklerinde farklı tarzlarda geometrik desenler görülmektedir. Geometrik desenler formun üzerinde kendi başlarına bir süs unsuru olabildiği gibi, insan ve hayvan motifleri arasında da bulunabilmektedir. Kabartma dekorlu seramiklerde frizler arasında frizleri ayıran bir bant şeklinde birbirini tekrar eden geometrik motiflerde görülür. Kabartmalı hayvan figürlerinin üzerinde de yer yer süsleyici bir unsur olarak geometrik motifler kullanılmıştır. Hitit yivli seramiklerin çeşitli yerlerinde yer yer üçgen içiçe geçmiş daire, yarım ay gibi geometrik şekiller kabartma dekoruyla oluşturulmuştur. Hitit matara formlarının gövdeleri üzerinde kalınlıkları eşit olmayan iç içe geçmiş daireler ve bunları kesen düz çizgilerin oluşturduğu çeşitli geometrik desenler yer alır. (Resim 64) Boğazköy’de bulunan üzerinde kabartma dekor tekniğiyle hilal ve üçgen deseni işlenmiş testi güzel bir örnektir. Geometrik desenlerin yer aldığı bir başka güzel örnekte “Resimli İnandıktepe Vazosu”dur. “Vazonun ağız üstünde kırmızı ve siyah renkli dikdörtgen (blok) motifler dönüşümlü olarak sıralanmış olmalıdırlar... Kulpların aşağısında ve arasında iki bölümde meyilli hat sıraları görülmektedir. Bunların solunda ise baklava dilimi şeklinde izler vardır. Kulpların altında, iki kırmızı hat arasındaki alanda, basamak şeklinde düzenlenmiş beş kırmızı (sağda) ve beş siyah (solda) dikdörtgen görülmektedir. Bu motif aralıklı olarak tekrar etmektedir. Bunun dışında vazo üzerinde, dağınık üçgenler de farkedilmektedir...” (Kulakoğlu, 1997, s.131)

(Çizim 19)

Çizim 19: Hitit Seramiklerinde Görülen Geometrik Desenler

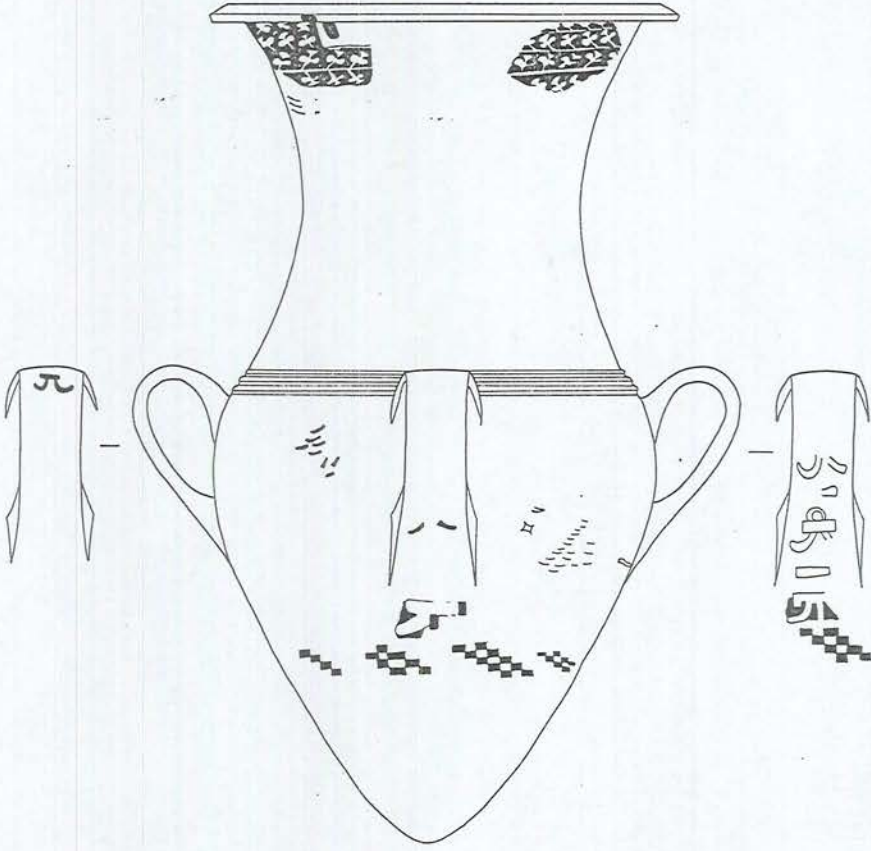

Resim 64: Matara. Yük. 42 cm.

3.4. Bitkisel Desenler

Hitit desenleri arasında bitkisel desenler az görülen bir çeşittir. Boğazköy’de bulunan kırık kap parçaları üzerinde stilize bitkisel motifler yer almaktadır. Kabartma dekorlu kaplar üzerinde de bitkisel motiflere rastlanır. Bitkisel desenler yüzeye çoğunlukla fırça dekor tekniği kullanılarak uygulanmıştır. “Eski ve Orta Hitit Çağı mühürlerinde stilize ağaç ve çiçek motiflerine çok rastlanır...” (Özgüç, 1988, s.61) Bu bitki motiflerinin yer aldığı bir kap örneği “Resimli İnandık Vazosu”dur. Bu vazonun boyunun üst kenarında yeralan “... zambak resimleri, tabiattakine uygun olarak, çok sık bir şekilde yapılmışlardır. (Çizim 20) Bunlar Boston ve N.Schimmel ritonlarında, Alacahöyük kabartmalarında görülen stilize çiçek ve ağaçların ilk örnekleridir...” (Özgüç, 1988, s.61) Hitit mühürlerinde görülen bitkisel desenlerin zenginliği seramik kaplar üzerinde görülmesede ele geçen örneklerden Hititlerin bitkisel motifleri yer yer kullandığını görüyoruz. Bitkisel desenlerin yer aldığını

gösterir bir başka örnekte Boğazköy’de “Aşağı Şehir” kazılarında bulunmuştur. Kırık bir parça üzerinde “... rölyef olarak bitkisel bezek altında, harp çalan müzisyen başı...” (Darga, 1992, s.64) yer almaktadır.

Çizim 20: Resimli İnandık Vazosu

Dördüncü Bölüm

HİTİT SERAMİK SANATI ÜZERİNE GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELER

1. HİTİT SANATININ GÜNÜMÜZ SERAMİK SANATINA ETKİLERİ

Hitit seramik eserleri denince ilk akla gelen mükemmel örneklerdeki estetik ölçü ve teknikteki başarı yadsınamaz bir gerçektir. Hititlerin dinsel seramiklerine verdikleri önemin sonucunda gerçekleşen bu estetik formlar, o günün sanatçıları tarafından atölyelerde üretilmiştir. Sanatçılar duygu ve düşüncelerine, düş güçlerininide ekleyerek estetik ve fantastik formlar gerçekleştirmişlerdir. Hititli sanatçıların, yaptıkları bu dinsel seramikler çoğunlukla kral tarafından kült törenlerinde kullanılmış ve Hititli insan psikolojik işlevlerini yerine getirerek doygunluğa ulaşmıştır. Hitit seramikleri dekor ve desenleri zaman zaman günümüz seramik sanatçılarının konusu olabilmış ve yorumlanmıştır. Hitit'in güneş kursları, hayvan figürleri, tanrıçaları günümüz sanatçılarının elinde yeniden hayat bulmuş, çağdaş yaşamın değerleriyle özümşenerek seramik sanat eserleri olmuş ve izleyicisine sunulmuştur. Günümüz seramik sanatçılara arasında Anadolu'nun kültür zenginliğini, yaptığı çağdaş seramik eserlerle birleştirmeyi ve yeniden yorumlamayı çok güzel bir üslupla gerçekleştirenler bulunmaktadır. Hitit'in; fırtına tanrısının kutsal hayvanı olan boğa, bir başka kutsal hayvanı geyik, kadın tanrıçaları, maden sanatında görülen bronz heykelcikler, kabartma sanatındaki konular, bugünün sanatçıları arasında sevilerek yorumlanmakta, sanat eseri haline dönüşmektedir.

2. HİTİT FORM VE DESENLERİNDEN ETKİLENEN SERAMİK SANATÇILARI

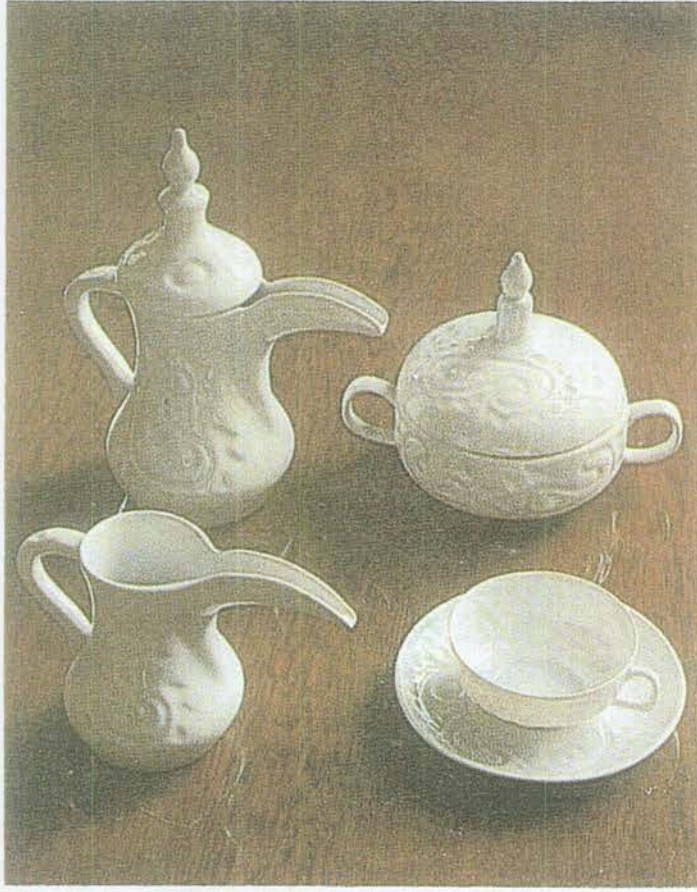
Günümüz seramik sanatçıları arasında “Hitit Sanatı”ndan etkilenen ve özgün sanat eserleri veren sanatçılar arasında Füreyâ Koral, Sadi Diren, Güngör Güner, Erdiñ Bakla, Sibel Sevim ve Cemalettin Sevim yer alırlar.

2.1. Füreyâ Koral (1910-1997)

Seramik sanatını çok sevérek seçén ve özgün sanat eserleri veren sanatçı bir söyleşisinde şöyle der; “... Çalışmalarımı bir yere dayandırmak, bir birikimden yola çıkmak kaçınılmazdı. Başka türlü söz konusu değildi. Nitekim, ondan sonraki evreler, yaptığım hiçbir şey rastlantıların sonucu olmadı. Hayır, hepsi seçimle, bilinçli seçimlerle birbirini izledi... Sonra 1951-52’de Hitit Müzesi çok etkiledi beni. Bütün bir dönem, Hitit Güneşi, Hitit motifleri egemen oldu çalışmalarına, formlarına...” (Oral, 1997, s.8)

Yüzyıllar öncesinin, binlerce yılın gözden geçirilmesi onun sanatını oluşturmuştur. Hitit, Frig kapkacağını o uygarlıkların yaşama biçimini hiçbir zaman gözden kaçırmamıştır. Günümüz yaşamından uzak durmadığı gibi.

Hitit formlarında en göze çarpan özelliklerden biri olan gaga ağız, sanatçının yorumuyla, kahve seramikleri formlarında başarıyla uygulanmıştır. (Resim 65)

Resim 65: Kahve Seramikleri Sergisinden Tasarım

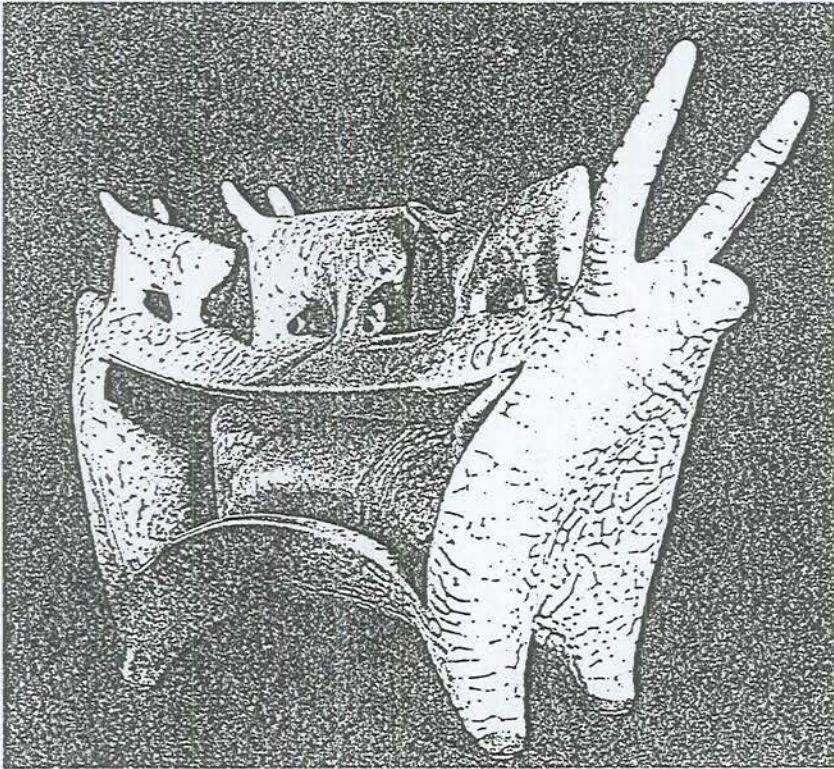
2.2. Sadi Diren (1927)

“Sanatçının figürlerindeki özgünlük ve yetkinlik, geçmişi gözden kaçırmayışının ürünüdür... Yüzyıllar öncesinin, binlerce yılın gözden geçirilmesi, onun sanatını oluşturmuştur... Seramiğindeki boyut heykele değin uzanır...” (Sözen, 1984, s.9)

Çağdaş seramik sanatına özgün eserler veren sanatçının çalışmalarında insan ögesi önemli bir yer tutmaktadır.(Seramik Sanatında Eğitim ve Endüstri, Ocak 1984, S.63)

“Sadi Diren Anadolu topraklarındaki tarihsel ve kültürel birikimi bugüne dek en iyi kullanan sanatçılardan biri oldu. Öz kültürünü benimsedi ve Anadolu çıkışlı pek çok eser üretti. Çamur onun elinde bu kültür zengini topraklarda geçmişinden kopmadan yeniden hayat buldu. ... Hitit güneş kursları, çeşitli hayvan figürleri, bereket tanrıçaları yeniden 20. yy.’ın sanat ortamına gözlerine açıldılar.” (Sadi Diren Sergisi Kataloğu, Aksanat, 1995, s.3)

Sanatçı aşağıda bir eserinde görüldüğü gibi konu olarak boğayı seçmiştir. Boğa Hitit’lerin tanrılarından biri olan fırtına tanrısının kutsal hayvanıdır. Sanatçının kendi yorumuyla gerçekleştirdiği “Boğa heykeli” çok başarılı bir çalışma olmuştur. (Resim 66)

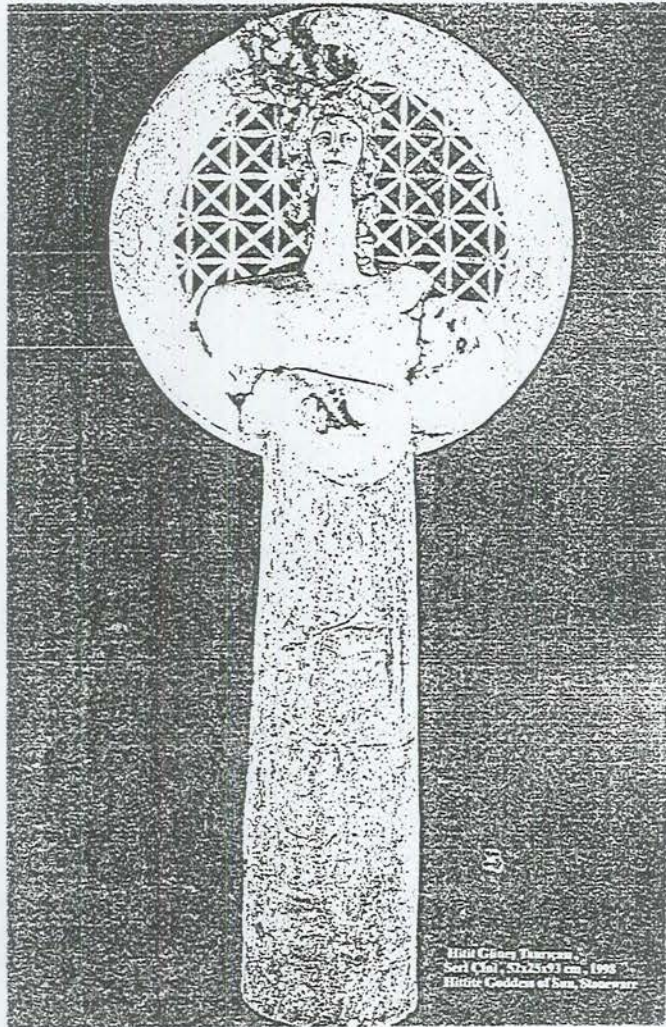

Resim 66: Boğa Heykeli

2.3. Erdinç Bakla (1939)

Sanatçı hemen hemen her teknikte ve form çeşitliğinde eserler vermiş ancak 1977 tarihinden sonra yalnızca seramik büst ve heykeller yapmaya başlamıştır.

“... Erdinç Bakla imzalı seramikler, insanı bilinmeyen uygarlıklara doğru esrarlı bir yolculuğa davet ediyorlar. Hititlerden, Yunanlılara zamanın şafağından günümüze kadar birikmiş sosyal tortunun şahitleri olan bu ilginç yüzler arasına çıkarılıyor zaman ve bellek...” (Seramik Dünyası Dergisi, S.19, 1996, s.20)

Resim 67: Hitit Güneş Tanrıçası, Yük.: 93 cm., Gen. 52 cm.

Sanatçı bir eserine konu olarak “Hitit Güneş Tanrıçası”nı seçmiştir. Anadolu Uygarlıkları konusundaki araştırmaları sonucunda, Hitit güneş kurslarından ve tanrıçalarından esin alan sanatçı yeni sentezler yaparak modern sanat eseri olan Resim 67’deki heykeli gerçekleştirmiştir.

2.4. Güngör Güner (1941)

Günümüz sanatçıları arasında torna çıkışlı özgün eserler ile tanınan sanatçının önemle üstünde durduğu bir özellik kendi deyişi ile “seramiğin altının toprak, üstünün cam olduğunun görülmesi düşüncesi” seramiklerinde ilk bakışta algılanıyor. “... Bu seramiklerde renkler, sanatçının yalnız teknik bilgisinin birikimi ile bir yoruma ulaşmasının sonucu değil, bu renkler çok eskilere giden bir geleneğin çağların ötesinden varlığını koruyarak günümüze değin gelmiş bir renk anlayışının günümüzdeki bir sonucu gibi...” (Madra, 1985, s.36)

Hitit tarihinden ve kültüründen etkileşim alan sanatçılar arasında Güngör Güner’i de saymak mümkündür. Gençlik yıllarında Hitit seramiklerinden izler taşıyan eserler vermiş, fakat form bakımından tamamen bağımsız yorumlar ortaya koymuştur.

Sanatçının çömlekçi tornasında çekmiş olduğu, (Resim 68) iki vazo üzerinde Hitit sanatında görülen desenlerin yorumları görülmektedir.

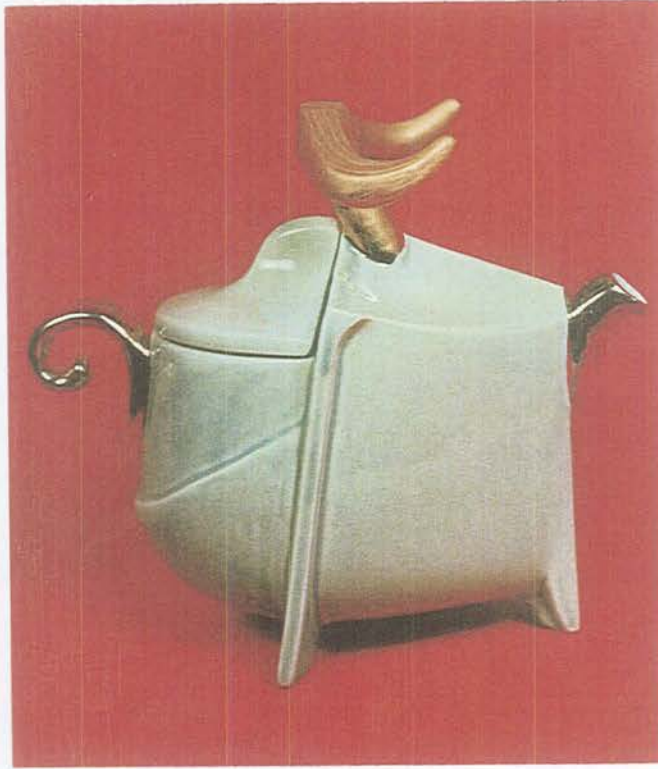
Resim 68: Vazolar

2.5. Ekrem Kula (1954)

Sanatçı Hitit uygarlığı ile tanışıklığının Boğazköy'e yakın bir bölgede görev yaptığı sırada olduğunu, yapılan kazıları izlemesi ve Boğazköy Müzesi'ndeki eserleri görmesiyle de bu uygarlığa karşı ilgisinin arttığını söylemektedir. Çarkta yapılan bu mükemmel seramiklerin geçmişi incelendiğinde, Anadolu'da geleneği olan çarkta şekillendirilmiş seramiklerin, Hitit uygarlığı döneminde yeni formlarıyla gelişerek mükemmelliğe ulaştığı görülmektedir.

Sanatçı Anadolu'da yaşamış olan ve gelenek oluşturmuş seramiklerle ilgili olarak bir yazısında şöyle der. Gelenek ötesi fikrinden hareketle; "Sonuç olarak geleneği olan sanatı, geleceğin potasında yoğurarak daha geniş yaratıcılığın olabilirliğini sunan, görsel ve düşünselliğe yönelik çalışmalar yapabilmektedir..." (Kula, 2000, s.5)

Sanatçı çoğunlukla torna çıkışlı özgün formlar yapmakta ve yaptıklarında Anadolu Uygarlığı eserlerinin etkileşimi görülmektedir. (Resim 69)

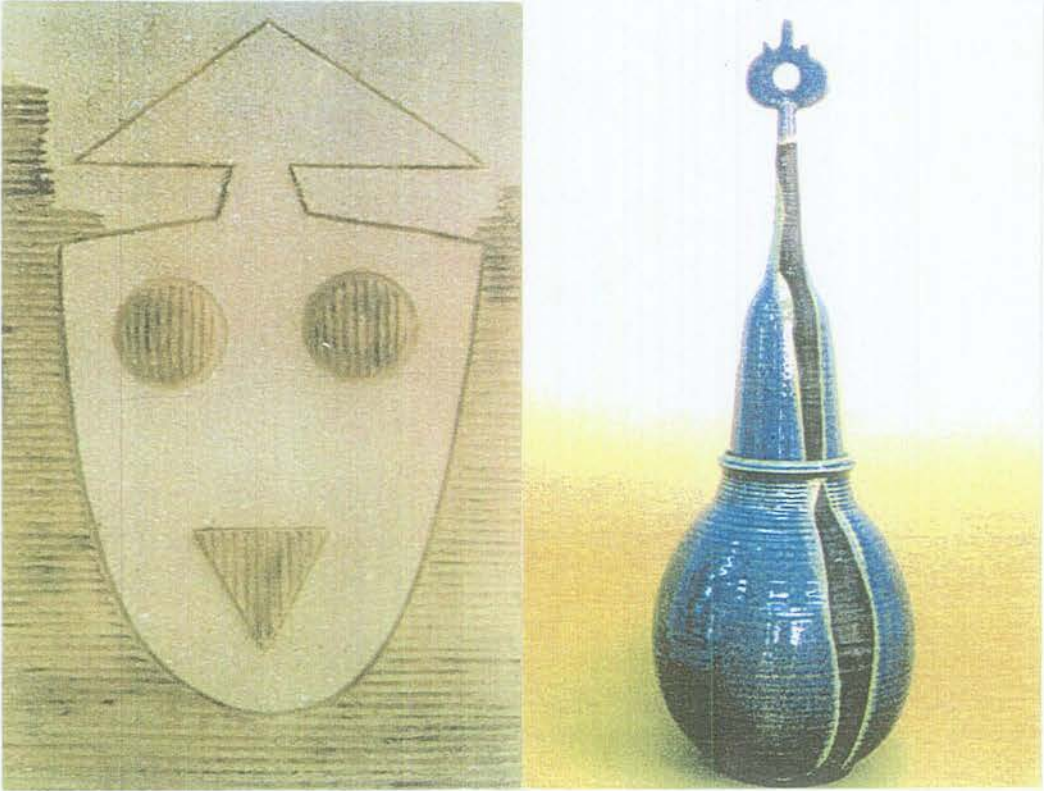
Resim 69: Endüstriyel Hitit Boğası Çaydanlık. Boyutları 25x35 cm.

2.6. Cemalettin Sevim (1957)

Sanatçının çömlekçi tornasında şekillendirdiği formlar, uzun boylu, ince gövdeli, zarif Hitit formlarının yeniden yorumlanmasıyla oluşmuş, özgün seramiklerdir. Günümüzden binlerce yıl önce yaşamış olan Anadolu

Medeniyetlerinde görülen formlar sanatçının ellerinde kendi yorumuyla yeniden hayat bulmuştur. “Büyük bir teknik beceri ile çömlekçi tornasında şekillendirilen formlar üzerinde heykelimsi tatları oluşturan soyut idollerin şekillendirilmesiyle oluşturulan kapakların, form ile uyumu Sevim’in Anadolu Medeniyetlerinden yoğun bir biçimde etkilendiğini vurgulamaktadır. İlk bakışta işlevsel görülen formlar, kullanılan soyut idollerin simgesel biçimleriyle, kavramsal biçimlere dönüşmekte, formun etkinliğini ortaya koymaktadır. Çalışmalarında idolleri bazen kendi gerçekliği içinde ortaya koyarken, bazen de iç duyarlılığındaki etkilerini bir yansıma olarak, kendine özgü bir biçimde çağdaş yorumlamalar ile sunmaktadır...” (Çobanlı, 2000, s.78)

Sanatçı torna formlarının yanında Hititlerden esinlenerek duvar elemanları yapmıştır. (Resim 70)

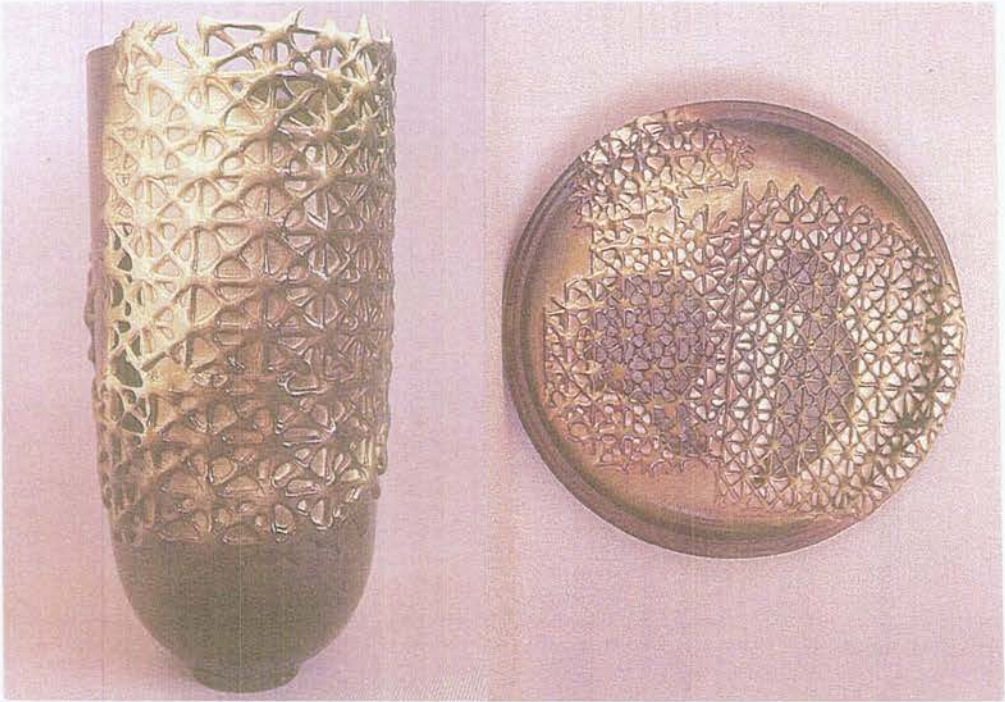

Resim 70: Duvar Elemanı ve Torna Form. Boyutları; Duvar Elemanı 55x35, Torna Form 45x20

2.7. S.Sibel Sevim (1964)

Geçmiş çağlardaki medeniyetlerde yapılan sanatlar insanları her zaman etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Günümüzde de değişik sanat alanlarındaki sanatçıların, bu eserlerden esinlenerek ürettiği eserlerinde, değişik kültürlere ait etkileşimler bulunmaktadır. Bazı sanatçılar bunları resimlerinde, heykellerinde kullanmışlar, bazıları da seramik eserlerinde kullanmışlardır.

Seramik sanatçısı Sibel Sevim'in eserlerinde bu etkileşimin dekoratif boyutu görülmektedir. Sanatçı eserlerinde Anadolu Medeniyetlerinden "Hititlerin" ve değişik kültürlerin biçim ve desenlerini alarak onların gerçek kimliğinde olduğu gibi yorumlayarak kullanmıştır. Çalışmalarında geçmiş kültürlerin mozaikini oluşturan motiflere (alemler, tanrıçalar, çini motifleri, ahşap ve demir işçiliğinde kullanılan motifler, dantel motifleri, vs.) göndermeler yapan sanatçı, geçmişin izlerini izleyicilere duyumsatmaya çalışmaktadır. (Resim 71)

Resim 71: Vazo ve Duvar Tabakı. Boyutları Vazo Yüksek. 30 cm., Tabak ø 35 cm.

3. HİTİT FORM, DEKOR VE DESENLERİNİN GÜNÜMÜZ SERAMİK ENDÜSTRİSİNE ETKİLERİ

Hititlere ait, form, dekor ve desenler seramik endüstrisinde kullanılmaktadır. Özellikle turistik satış amaçlı yapılan imitasyonlar arasında boğa ve arslan ritonu; gaga ağızlı testi ve çeşitli formlar yer almaktadır. (Resim 72)

Hititlere ait bazı desenler, seramik sektörünün büyük ve küçük üreticileri arasında yeni yorumlarıyla kullanılmaktadır. Türkiye'nin ve dünyanın büyük üreticileri arasında yer alan Toprak Seramik, yenilikçi ve kaliteli ürünleriyle farklı taleplere cevap verebilmek üzere geniş bir ürün yelpazesi, zengin desenler arasında Hitit desenlerine de yer vermiştir. Bir Hitit mühür baskısı, bir alem deseni, Tanrıça Kubaba, Hitit çivi yazıları arasında yorumlanarak fayanslar üzerine elek baskı yöntemiyle uygulanmıştır. (Resim 73)

Resim 72: Boğa Heykeli

Resim 73: Endüstriyel Fayans Tasarımları

4. HİTİT SERAMİK SANATIYLA İLGİLİ UYGULAMA VE YORUMLAR

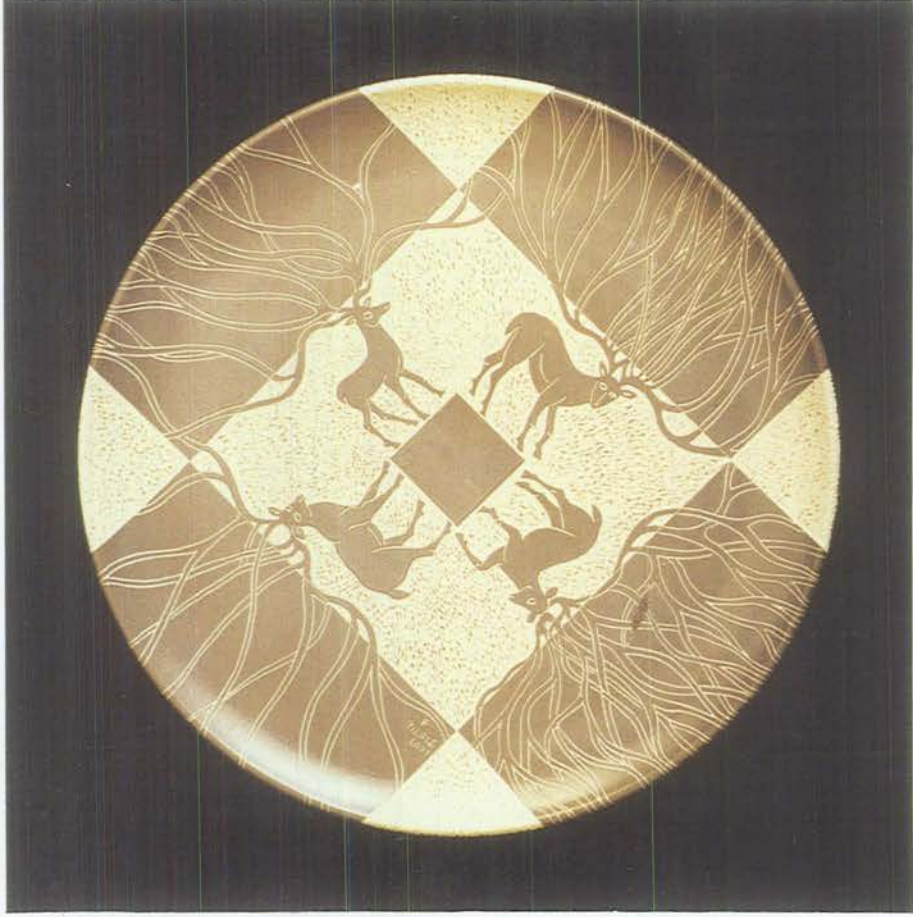
Resim 74: Duvar Tabagi ø 43 cm.

Resim 75: Duvar Tabagi ø 43 cm.

Resim 76: Duvar Tabakası ø 43 cm.

Resim 77: Duvar Tabagi ø 43 cm.

Resim 78: Duvar Tabağı ø 43 cm.

SONUÇ

Kendilerinden önce, Anadolu'da yerleşik bir medeniyet olan Hattilerin üzerine kurulan Hitit medeniyeti, Anadolu'da bin yılı aşkın bir süre, güçlü bir medeniyet olarak, varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hitit medeniyetinin büyüklüğünü, onların yazılı tarihlerinin varlığı ile de biliyor ve tanıyoruz. Bu yazılı tarih, Hititlerin sosyal, siyasal ve kültürel varlıklarını daha açık ve güvenilir zeminlere taşıyabilmektedir. Hitit kültürünün varlığını ve yazılı tarihini, birkaç bin yıl boyunca doğa şartlarına karşı koyarak, gün ışığına çıkarıp, günümüze taşıyabilme onurunu, Hitit Seramiği'ne ve Seramik Tabletleri'ne teslim etmek hiçte haksızlık olmayacaktır.

Hititler'in sosyal ve kültürel hayatları, seramiklerine yoğun bir şekilde yansımış; seramiklerinin form, dekor ve desen konularının şekillenmesinde kültürel ve sosyal yaşamları belirleyici olmuş, özellikle form bakımından şaşırtıcı bir zenginlik ve çeşitlilik kazanmıştır. Bu form zenginliğini ve çeşitliliğini, Hititler'in seramiği bir çok alanda kullanmak istemeleri ile açıklamak, sanırım yanlış olmayacaktır. Öyle ki, seramikten bir dişli kaide dahi yapmışlar, fakat bu dişli kaidenin ne işe yaradığı konusunda henüz kesin bir açıklama yapılamamış ise de, bu dişli form ile sanki teknik bir probleme çare buldukları veya aradıklarını düşünmemek mümkün değildir.

Kült törenlerine oldukça önem veren Hititler'in, bu törenlerin her aşamasında kullanmak üzere, amaca uygun (fonksiyonel) formlar yaratırken, aynı zamanda, estetik kaygıları da birlikte taşımış olduklarını ve zaman zaman estetik kaygının ön plana çıktığını görerek, günümüzden III-IV bin yıl evvel şekillenen bu seramikleri yapan sanaçları takdir etmemek mümkün değildir.

Hititler'in seramik formlar konusunda gösterdikleri bu şaşırtıcı zenginlik ve çeşitlilik, desen ve dekor konularında aynı oranda görülmemekte ise de, özellikle kült törenlerinde kullanılan özel seramikler üzerinde, narasyon denen anlatımcı bir üslupla yaptıkları kabartma dekorlu, figüratif desenli, uygulamaların güzelliği ortadadır.

Buradan hareketle ibadethane veya saray himayesinde çalışan Hititli sanatçıların, desen ve dekor çalışmalarını özellikle kült törenlerinde kullanılmak üzere yaptıkları seramiklerde bir ayrıcalık olarak uyguladıkları düşünülebilir.

Bu tez konusu, Hitit Uygarlığı'nın seramik formlarını, dekor tekniklerini ve desenlerini, kapsamlı bir biçimde ele alıp, belli bir sistematik içinde inceleyerek, Hitit sanatının günümüz seramik sanatına etkilerinin varlığını örneklerle sunmaktadır.

EKLER

ÇİZİMLER

- Çizim 1:** "... Hitit Savaş Tanrısı. Yük. 200 cm." (Akurgal, 2000, s.155)
- Çizim 2:** "Ugarit Kral II. Mursili'nin adını ve sanlarını taşıyan mühür" (Akurgal, 1995, Şekil 16)
- Çizim 3:** II. Tip Yuvarlak Ağızlı Testi. "Yük. 16 cm., gen. 9 cm. Kızıl devetüyü renginde..." (Emre, 1978, s.29)
- Çizim 4:** Yonca Ağızlı Testi. "Yük. 14 cm., gen. 10 cm. Kiremit renginde astarlı..." (Emre, 1978, s.27)
- Çizim 5:** Kulplu Bir Çanağın Ağız Kısımından Kırık Bir Parça. "Çanağın ağız kenarına bağlı kulbun ucu boğa başı biçiminde. Kahverengi astarlı..." (Özgüç, 1988, s.13)
- Çizim 6:** Farklı Biçimlerde Kulpsuz Çanak Örnekleri. (Özgüç, 1988, s.153)
- Çizim 7:** Maşrapa. "Yük. 18 cm., gen. 18,1 cm. Boz astarlı ve perdahlı..." (Özgüç, 1988, s.13)
- Çizim 8:** Çaydanlık. "Yük. 22,7 cm., gen. 7,8 cm..." (Özgüç, 1988, s.164)
- Çizim 9:** Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap. "Yük. 13,6 cm., gen. 7,7 cm..." (Özgüç, 1988, s.165)
- Çizim 10:** Çift Kulplu Orta Boy Vazo. "Yük. 22,8 cm., gen. 13,6 cm. Açık kahverengi astarlı, parlak perdahlı..." (Emre, 1978, s.32)
- Çizim 11:** Kantaros. "Yük. 22,4 cm., ağız çapı 19,9 cm., göbek çapı 18,5 cm. Kızıl-kahverengi astarlı, parlak perdahlı..." (Emre, 1978, s.32)

- Çizim 12:** Mezar Küpü. “Yük. 142 cm., gen. 82 cm. Açık kırmızı astarlı, iyi perdahlı...” (Emre, 1978, s.17.
- Çizim 13:** Buhurdanlık. “Yük. 55 cm., gen 32 cm. Kahverengi hamurlu, kırmızı parlak astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.13)
- Çizim 14:** Çeşitli Boylarda Şişe Kesitleri. “...Silindirik gövdeli şişeler...” (Özgüç, 1982, s.25)
- Çizim 15:** Gövdesi Boru / Koş Bıçimli Libasyon Kabı. “... Libasyon kabıdır... uzunluğu 59,1 cm.” (Fischer, 1963, s.150)
- Çizim 16:** Boru Bıçimli Kap. “Yük. 30,2 cm., yatay borunun uzunluğu 25,7 cm., çapı: 3,15 cm., dörtgen kesitli ayağın kalınlığı 3,05-3,15 cm., ortadaki ayağın maks. gen. 4,15 cm. Açık kahverengi, iyi işlenmiş hamurlu. Açık kızılkahverengi astarlı. Parlak perdahlı...” (Kulakoğlu, 1997, s.213)
- Çizim 17:** Kabartma Bezekli İnandık Vazosunun Desen Çizimi. (Özgüç, 1988, s.64)
- Çizim 18:** Eskiypar Vazosu Çizimi. (Özgüç, 1982, s.?)
- Çizim 19:** Hitit Seramiklerinde görülen geometrik desenler.
- Çizim 20:** Resimli İnandık Vazosu. Yük. 87 cm., gen. 53 cm. (Özgüç, 1988, s.161)

RESİMLER

- Resim 1:** “Boğazköy’de Sfenksli Kapı’nın altında yer alan 70 m. uzunluğundaki bu potern düşmana karşı baskın çıkartma yapmak için kullanılan bir tüneldir...” (Akurgal, 2000, s.156)
- Resim 2:** “Dövk’te bulunmuş bronz tanrı heykelciği... Yük. 11,4 cm.” (Darga, 1992, s.36)
- Resim 3:** “Güneş kursu... 24 cm.” (Akşit, 1981, s.21)
- Resim 4:** “Alacahöyük (a, c) ve Boğazköy (b) sur kapıları sfenksleri...” (Akurgal, 2000, s.149)
- Resim 5:** “Dağ tanrısı heykelciği, Fildişi. Yük. 3,6 cm...” (Uygurlıklar Ülkesi Türkiye, 1985, No: 124)
- Resim 6:** “Ayakta tanrı heykelciği. Dağ kristali (Steatit) Yük. 6,4 cm., gen. 4,9 cm. (Uygurlıklar Ülkesi Türkiye, 1985, No: 125)
- Resim 7:** “İkiz Boğalar. Pişmiş Toprak. Yük. 90 cm...” (Darga, 1992, s.41)
- Resim 8:** “Yazılıkaya tapınağının ana sahnesinin Berlin Müzesi’ndeki alçı kalıbı” (Akurgal, 1995, Levha 41.a)
- Resim 9:** “Malatya-Aslantepe “Aslanlı Kapı” Kapı aslanı...” (Darga, 1992, s.224)
- Resim 10:** “Malatya-Aslantepe. Aslan avı. Assurlaşmış... Geç Hitit stilinde.” (Akurgal, 1995, Levha 112.a)
- Resim 11:** “Tarsus mühürü olarak tanınan hematit mühür...” (Akurgal, 1995, s.70)

- Resim 12:** “Gaga ağızlı kap... Yük. 32,6 cm. Alişar. Hatti-Hitit Beylikler Dönemi...” (Akurgal, 1995, Levha 26)
- Resim 13:** “Gaga ağızlı kap. Yük. 35,8 cm. Alacahöyük. Hatti-Hitit Beylikler Dönemi. (Akurgal, 1995, Levha 28)
- Resim 14:** “Gaga ağızlı testi... Yük. 39,9 cm. Kültepe. Hatti Hitit Beylikler Dönemi...” (Akurgal, 1995, Levha 29)
- Resim 15:** “Aslan heykelciği. Dnsel sunu-kabı... Yük. 20,5 cm. Kültepe, Hatti-Hitit Beylikler Dönemi...” (Akurgal, 1995, Levha 22.c)
- Resim 16:** “İkiz boğalar... Yük. 90 cm. ... Boğazköy, Hitit Eski Krallık Dönemi...” (Akurgal, 1995, Levha 33)
- Resim 17:** “Bitik vazosu. Kabartmalarla bezeli kap... Yük.36,5 cm. ... Eski Hitit Krallık Çağı” (Akurgal, 1995, Levha 30)
- Resim 18:** “İnandık vazosu. Kabartmalarla bezeli kap... Yük. 82 cm. ... Eski Hitit Krallık Çağı (Anadolu Medeniyetleri Mze Kataloğu, 1997, s.123)
- Resim 19:** “Tek kulplu matara ... Yük. 28-38 cm. arası” (zgç, 1982, s.30, Lev. 46-7)
- Resim 20:** “Selimli Vazosundan avcı ve geyikler...” (Darga, 1992, s.62)
- Resim 21:** Gaga Ağızlı Testi. “Yük. 51 cm., gen. 16,5 cm. Kırmızı astarlı, perdahlı. Kulpların kesiti. Üçgen...” (zgç, 1988, s.10)
- Resim 22:** I. Tip Yuvarlak Ağızlı Testi. “Yük.19,8 cm., gen. 12,2 cm. Açıık kırmızı astarlı, iyi perdahlı, tek kulbu yuvarlak kesitli...” (Emre, 1978, s.28)

- Resim 23:** Gagası Boğa Başı Biçimli Testi. “Yük. 103 cm., gen. 56 cm. Kırmızı astarlı, perdahlı. Kulpların kesiti üçgen...” (Özgüç, 1988, s.11)
- Resim 24:** Şişe Biçimli İri Testi. “Yük. 59 cm., gen. 19,5 cm., Kahverengi astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.11)
- Resim 25:** Kulpsuz Çanak. “Yük. 3,7, gen. 14,5 cm. Kırmızı astarlı, iyi perdahlı...” (Emre, 1978, s.33)
- Resim 26:** Çaydanlık. “Yük. 22,7 cm., gen. 7,8 cm. Kırmızı astarlı, parlak perdahlı, sepet kulbun kesiti yuvarlak...” (Özgüç, 1988, s.12)
- Resim 27:** Çift Gövdeli, Tek Boyunlu Kap. “Yük. 13,6 cm. gen. 7,7 cm. Kırmızı astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.13)
- Resim 28:** Çift Kulplu İri Boy Vazo. “Yük. 40,5 cm., gen. 32 cm. Boz astarlı...” (Özgüç, 1988, s.14)
- Resim 29:** “Kabartma Dekorlu İnandık Vazosu, Yük. 82 cm., ağız çapı 46 cm., kulpları arasındaki genişlik 51 cm., kulpsuz gövde genişliği 43 cm....” (Özgüç, 1988, s.16)
- Resim 30:** Kulpsuz Vazo. “Yük. 29,7 cm., gen. 15 cm., Kahverengi astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.13)
- Resim 31:** “Yük. 18 cm., gen. 25,5 cm., çevre çapı 12,7 cm...(The Anatolian Civilisations, 1983, s.244)
- Resim 32:** Matara. “Yük. 49 cm., gen. 36 cm. Kırmızı astarlı, parlak perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.12)

- Resim 33:** İbrik. “Yük. 21,6 cm., gen. 18 cm. Boz astarlı perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.31)
- Resim 34:** Erzak Küpü. “Yük. 62,5 cm., gen. 49,5 cm. Devetüyü hamurlu, kahverengi astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.14)
- Resim 35:** Banyo Kabı. “Yük. 95 cm., gen. 57 cm., Devetüyü Hamurlu, kahverengi astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.67)
- Resim 36:** Kapak. “Kırmızı astarlı, güzel perdahlı...” (Arık, 1937, S. CXXVII)
- Resim 37:** Tencere. “Yük. 18 cm., gen. 18.1 cm. Boz astarlı, perdahlı ...” (Özgüç, 1988, s.13)
- Resim 38:** Huni. “Yük. 18 cm., gen. 27.6 cm. Kahverengi hamurlu, kırmızı astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1988, s.65)
- Resim 39:** Ocak Maltız. “gen. 30.8 cm...” (Özgüç, 1982, s.37)
- Resim 40:** Mangal Maltız. “...72,6x45, 5x39,4 cm. Açık kırmızı astarlı. Kaba hamurlu, kalın cidarlı...” (Özgüç, 1982, s.38)
- Resim 41:** Çömlek. “Yük. 22.4 cm., gen. 23.8 cm. Açık kırmızı astarlı...” (Özgüç, 1982, s.37)
- Resim 42:** Dişli Kaide. “Yük. 43.3 cm., gen. 31.8 cm. Açık kırmızı astarlı...” (Özgüç, 1982, s.37)
- Resim 43:** Sivri Dipli Bardak. “Yük. 17.1 cm., gen. 10.2 cm. Kırmızı astarlı, parlak perdahlı...” (Özgüç, 1982, s.35)

- Resim 44:** Birleşik Sivri Dipli Bardak. “Yük. 11.4 cm., gen. 7.4 cm. Kırmızı astarlı, parlak perdahlı...” (Özgüç, 1982, s.35)
- Resim 45:** Heykelli Fincan. “Yük. 8.4 cm., gen. 12.5 cm.” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.185)
- Resim 46:** Kule Biçimli Törensel Kap. “Yük. 32.5 cm., gen. 7 cm...” (Uygarlıklar Ülkesi Türkiye, 1985, No:119)
- Resim 47:** Küçük Mabedin Pişmiş Toprak Modeli İçinde Oturan Çıplak Tanrı Heykelciği. “Yük. 16.3 cm., gen. 17.3 cm. Kalınlığı 1 cm. Kahverengi astarlı, perdahlı...” (Özgüç, 1982, s.40)
- Resim 48:** Çift Başlı Ördek Heykelciği. “Yük. 20,2 cm., gen. 31,3 cm., kalınlığı 1 cm.” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.122)
- Resim 49:** Hayvan Figürini. “Yük. 13.3 cm., gen. 8.9 cm. Kurşuni hamurlu, koyu kurşuni astarlı, parlak perdahlı...” (The Anatolion Civilisations, 1983, s.231)
- Resim 50:** “Toprak bağışlama belgesi. Ön ve arka yüzü.” (Akargul, 2000, s.166)
- Resim 51:** Seramik Mühür Matrisi. “Yük. 2.2 cm, gen. 1.8 cm. Koni kulplu, tutamağı çekiç biçiminde...” (Özgüç, 1982, s.45)
- Resim 52:** “Bulla” (Özgüç, 1982, s.44)
- Resim 53:** “Ağırşak” (Arık, 1937, s.XLVI)
- Resim 54:** “Gaga ağızlı testi, yük. 51 cm...” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.122)

- Resim 55:** “Gaga ağızlı, kabatma bezekli küp, yük. 135 cm.” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.128)
- Resim 56:** Kabartma Dekorlu Bitik Vazosu. “Bitik vazosu/amforası...” (Darga, 1992, s.55)
- Resim 57:** Kantaros. “Kantharos. yük. 33.4 cm., gen. 18,1 cm...” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.124)
- Resim 58:** “Çift Başlı Ördek Heykelciği, yük. 20.2 cm., uz. 31.3 cm., kurşuni hamurlu, koyu kurşuni astarlı, parlak perdahlı...” (Uygurluklar Ülkesi Türkiye, 1985, N:132)
- Resim 59:** “İçinde Kutsal alanın Simgelendiği Tek Kulplu Kap, yük. 8.4 cm., ağız çapı. 12.5 cm...” (Uygurluk Ülkesi Türkiye, 1985, No: 91)
- Resim 60:** “Kule Biçimli Kap Kenarı, yük.(kule) 12 cm...” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.130)
- Resim 61:** “Kabartma Bezekli İnandık Vazosu Yük. 82 cm., gen. 51 cm...” (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.123)
- Resim 62:** Selimli Vazosundan avcı ve geyikler...” (Darga, 1992, s.62)
- Resim 63:** “Dağ Keçeli Rölyefli Vazo...” (Darga, 1992, s.62)
- Resim 64:** Matara. Yük. 42 cm. (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, 1997, s.126)
- Resim 65:** Kahve Seramikleri Sergisinden Tasarım
- Resim 66:** Boğa Heykeli.

Resim 67: Hitit Güneş Tanrıçası, Yüksek.: 93 cm., geniş. 52 cm.

Resim 68: Vazolar

Resim 69: Endüstriyel Hitit Boğası Çaydanlık. Boyutları 25x35 cm.

Resim 70: Duvar Elemanı ve Torna Form. Boyutları; Duvar Elemanı 55x35, Torna Form 45x20 cm.

Resim 71: Vazo ve Duvar Tabakası. Boyutları Vazo Yüksek. 30 cm., Tabakası ø 35 cm.

Resim 72: Boğa Heykeli.

Resim 73: Endüstriyel Fayans Tasarımları.

Resim 74: Duvar Tabakası ø 43 cm.

Resim 75: Duvar Tabakası ø 43 cm.

Resim 76: Duvar Tabakası ø 43 cm.

Resim 77: Duvar Tabakası ø 43 cm.

Resim 78: Duvar Tabakası ø 43 cm.

N 5385. A48

KAYNAKÇA

AKŞİT, İlhan. **Hititler, Türkiye'nin Tarih Hazinesi Orta Anadolu Uygarlığı**, Sandoz Yayınları, No: 2, 1981.

AKURGAL, Ekrem. **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 67, Ankara, 2000.

AKURGAL, Ekrem. **Hatti ve Hitit Uygarlıkları**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1995.

AKURGAL, Ekrem. "Hattiler ve Hititler ve Güneş Kursu", **Belleten**, Cilt XLI, Sayı 161-164, Ankara, T.T.K. 1977.

AKYILDIZ, Erhan. **Taş Çağından Osmanlı'ya Anadolu**, Milliyet Yayınları, 1990, İstanbul.

ALP, Sedat. **Beiträge zur Erforschung Des Hethitischen Tempels**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1993.

ALP, Sedat. "Libasyon Kapları, Gaga Ağızlı Desti İle 'Kol Biçimli Alet' ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları", **Belleten**, XXXI/124, S.513-549, Ekim 1967.

ARIK, Remzi Oğuz. **Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı, 1935'deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor**, Ankara, 1937.

AYTAÇ, Çetin. **Sanat ve Uygarlık**, Ankara, 1981.

BITTEL, Kurt. **Rie Ruinen Von Boğazköy**, Berlin, 1937.

BITTEL, Kurt. **Beitrag Zur Kenntnis Hithitischer Biltkunst**, Heidelberg, 1976.

BİLGİ, Önder. **M.Ö.II. Binyılda Anadolu'da Bulunmuş Olan Matara Biçimli Kaplar**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2862, İstanbul, 1982.

CERAM, C.W. **Tanrıların Vatanı Anadolu**, Remzi Kitabevi, 1979.

CERAM, C.W. **Le Secret The Hittites**, New York, 1956.

ÇOBANLI, Zehra. **Seramik Astarları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 919, Eskişehir, 1996.

ÇOBANLI, Zehra. **Sanat Çevresi Dergisi**, S.257, 2000.

DARGA, A.Muhibbe. **Hitit Sanatı**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 56, İstanbul, 1992.

DARGA, A.Muhibbe. **Hitit Mimarlığı 1**, Yapı Sanatı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1985.

DİNÇOL, M.Avni. **Hititler, Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, 1984.

FISCHER, Franz. **Die Hethitische Keramik Von Boğazköy**, Verlag Gebr. Mann. Berlin, 1963.

KAYA, Yusuf. **Hitit Tarihi, Kültür ve Uygarlığı**, A.Ü.A.F.L.T.P., Tarih, Eskiçağ Tarihi, 1991.

KOŞAY, Hamit Zübeyr. "Alaca Höyük Çanak-Çömlekleri Üzerindeki İşaret ve Damgalar", *Belleten*, Cilt XXIX, Sayı 113, T.T.K., Ocak 1965.

KOŞAY, Hamit Zübeyr. *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı, 1937-1939'daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1951.

KULA, Ekrem. "Çamur Tornası Geleneği ve Ötesi", *Osmaniye Ulusal I. Karatepe Kil Sempozyumu Bildirisi*, S.1., 2000.

KULAKOĞLU, Fikri. "Orta Anadolu'da Eski Hitit Krallık Çağı Seramiği", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1997.

KUTLU, Emre. *Yanarlar Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı*, T.T.K.B., Ankara, 1978.

LLOYD, Seton. *Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 50, Ankara, 2000.

MACQUEEN, J.G.. *Les Hittites, Aux Origines de la Turquie*, Paris, 1985.

MADRA, Beral. *Sanat Çevresi Dergisi*, Aralık 1985.

MELLART, James. *Anadolu'nun En Eski Uygarlıkları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1988.

NAUMANN, Rudolf. *Eski Anadolu Mimarlığı*, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1975.

ORAL, Zeynep. *Milliyet Sanat Dergisi*, S.415. 1997.

ÖZGÜÇ, Nimet. "Fırakdin Eserleri", *Belleten*, Cilt XIX, Sayı 75, T.T.K. Temmuz 1955.

ÖZGÜÇ, Nimet. "Acem Höyük'ün Eski Anadolu Sanatına Yeni Katkıları", **Belleten**, 170, S.283, Res.1-7 1979.

ÖZGÜÇ, Tahsin. **İnandıktepe; Eski Hitit Çağında Önemli bir Kült Merkezi**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1988.

ÖZGÜÇ, Tahsin. "Ferzant Hitit Mezarlığında Bulunmuş Eserler Hakkında Yeni Gözlemler", **Belleten**, Cilt 1, S.197, T.T.K., Ağustos 1986.

ÖZÖN, Mustafa Nihat. **Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965.

ÖZSEZGİN, Kaya. **Erdinç Bakla**, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul, 2000.

SEVİN, Veli. **Anadolu Arkeolojisinin "ABC"si**, Simavi Yayınları, İstanbul, 1991.

SİNEMOĞLU, Nermin. **Sanat Tarihi, Tarih Öncesinden Bizansa**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.

SÖZEN, Gürol. **Sanat Çevresi Dergisi**, S.63, S.9, 1984.

SÖZEN, Metin. ve TANYELİ U. **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1986.

SÜEL, Aygül. "Ortaköy-Şapinuwa: Bir Hitit Merkezi", **TUBA-AR, Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi**, S.1, 1998.

ŞAHİN, Faruk. **Seramik Sözlüğü**, Anadolu Sanat Yayınları: 2, İstanbul, 1983.

TURANI, Adnan. **Dünya Sanat Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1983.

UZUNOĞLU, Edibe. **Küp Üzerine Bir Hitit Silindir Mühür Baskısı**, Anadolu Araştırmaları VI, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978.

Yazarı Belli Olmayanlar.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu, Ankara, 1997.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, C.2, İstanbul, 1997.

Maşat Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri, T.T.K.Y. VI. 34.

Sadi Diren Sergisi Kataloğu, Aksanat, S.3, 1995.

Seramik Dünyası Dergisi, Sayı 19, 1996.

Seramik Dünyası Dergisi, Sayı 12, 1995.

The Anatolian Civilisations, İstanbul, 1983.

Türkçe Sözlük, T.D.K.Y. No: 403, Ankara, 1982.

Uygarlıklar Ülkesi Türkiye, 1985.